

BP Azərbaycanda Davamlı inkişaf haqqında hesabat 2009

www.bp.com/caspian/azsr

Mündəricat

03 Giriş sözü

04 BP necə fəaliyyət göstərir

- BP Azərbaycan – gələcəyə nəzər
- BP Azərbaycan – ilk baxışda
- BP Azərbaycan SİB-nin rəhbər qrupu
- Tarixi ekskurs
- BP Azərbaycan SİB-nin maraqları

11 Nailiyyətlər və çətinliklər

12 Əməliyyatlarımız

17 Təhlükəsiz və məsuliyyətli enerji

- SƏTTƏM və ona uyğunluğun idarəetmə sistemi
- Əməyin təhlükəsizliyi
- Ətraf mühit
- Sağlamlıq
- Təhlükəsizlik və insan haqları

30 Əməkdaşlarımızın inkişafı

- Əməkdaşlarımız
- Qanunlara riayət və etik normalar

36 Yerli inkişaf

- Dialoq və görüşlər
- Gəlirlərin şəffaflığı
- Sahibkarlığın inkişafı
- İcmalarla işləyərək
- Mədəni irsin qorunub saxlanması
- Təhsil təşəbbüsləri

45 Beşillik icra göstəriciləri

46 MSŞT üzrə hesabatda verilən məlumatlar

47 Müstəqil əminlik bəyanatı

48 Sözlük

49 Hesabatın hazırlanma prosesi, rəy və təkliflər

50 Necə ...

51 Əlavə məlumatlar

Bu hesabat barədə

BP Azərbaycanda Davamlı inkişaf haqqında hesabat 2009 bizim 2009-cu təqvim ili ərzində nail olduğumuz istehsalat göstəricilərimizi, ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı gördüyümüz işləri və Azərbaycandakı fəaliyyətlərimizin digər sahələrini əhatə edir. Bu hesabat davamlı inkişaf haqqında bizim yeddinci hesabatımızdır və əvvəlki hesabatlar haqqında aldığımız rəyləri əks etdirir.

BP şirkətində biz davamlılıqı aktivləri yeniləşdirməklə, cəmiyyətin artan tələblərinə cavab verən daha yaxşı məhsullar yaratmaq və xidmətlər göstərməklə, işçilərin növbəti nəsillərini cəlb etməklə, davamlı ətraf mühitə töhfələr verməklə və sifarişçilərimizin, səhmdarlarımızın və fəaliyyət göstərdiyimiz yerlərdəki icmaların inamını və dəstəyini saxlamaqla bir qrup kimi zamanın sınağından çıxmaq üçün bir bacarıq kimi müəyyən edirik.

Bu BP Azərbaycanda Davamlı inkişaf haqqında hesabat 2009 AÇG yatağının operatoru qismində çıxış edən BP Eksploraşın (Kaspiyan Si) Limited, Şahdəniz yatağının operatoru qismində çıxış edən BP Eksploraşın (Şahdəniz) Limited, Zə Bakı-Tbilisi-Ceyhan Payplayn Kompani və Sauf Kokazus Payplayn Kompani Limited şirkətləri tərəfindən nəşr edilən illik hesabatdır və bu şirkətlərin hər biri bu hesabat üçün öz layihələrinə müvafiq məlumatları təmin edir və bu hesabatla tərtib oluna bilən bəyanatlar verir.

Başqa cür nəzərdə tutulmayıbsa, mətnə BP p.l.c. və onun törəmə şirkətləri və filiallarının əməliyyatları və fəaliyyətləri arasında fərq qoyulmur. Xüsusi olaraq göstərilən hallar istisna olmaqla, bu hesabatda "bizə", "biz" və "bizim" sözlərinə edilən istinadlar BP Azərbaycan şirkətinə edilən istinadlardır. Bu hesabatda biz BP Azərbaycana istinad edəndə, SİB-nin yalnız Azərbaycandakı fəaliyyətlərinə istinad edirik. Əgər biz BP Azərbaycan SİB-ə istinad ediriksə, onda SİB-nin Azərbaycandakı, Gürcüstandakı və Türkiyədəki fəaliyyətlərinə istinad edirik. "BP" və "BP qrupu"na edilən konkret istinadlar BP p.l.c., onun törəmə şirkətləri və filialları deməkdir.

Əvvəlki nəşrlərimizi
www.bp.com/caspian
vəb sahifəsində əldə etmək olar.

Üz qabığında:

DərSG-də SƏTTƏM məsələləri üzrə məsləhətçi Emil Əliyev və DərSG-nin hasilat üzrə operatoru Asif Əhmədov qazma, texnoloji təchizat və yaşayış bloklu platformada kimyəvi maddələrin daşınması çərçivəsində görülməli işləri müzakirə edirlər.

Ernst & Young şirkətinin bildirişi

Bu hesabat BP qrupunun auditorları olan "Ernst & Young" şirkəti tərəfindən yoxlanılmışdır. Yoxlama prosesinin əsas məqsədi hesabatın mətnində BP-nin davamlı inkişafı ilə bağlı fəaliyyətinə dair məlumatların, açıqlamaların və faktların dəlillərə əsaslandığını təsdiq etməkdən ibarətdir. Müstəqil üçüncü tərəfin yuxarıda deyilənlərə zəmanət verməsi bu prosesin əsasında dayanır. "Ernst & Young" şirkətinin gördüyü işlərin əhatə dairəsi və əldə etdiyi nəticələr 47-ci səhifədə verilmişdir. Bu bildiriş yalnız hesabatın ingilis dilində olan versiyasına aiddir.

Xəbərdar edici bildiriş

BP Azərbaycanda Davamlı inkişaf haqqında hesabatda 2009 xüsusilə çıxarıla bilən həcmə və ehtiyatlara, əsaslı, əməliyyat və digər xərclərə və gələcək layihələrə aid bir neçə qabaqlayıcı bəyanatlar vardır. Faktiki nəticələr bir sıra amillərdən, o cümlədən tələb və təklif, qiymət və işlərin gediş məsələlərindən və siyasi, hüquqi, maliyyə, kommersiya və sosial şəraitdən asılı olaraq belə bəyanatlarda əksini tapanmış gözlənilən nəticələrdən fərqli ola bilər.

Giriş sözü

Giriş sözü

Rəşid Cavanşir BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti

🗨️ 2009-cu il SİB üçün çox əlamətdar bir il oldu. Biz “Əsrin Müqaviləsi” kimi tanınan AÇG üzrə hasilatın pay bölgüsü sazişinin 15-ci ildönümünü qeyd etdik. 🗨️

Biz Azərbaycandakı biznes fəaliyyətimizin aparılmasında əsas diqqəti təhlükəsizlik üzərində cəmləyirik. Biz mütərəqqi texnologiyadan, yaxşı təlim keçmiş işçilərdən, ciddi təhlükəsizlik və bütövlük proseslərindən və sistemlərdən istifadə edirik. Bizim prioritetimiz əməliyyatlarımızda təhlükəsizliyin və bütövlüyün bu yüksək səviyyəsini qoruyub saxlamaqdır. Biz Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti və müvafiq nazirliklərlə sıx əməkdaşlıq şəraitində işləyir, fəaliyyətlərimiz barədə bir-birimizi məlumatlandırır və həmişə onları yaxşılaşdırmağa can atırıq.

2009-cu ildə bizim neft hasilatımız 40 milyon tondan (298 milyon bareldən) artıq oldu. Azəri-Çıraq-Dərinisulu Günəşli (AÇG) platformalarından orta gündəlik neft hasilatını 817 700 barelə çatdırmağa nail olduq. Şahdəniz (ŞD) yatağından təxminən 6,2 milyard standart kub metr qaz və təqribən 1,7 milyon ton kondensat hasil olundu və biz ARDNŞ-yə təxminən 10,7 milyon kub metr AÇG səmt qazı çatdırdıq.

Sentyabr ayının 20-də biz “Əsrin Müqaviləsi” kimi tanınan AÇG üzrə hasilatın pay bölgüsü sazişinin 15-ci ildönümünü qeyd etdik. 1994-cü ildə arzu hesab edilən başlanğıc davamlı bir uğur kimi reallığa çevrildi. Tərəfdaşlarımızla birgə biz platformalar, boru kəmərləri, istehsalat meydançaları və terminallar layihələşdirmiş və onları inşa etmişik. Karbohidrogenləri hasil etmək və onları müvəffəqiyyətlə dünya bazarlarına yola salmaq üçün ən son texnologiyalar Azərbaycana gətirilmişdir. Minlərlə adam işə götürülmüş və təlim keçmişdir və biz əməliyyatlarımızın həyata keçirildiyi ərazilərin yaxınlığında yerləşən bir çox icmalara kömək etmişik.

Əməyin təhlükəsizliyi bizim üçün ən yüksək prioritet olmuş və həmişə də belə olaraq qalacaqdır. Təəssüf ki, “Dədə Qorqud” qazma qurğusunda baş vermiş ölüm hadisəsi 2009-cu ilin üzərinə bir kölgə saldı. Bu hadisədən son dərəcə ciddi nəticələr çıxarıldı və indi biz xüsusilə də eşyaların qaldırılması və endirilməsi sahələrində xeyli dəyişikliklər həyata keçiririk. Lakin bu hadisə heç də əməyin təhlükəsizliyi sahəsində baş verən müsbət meyillərin əhəmiyyətini azaltmamalıdır. 2008-ci ilə müqayisədə dəniz əməliyyatları zamanı baş vermiş qəzaların ümumi sayı 2009-cu ildə, demək olar ki, yarıyadək azalmışdır. Quruda da mühüm irəliləyiş əldə edilmişdir. Məsələn, bizim Azərbaycanda baş vermiş avtomobil qəzalarının sayı 2008-ci ilə nisbətən 55% azalmışdır.

Səngəçaldada biz terminalın genişləndirmə planının bir hissəsi kimi yeni bir hasil edilmiş lay suyu qurğusunu istismara verdik. Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəmərinin ötürücülük gücü sürtünməni azaldan reagentlərdən istifadə etməklə gündə 1,2 milyon barelə çatdırıldı. Digər bir əlamətdar hadisə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi haqqında ARDNŞ ilə anlaşma memorandumunun imzalanması oldu.

Bizim Azərbaycanın özəl sektoruna olan təsirimiz yenə də əvvəlki illərdəki kimi əhəmiyyətli oldu. 2009-cu il ərzində 27 yerli şirkət bizimlə yeni uzunmüddətli müqavilələr imzaladı ki, onların da ümumi dəyəri 550 milyon ABŞ dollarından artıq olmuşdur. Azərbaycandakı obyektlərimizin yaxınlığında yerləşən icmalara qoyulan sərmayələr gəlir yaradılması və iqtisadi imkanların genişləndirilməsi üzərində cəmlənmişdi. 2009-cu ildə biz tərəfdaşlarımızla birlikdə belə layihələrə təxminən 3 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsait ayırdıq.

Yüksək səviyyəli işçi qüvvəsi yaratmaq bizim əsas məqsədlərimizdən biri olaraq qaldı və biz bu sahədə real irəliləyiş əldə etdik. 2009-cu ildə BP Azərbaycan şirkətindəki daimi peşəkar işçilərin təxminən 84%-i yerli işçilər idi. İşçi heyətimizin təlimi və inkişafı üçün təxminən 6 milyon ABŞ dolları məbləğində sərmayə qoyuldu. Təhlükəsizlik və insan haqları üzrə könnüllü prinsipləri həyata keçirməyə davam etdik. Ölkənin neft sənayesinin inkişafında xidmətlərinə görə bizim bir neçə əməkdaşımız Azərbaycan Prezidenti tərəfindən mükafatlandırıldı.

Bunlar 2009-cu ildə baş vermiş əlamətdar hadisələrin bəziləridir. Bu hesabat bu ilin SİB üçün necə bir yaxşı il olduğunu ətraflı şəkildə təsvir edir. Ümid edirəm ki, onun maraqlı və informativ xarakterli olduğunu özünüzdə görə bilərsiniz.

Dipvoter Horayzon - 2010

Meksika körfəzində baş vermiş faciəli qəza bizim biznesin sosial və ətraf mühit risklərini ön plana çəkdi. BP və onun tərəfdaşlarının məqsədi öz əməliyyatlarını Azərbaycanda və dünyanın digər yerlərində təhlükəsiz və məsuliyyətli bir tərzdə idarə etməkdən ibarətdir.

BP necə fəaliyyət göstərir

BP-nin Azərbaycanda gələcəyə nəzəri

Biznes sərği mərkəzində işəgötürmə prosesi

quyulara müdaxilə; yeni işlənmələr; əsas layihələr; sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi, ətraf mühitin mühafizəsi və texniki məsələlər; kadrlar şöbəsi; maliyyə şöbəsi; əlaqələr və xarici işlər; Şahdəniz yatağının tammiqyaslı işlənməsi; və Türkiyədəki vitse-prezident daxil idi.

Bizim biznes strategiyamız

Bizim Azərbaycandakı strategiyamız BP qrupunun strategiyasını əks etdirir. Bu işə hamının əldə edə biləcəyi, təhlükəsiz və ətraf mühitə ziyan vurmeyən enerji hasil etməklə maraqlı tərəflər üçün dəyər yaratmaq deməkdir.

Biz texnologiyaya bir məsuldarlıq mənbəyi, istifadə mümkünlüyü və rəqabətə davamlı üstünlük kimi yüksək diqqət yetirməklə yataqlarımızın bütün istismarı müddətində sərmayələr qoymağa ümid edirik. Biz öz rəqabətə davamlı mövqeyimizi yeni imkanlar yaratmaq və geoloji-kəşfiyyat işlərində uğur qazanmaqla və fəaliyyət göstərdiyimiz ölkə hökumətləri və digər əsas maraqlı tərəflərlə əlaqələri yaxşılaşdırmaqla daha da möhkəmləndirməyə səy edirik. Bununla yanaşı, biz yerli işçi qüvvəsinin bacarıqlarını gücləndirmək və əməliyyatlarımızın insanlara və icmalara heç bir ziyan vurmamasını təmin etmək üçün çalışırıq.

Gələcəyi necə görürük

Bizim məqsədimiz Azərbaycanın neft və qaz ehtiyatlarının işlənməsində dəyərli, etibarlı və uzun müddətli bir tərəfdaş olmaqdır. Biz Xəzər regionunda davamlı mövcudluğu saxlamaqla dünya səviyyəli əməliyyatlar və layihələr həyata keçirmək barədə öhdəliyimizə sadıq olaraq qalırıq.

Bu öhdəliyin əsasında bütün hallarda qəzasız işləmək, ətraf mühiti qorumaq və insan haqlarına hörmətlə yanaşmaq kimi məsuliyyətlər dayanır. İnanırıq ki, məqsədlərimiz işçi qüvvəsinin bacarıqlarının gücləndirilməsi, yerli ehtiyatların və bacarıq və vərdişlərinin yaradılması ilə həyata keçiriləcəkdir. Qurğularımızın səmərəliliyini yaxşılaşdırmaqla, aktivlərimizi inkişaf etdirməklə və neft və qaz debitlərini maksimuma çatdırmaqla uzun müddətli dəyər yaradılmasına nail olunacaqdır.

Dəyərlərimiz

Biz bütövlükdə BP qrupu üçün ümumi olan dəyərlərə, standartlara və strategiyaya uyğun fəaliyyət göstəririk. BP qrupu üçün dünyanın hər yerində ümumi olan bir sıra fundamental və sabit dəyərlər

həyata keçirdiyimiz əməliyyatların hərəkətverici qüvvəsidir. Bu dəyərlər bizim tərəqqipərvər, məsuliyyətli, yenilikçi və işgüzar olmağımızda öz əksini tapır.

Əməliyyatların təhlükəsiz və etibarlı şəkildə aparılması bizim üçün həmişə böyük əhəmiyyətə malikdir və çalışırıq ki, heç bir qəzaya yol verməməyə, insanlara heç bir xəsarət yetirməməyə və ətraf mühitə heç bir ziyan vurmamağa nail olaq. Texnologiya və əməkdaşlarımızın bacarıqları və bu bacarıqların davamlı olaraq təkmilləşdirilməsi bu məqsədlərə doğru irəliləməkdə bizə kömək edir.

Biznesimizin və icma əlaqələrimizin mərkəzində qarşılıqlı fayda prinsipi dayanır. Bütün fəaliyyətlərimizdə biz BP qrupunun davranış kodeksinə uyğun olaraq ən yüksək etik standartlara və davranışa riayət olunmasını nəzərdə tuturuq.

Bizim idarəetmə strukturumuz

2009-cu ilin sonunda BP Azərbaycan SİB-nin rəhbərlik strukturu 11 qrupdan ibarət idi və onlara BP Azərbaycan SİB prezidentinə hesabat verən 10 vitse-prezident və 1 baş maliyyə müfəttişi rəhbərlik edirdi. Bu qruplara dənizdə əməliyyatlar; quruda əməliyyatlar; qazma tamamlanması və

BP Azərbaycan – ilk baxışda

Bizim strukturumuz, təşkilatımız, aktivlərimiz və tariximiz

Hüquqi struktur	BP, Azərbaycanda bir sıra hüquqi şəxslər qismində fəaliyyət göstərir və bu da onun ölkədə və regionda 1992-ci ildən bəri keçdiyi təmayülü əks etdirir. Əsas hüquqi şəxs BP Eksploraşın (Kaspiyan Si) Ltd. şirkətidir.
BP Azərbaycan Strateji İcra Bölümü (SİB)	BP Azərbaycan SİB Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə fəaliyyət göstərən təşkilati strukturdur. BP, Azərbaycanda bir neçə hasilatın pay bölgüsü sazişi (HPBS) və Azərbaycan hökuməti ilə bağlanmış tranzit əraziyə malik ölkə hökuməti sazişi (TƏMÖHS) əsasında fəaliyyət göstərir. Gürcüstan və Türkiyədə o, ixrac boru kəmərləri və terminalları ehatə edən TƏMÖHS-lər əsasında fəaliyyət göstərir.
Biznes strukturu	2009-cu ilin sonunda on vitse-prezident və baş maliyyə müfəttişi BP Azərbaycan SİB prezidentinə hesabat verirdi.
Qeydiyyatdan keçirilmiş ünvan	Azərbaycanda qeydiyyatdan keçirilmiş ünvan: Azərbaycan, Bakı şəhəri, Neftçilər prospekti 2 (Bayıl), Villa Petrolea. Telefon: +994 12 497 9000; Faks: +994 12 497 9602
Əməkdaşlar	2009-cu ilin sonunda BP Azərbaycan tərəfindən daimi işə götürülmüş Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 1 975 nəfər idi.
Dənizdə hasilat yataqları	(1) Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (ACG) ^a Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda ən böyük neft yatağıdır, (2) Şahdəniz (ŞD) çox böyük dəniz qaz və kondensat yatağıdır.
İstismarda olan dəniz qurğuları (2009-cu ilin sonu)	Çıraq platforması; Mərkəzi Azəri (MA) – hasilat, qazma və yaşayış bloklu platforması, Mərkəzi Azəri – kompressor və suvurma platforması; Qərbi Azəri platforması; Şərqi Azəri platforması; Şahdəniz platforması; Dərinsulu Günəşli (DərSG) – yaşayış bloklu qazma və texnoloji təchizat platforması; DərSG – hasilat, kompressor, suvurma və texnoloji təchizat platforması.
Nəqliyyat və ötürmə qabiliyyəti (2009-cu ilin sonu)	Nəqliyyat: Qərb ixrac boru kəməri (QİBK): Səngəçal terminalını Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Supsa limanı ilə birləşdirən 830 km uzunluğunda boru kəməri. Səngəçal terminalı: Bakı şəhərinin cənubunda yerləşən neft və qaz emalı terminalı. Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri (BTC): Səngəçal terminalını Türkiyənin Ceyhan dəniz terminalı ilə birləşdirən 1 768 km uzunluğunda (443 km Azərbaycanda) boru kəməri. Cənubi Qafqaz boru kəməri (CQBK): Səngəçal terminalı ilə Gürcüstan/Türkiyə sərhədi arasında 690 km uzunluğunda qaz boru kəməri. 2009-cu ilin sonunda ötürmə qabiliyyəti: İxrac boru kəmərləri: BTC – gündə 1,2 milyon barel; CQBK – gündə 22 milyon standart kub metr; QİBK – gündə 106 min barel. Terminal: Səngəçal – gündə 1,2 milyon bareldən (gündə 162 000 ton) artıq neft və 35,4 milyon kub metr (25,5 milyon kub metr Şahdənizdən və 9,9 milyon kub metr qazma, hasilat, kompressor və texnoloji təchizat (QHKTE) platformasından) qaz emal edə bilər. Rezervuarlarının xam neft tutumu 3 milyon bareldir (405 000 ton).
Geoloji-kəşfiyyat işləri	Araz-Alov-Şərq – sərhəd zonasında yerləşən kəşfiyyat ərazisi.
Digər fəaliyyət	2009-cu ildə Xəzər dənizində Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi üçün ARDNŞ ilə anlaşma memorandumu imzalandı.
Əsaslı xərclər	Həyata keçirilməsinə başlanandan bəri AÇG, BTC, ŞD Mərhələ 1 və CQBK layihələri üçün təxminən 29,5 milyard ABŞ dolları.
Neft hasilatı	ABƏŞ 1997-2009-cu illər: cəmi 1,343 milyard barel və 2009-cu ildə isə 298,4 milyon barel.
Qaz hasilatı	BP Eksploraşın Şahdəniz Limited 2006-2009: ŞD qaz hasilatı – cəmi 16,6 milyard standart kub metrdən artıq və 2009-cu ildə 6,2 milyard standart kub metr; ŞD kondensat hasilatı - cəmi 35,1 milyon barel və 2009-cu ildə 13,1 milyon barel.

^a Dayazsulu Cünaşli Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) tərəfindən işlənir.

Rəşid Cavanşir

BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti^a

Rəşid 2009-cu ilin sentyabr ayından BP Azərbaycan SİB-yə rəhbərlik edir. Onun İngiltərədə, ABŞ-da və Azərbaycanda geoloji-kəşfiyyat işlərində, əməliyyatlarda, qrup strategiyası və əlaqələrin müəyyənləşdirilməsində böyük rəhbərlik təcrübəsi vardır. O, geologiya və geofizika elmləri üzrə professordur.

^a 2009-cu ilin sentyabr ayınadək Bill Şreyder BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti olub.

Pol Klavn

Karbohidrogen ehtiyatları üzrə vitse-prezident

Pol kəşfiyyat, baza və kollektorların idarə olunması və yeni quyuların planlaşdırılması da daxil olmaqla bütün SİB-də ehtiyatların işlənməsinin inkişafı və idarə edilməsi üçün məsuldur. Onun Şimal dənizində "Şihalliyon", "Endru" və "Hardinq" kimi yeni işlənmələrdə operativ rəhbərlik təcrübəsi vardır. O, bundan əvvəl Alyaska, Kanada və Norveçdə işləyib.

Bryus Luberski

İşlənmələr üzrə vitse-prezident

Brus bütün böyük layihələrin və xırda layihələrin irəliləməsi üçün cavabdehdir. Bundan əvvəl o AÇG layihəsinin, ŞD və AÇG yataqlarında gələcək potensial layihələrin həyata keçirilməsi üçün cavabdeh idi. Bryus ABŞ-da əməliyyatlar və layihələr üzrə zəngin təcrübə əldə etmişdir.

Mark Tomas

Əməliyyatlar üzrə vitse-prezident

Mark dənizdəki əməliyyatların təhlükəsizliyi, etibarlılığı və səmərəliliyi üçün cavabdehdir və bura altı dəniz platforması daxildir. Onun Kanadada, Birləşmiş Krallıqda, Hollandiyada və Trinidad və Tobaqodakı fəaliyyətləri də daxil olmaqla BP-də 28-illik iş təcrübəsi var. 2006-2009-cu illərdə o, Cənubi Şimal dənizi və Mərkəzi Şimal dənizində icra bölümü rəhbəri olmuşdur.

Kemp Koupland

Midstrim üzrə vitse-prezident

Kemp Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə bütün midstrim obyektlərinin (Səngəçal terminalı və boru kəmərləri) təhlükəsiz, etibarlı və səmərəli əməliyyatları üçün cavabdehdir. O, BP Azərbaycana 2007-ci ildə qoşulub. Bundan əvvəl o, BP Alyaskada Böyük Prudho Bey yatağı təşkilatına rəhbərlik etmişdir.

Qreq Mattson

SƏTƏM və mühəndislik işləri üzrə vitse-prezident

Qreq Azərbaycanda sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi, ətraf mühit, mühəndis-texniki və əməliyyatlar proqramları, eləcə də informasiya texnologiyası üzrə məsul şəxsdir. Onun BP-də geoloji-kəşfiyyat və hasilat sahəsində 28-illik iş təcrübəsi vardır və o, mühəndis-texniki, layihələr, əməliyyatlar, geologiya və geofizika, kommərsiya sahələrində çalışmış və rəhbər vəzifələrdə işləmişdir.

Syu Adlam-Hil

Əmək ehtiyatları üzrə
vitse-prezident

Syu BP Azərbaycan SİB-də kadrlar şöbəsinə rəhbərlik edir. Onun eksperimental psixologiya və kadrların idarə edilməsi üzrə elmi dərəcələri, dəyişikliklərin və kadrların idarə edilməsi sahələrində Avropada, ABŞ-da, Yaxın Şərqdə və indi də Azərbaycanda 20 ildən çox təcrübəsi var.

Seymur Xəlilov

Əlaqələr, xarici işlər və təhlükəsizlik
üzrə vitse-prezident

Seymur BP şirkətinin xarici əlaqələrinə, reputasiya və təhlükəsizlik məsələlərinə rəhbərlik edir. O, 2006-cı ildə BP-yə xarici işlər üzrə menecer vəzifəsinə təyin olunmuş və hökumət və beynəlxalq QHT-lərlə əlaqələr üzrə cavabdeh şəxs olmuşdur. Bundan əvvəl o, Vaşinqtonda ABŞ-Azərbaycan Ticarət Palatasının icraçı direktoru vəzifəsində işləmişdir.

Al Kuk

Şahdəniz layihəsi üzrə
vitse-prezident

Al ŞD layihəsinin bütövlükdə başa çatdırılması üçün cavabdehdir. O, Şimal dənizində, Vyetnamda və digər ölkələrdə kəşfiyyat və hasilat biznesi və layihələrin işlənməsi sahələrində bir çox vəzifələrdə işləmişdir. O, həmçinin, BP-nin Londonda, Hyustonda və Moskvadakı baş ofislərində çalışmışdır.

Qari Kristman

Qazma və tamamlama işləri üzrə
vitse-prezident

Qari yeni quyuların mühəndis planlaşdırılması və istismara verilməsi də daxil olmaqla quyuların təhvil verilməsi üçün məsuldur. Qarinin sənayenin bir çox sahələrində 35-illik təcrübəsi vardır. O, həm də BP Alyaska SİB-in quyular üzrə direktor vəzifəsində çalışmışdır.

Deyvid Kvelhorst

Baş maliyyə müfəttişi

Deyvid idarəetmənin planlaşdırılması və icrası, birgə müəssisələrin idarə edilməsi, kommersiya əməliyyatları, biznes inkişafı, maliyyə və nəzarət, maddi-texniki tədarük və təchizat sisteminin idarə olunmasına cavabdehdir. Onun əvvəlki vəzifəsi BP Misir SİB-də baş maliyyə müfəttişi olmuşdur. Onun maliyyə, kommersiya və mühəndislik idarə edilməsi sahələrində 26-illik iş təcrübəsi vardır.

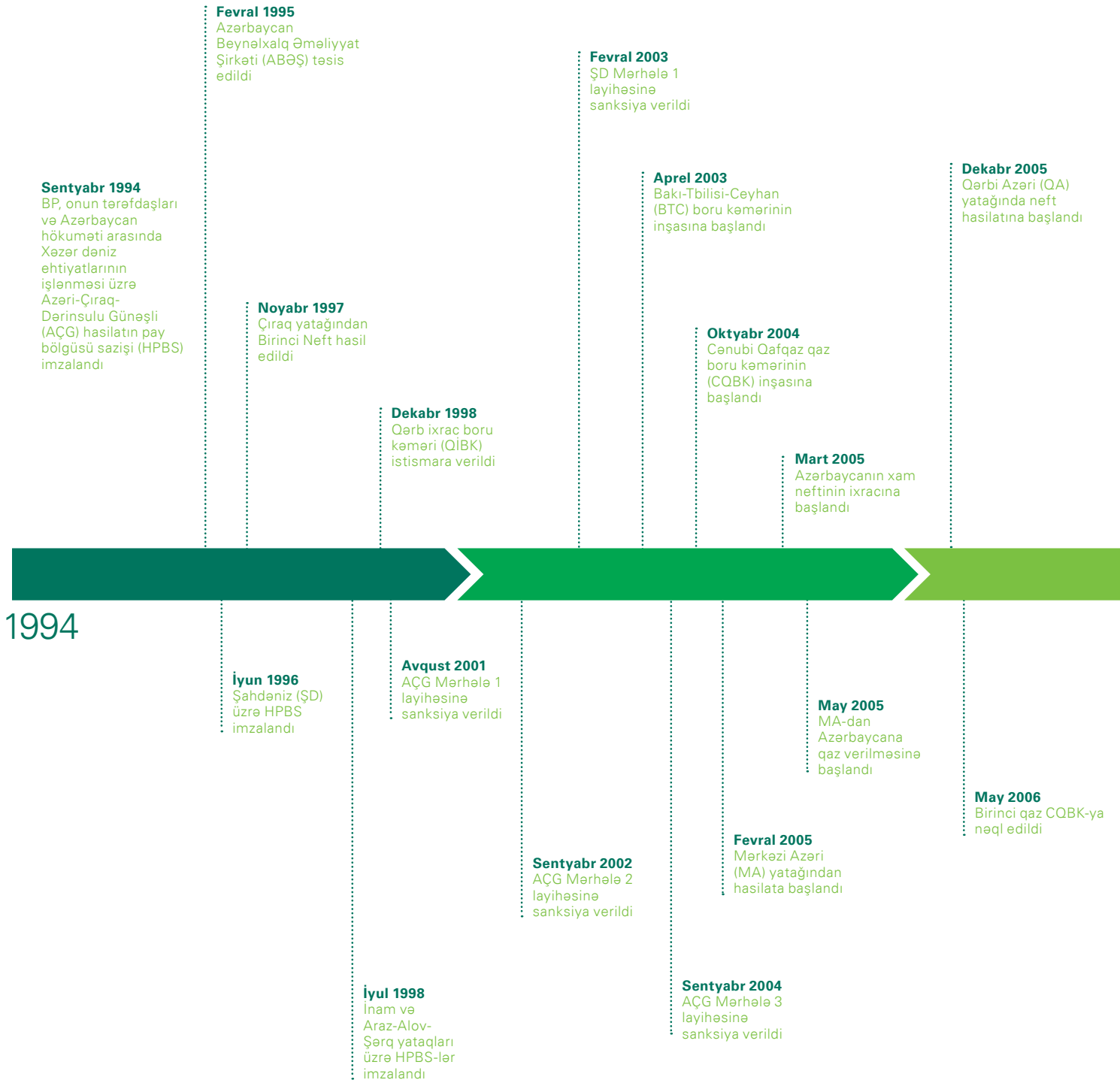

Can Suphi

BP Türkiyənin vitse-prezidenti

Can bizim Türkiyədəki biznesimizin inteqrasiya edilmiş şəkildə aparılması, eləcə də ölkə daxilindəki əlaqələr və risklərin idarə edilməsi üçün məsuldur. Can BP-yə 1996-cı ildə qoşulub. 2008-ci ildə o, BP Türkiyə şirkətinin ölkə rəhbəri vəzifəsinə təyin edilib. BP Türkiyə şirkətinin vitse-prezidenti kimi Canın məsuliyyət dairəsi həm kəşfiyyat və hasilat, həm də emal və marketing seqmentlərini əhatə edir.

Tarixi ekskurs

İyun 2006

Ceyhan dəniz terminalında ilk tanker Xəzər nefti ilə yükləndi

İyul 2006

BTC boru kəmərinin Türkiyədəki hissəsi, Ceyhan terminalı və BTC boru kəməri ixrac sisteminin təntənəli açılışı oldu

Noyabr 2006

Şərqi Azəridə birinci mənfəət nefti hasil edildi

İyul 2007

Birinci qaz Şahdəniz yatağından Türkiyəyə çatdırıldı

Mart 2007

BTC-nin məhsuldarlığı gündə bir milyon barelə çatdırıldı

Noyabr 2007

İnam yatağında kəşfiyyat qazmasına yenidən başlandı

Aprəl 2008

Dərinsulu Günəşli yatağından ilk hasilat nefti alındı

Noyabr 2008

Qazaxstandakı Tengiz yatağından birinci xam neft BTC boru kəməri ilə nəql edildi

Noyabr 2007

Xəzər dənizində rekord dərinliyə - 7 300 metrə qazılmış quyuyu ilə Şahdəniz yatağında böyük qaz-kondensat yatağı kəşf olundu

Dekabr 2008

Müqavilə öhdəlikləri yerinə yetirildikdən sonra İnam HPBS-ə xitam verildi

Sentyabr 2009

1994-cü ildə Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG) hasilatın pay bölgüsü sazişinin imzalanmasının 15-ci il dönümü geyd olundu

İyul 2009

Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi üçün ARDNŞ ilə anlaşma memorandumu imzalandı

Mart 2009

BTC-nin ötürmə qabiliyyəti gündə 1,2 milyon barelədək artırıldı

Dekabr 2009

Azərbaycanda istifadə üçün ARDNŞ-yə verilən AÇG səmt qazı il ərzində orta hesabla 10,7 milyon kub metr oldu

Dekabr 2009

Ceyhan terminalında 1000-ci tanker Xəzər nefti ilə yükləndi

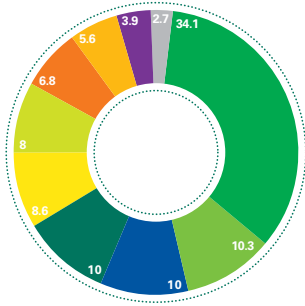
2009

BP Azərbaycan SİB-nin maraqları

BP Azərbaycan SİB tərəfindən idarə olunan layihələrdə tərəfdaşların maraqları^a (%)

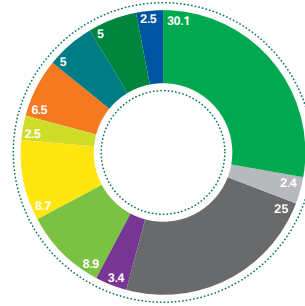
Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG)

- BP
- Şevron
- İNPEKS
- ARDNŞ
- Statoyl
- Ekson Mobil
- TPAO
- Devon
- Itoçu
- Hess

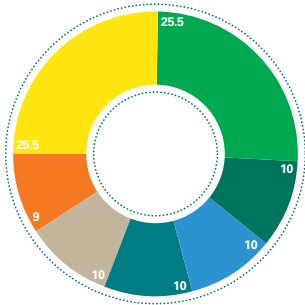
Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC)

- BP
- Hess
- AzBTC
- Itoçu
- Şevron
- Statoyl
- Konoko Filips
- TPAO
- Total
- Eni
- İNPEKS

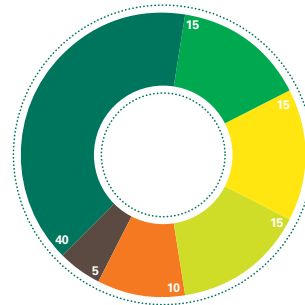
Şahdəniz/Cənubi Qafqaz boru kəməri (CQBK)

- BP
- ARDNŞ
- LUKoyl
- Total
- NIKO
- TPAO
- Statoyl

Alov

- BP
- Statoyl
- Ekson Mobil
- TPAO
- EnKana
- ARDNŞ

BP Azərbaycan SİB-nin maraqları üzrə xəritə^b

^a ARDNŞ yuxarıda qeyd edilən layihələrdə özünün ortaqları ilə təmsil olunur: AÇG – AzAÇG; Şahdəniz – AzŞahdəniz; CQBK – AzCQBK; Alov – ARDNŞ-nin Ortaqlar Neft Şirkəti (ONS).

^b BTC, CQBK boru kəmərləri Azərbaycanda 13 rayondan keçir: Qaradağ, Ağşeron, Hacıqabul, Ağsu, Kürdəmir, Ucar, Ağdaş, Yevlax, Goranboy, Samux, Şəmkir, Tovuz, Ağstafa.

Nailiyyətlər və çətinliklər

BP Azərbaycanın 2009-cu ildə əldə etdiyi əsas nailiyyətlərin və qarşılaşdığı çətinliklərin xülasəsi aşağıda verilir. Əsas diqqət biznesimizin ölkədə uzun müddətli davamlılığı ilə əlaqədar məsələlər üzərində cəmlənir.

DərSG platformasında təcridətmə üçün boru və alet çertyojunda siyirtmə nömrəsinin təsdiq edilməsi.

Nailiyyətlər

Əməliyyatlar

2009-cu ilin sonunda Azəri-Çıraq-Dərinisulu Günəşli (AÇG) platformalarından gündəlik neft hasilatı orta hesabla 817 700 min barel olmuşdur ki, bu da 2008-ci ilə müqayisədə təxminən 19% artım deməkdir.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) neft boru kəmərinin məhsuldarlığı gündə orta hesabla 781 000 barel neft olmuşdur ki, bu da 2008-ci ilə müqayisədə 16% artım təşkil edir.

Biz ARDNŞ-ə təxminən 4 milyard standart kub metr AÇG səmt qazı təhvil verdik ki, bu da 2008-ci ildə verilən qaz həcmi ilə müqayisədə təxminən 90% artım deməkdir.

Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi üçün ARDNŞ ilə anlaşma memorandumu imzalandı.

Biz BP Azərbaycan SİB-də BP-nin global əməliyyatlarının idarə edilməsi sistemini (ƏİES) işləyib hazırladıq və onu həyata keçirdik (səhifə 17-18).

Texnologiya

2008-ci ildə quruda uğurlu istifadədən sonra BP Azərbaycan SİB-nin dəniz obyektlərinin əksəriyyətində hasilat avadanlığının işinin davamlılıq vaxtına və texniki təmir intervallarına nəzarət etmək üçün BP tərəfindən işlənilib hazırlanmış avtomatlaşdırılmış sistemlər tətbiq edildi.

Bu sistemlər aktivləşdirilən zaman hasilat bazasında bütün vacib qoruyucu klapanların bağlanılmasına sərf olunan vaxtı avtomatik olaraq ölçür.

Dənizdibi seysmik kəşfiyyat hörüyündən istifadə etməklə 4-ölçülü seysmik məlumatlar əldə etdik və məlumatların ölkədə emalına imkan yaratmaq məqsədi ilə ilk dəfə Bakıdakı yerli mərkəzlərlə işlədik.

Təhlükəsizlik

Neçə illər boyu aparılan nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz idarə edilməsi təşəbbüslərinin nəticəsində BP-nin Azərbaycanda nəqliyyat qəzalarının sayı 2008-ci il səviyyələri ilə müqayisədə 55% azaldıldı.

Qeyd olunan xəsarətlərin baş vermə tezliyi 38% azaldı.

Dəniz əməliyyatları üzrə qəzaların sayı 2008-ci ilə müqayisədə təqribən yarıya qədər azaldı. Quruda həyata keçirilən əməliyyatlarda xəsarət alma hallarının və nəqliyyat qəzalarının azaldılması sahəsində mühüm irəliləyiş əldə edildi (səhifə 19-20).

Tullantıların idarə edilməsi

Bizim uzun müddətli hasil edilmiş lay suyunun utilizasiyası layihəmiz başa çatdırıldı və AÇG hasil edilmiş lay suyunun sahildə emalına və onun dənizdə yenidən kollektora vurulmasına imkan yaratdı (səhifə 24).

Əməkdaşlarımız

2009-cu ilin sonunda bizim ixtisaslı mütəxəssislərimizin 84%-i və ixtisası olmayan əməkdaşlarımızın 100%-i Azərbaycan vətəndaşlarından ibarət idi.

Bir sıra əməkdaşlarımız Azərbaycan neft sənayesinin inkişafında xidmətlərinə görə Azərbaycan Prezidenti tərəfindən medal və dövlət mükafatları ilə təltif olundu.

İşçi heyəti arasında hər il keçirilən rəy sorğusu işçi məmnunluğu və şirkətin işlərində daha yaxından iştirakın yaxşılaşdığını göstərdi (səhifə 31).

Çətinliklər

Əməyin təhlükəsizliyi

"Dədə Qorqud" qazma qurğusunda (DDQQ) yük qaldırma əməliyyatı zamanı baş verən qəza nəticəsində podratçılarımızdan birinin ölümü ilin üzərinə kölgə saldı. Qəzadan öyrənilmiş dərslər BP qrupu və yerli və beynəlxalq podratçılarımızla bölüşdürülüb (səhifə 20).

Tullantıların idarə edilməsi

Biz, xüsusilə də bir neçə dəniz platformasında çirkab sularının təmizlənməsi ilə əlaqədar davam edən problemlərlə üzləşdik. Çirkabdan təmizlənmiş sular texniki xarakteristikalara bəzən uyğun gəlmirdi və çirkab sularını təmizləyən aqreqatın işləməməsi səbəbindən təmizlənməmiş çirkab sularının Xəzər dənizinə atılması halları baş verirdi. Bütün 2010-cu il ərzində yaxşılaşdırma proqramları davam etdiriləcəkdir (səhifə 22-24).

Əməliyyatlarımız

Bütün il ərzində biz Mərkəzi Azərbaycanda hasilatın artırılması üzrə fəaliyyətlərimizi davam etdirdik (2008-ci ilin sentyabr ayında qaz sızma hadisəsi ilə əlaqədar bu platformanın işinin dayandırılmasından sonra).

Əməliyyatlarımız

BP-nin Azərbaycandakı əsas fəaliyyətləri hansılardan ibarətdir?

BP Azərbaycan şirkəti Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli neft yatağı və Şahdəniz qaz yatağı da daxil olmaqla Azərbaycanın dənizdə əsas karbohidrogen yataqlarının operatorudur. Quruda biz dünyanın ən böyük inteqrasiya edilmiş neft və qazın texnoloji emal terminallarından birini və onu region və dünya bazarlarına əlaqələndirən boru kəmərlərini idarə edirik.

2009-cu ildə əməliyyatlar sahəsində əldə etdiyimiz nailiyyətlərə Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG) neft yatağında və Şahdəniz (ŞD) qaz yatağında davamlı hasilatın alınması daxildir. Biz Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəmərinin ötürücülük gücünün gündə 1,2 milyon barelədək artırılmasını başa çatdırdıq. Digər bir uğurumuz Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi üçün ARDNŞ ilə anlaşma memorandumunun imzalanması oldu.

Hasilat

Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG)

AÇG Xəzər hövzəsinin Azərbaycan sektorunda ən iri neft yatağıdır. O, Bakıdan təxminən 100km şərqdə yerləşir. AÇG-də hasilat işlərinə 1997-ci ilin noyabr ayında yatağın Çıraq hissəsindən başlanmışdır. Bundan sonra yatağın Şərqi, Qərbi və Mərkəzi Azəri hissələri üç mərhələdə işlənməmişdir. AÇG yatağı Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin (ABƏŞ) əməliyyatçısı olan BP tərəfindən işlənilir.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

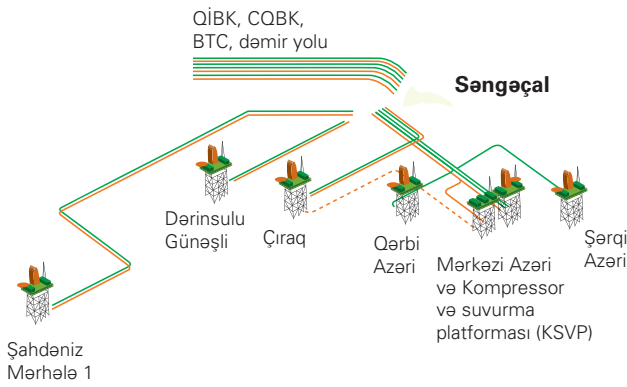
2009-cu ildə biz Çıraq, Mərkəzi Azəri, Qərbi Azəri, Şərqi Azəri və Dərinsulu Günəşli platformalarından orta hesabla gündə 817 700 barel (b/g) neft hasil etdik. 2008-ci ilə müqayisədə bu, 298 milyon barel və ya 40 milyon tondan artıqdır ki, bu da təxminən 19% artım təşkil edir.

Bundan başqa, ARDNŞ-yə gündə 10,7 milyon kub metr (377,5 milyon standart kub fut) AÇG səmt qazı çatdırılıb. 2009-cu ildə ARDNŞ-yə ən azı 1,45 milyard kub metr səmt qazı verməyi planlaşdırdığımız olsa da, biz bu rəqəmi 4 milyard kub metr – 2008-ci ildə verdiyimizdən təxminən iki dəfə çox qaz çatdırmaqla ötüb keçdik.

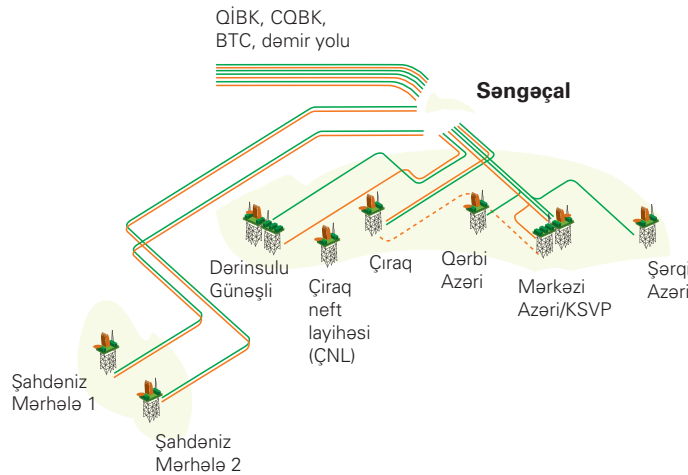
2009-cu ildə AÇG üzrə əməliyyat xərcləri təxminən 659 milyon, əsaslı xərclər isə 1 milyard ABŞ dollarından çox oldu.

2009-cu ildə BP-nin
15 ən məhsuldar hasilat
quyularından beşi AÇG
yatağında və üçü Şahdəniz
yatağında idi.

İndiki zamanda

Gələcəkdə

AÇG hasilatı

	Hasilatın başlanma tarixi	Ölçü vahidi	Hasilat başlanandan 2009-cu ilin sonunadək neft hasilatı	2008-ci ilin faktiki hasilatı	2009-cu ilin faktiki hasilatı	2010-cu ilə planlaşdırılmış hasilat
Çıraq	Noyabr 1997-ci il	mln. barel	512,4	44,6	38,7	33,2
		mln. ton	69,2	6,0	5,2	4,5
Mərkəzi Azəri	Fevral 2005-ci il	mln. barel	357,5	71,7	69,6	67,2
		mln. ton	48,3	9,7	9,4	9,1
Qərbi Azəri	Dekabr 2005-ci il	mln. barel	272,2	76,6	98,0	104,3
		mln. ton	36,8	10,4	13,2	14,1
Şərqi Azəri	Noyabr 2006-cı il	mln. barel	140,4	41,4	49,6	57,7
		mln. ton	19,0	5,6	6,7	7,8
DərSG	Aprel 2008-ci il	mln. barel	60,2	17,7	42,5	49,3
		mln. ton	8,1	2,4	5,7	6,7
Cəmi		mln. barel	1 342,7	252	298,4	311,7
		mln. ton	181,4	34,1	40,2	42,2

ŞD hasilatı

	Hasilatın başlanma tarixi	Ölçü vahidi	Hasilat başlanandan 2009-cu ilin sonunadək qaz / kondensat hasilatı	2008-ci ilin faktiki hasilatı	2009-cu ilin faktiki hasilatı	2010-cu ilə planlaşdırılmış hasilat
ŞD qazı	Hasilata 24 noyabr 2006-cı ildə başlanmışdır.	mlrd.sm ³	16,6	7,1	6,2	7,63
		mln.skf	580 414	251	218	269
		mbne/g	87,1	118,4	103,0	127,2
ŞD kondensatı	İlk qaz 15 dekabr 2006-cı ildə hasil edilmişdir.	mln. barel	35,1	14,95	13,1	15,84
		mln. ton	4,3	1,78	1,7	2,01

2010-cu ilə nəzər

AÇG yatağının işlənməsində növbəti addım Çıraq neft layihəsidir (ÇNL). Bu təşəbbüs yeni dəniz qurğusundan Fasilə və Balaxanı (üst Fasilə) kollektorlarına daha çox quyu qazmaqla neft hasilatını və çıxarılmasını artıracaqdır. Yeni platforma mövcud DərSG və Çıraq platformaları arasındakı yataq infrastrukturundakı boşluğu dolduracaqdır.

2010-cu ildə AÇG yatağındakı beş hasilat platformasından gündə orta hesabla 854 000 barel (ildə 311 milyon bareldən və ya 42 milyon tondan çox) neft hasil edilməsini planlaşdırırıq. Biz eləcə də ARDNŞ-yə 1,9 milyard kub metr AÇG səmt qazı verməyi nəzərdə tuturuq.

2010-cu ildə AÇG fəaliyyətləri üzrə əməliyyat xərclərinin təxminən 587 milyon və əsaslı xərclər təxminən 1,58 milyard ABŞ dollarına bərabər olmağı planlaşdırılır.

Əlavə potensial

AÇG yatağında çıxarıla bilən ehtiyatların həcmnin təxminən beş milyard bareldən artıq neft olduğu hesab edilir. Bu ehtiyatların çıxarılması kollektorun idarə edilməsində mürəkkəb metodların tətbiq olunmasını, qabaqlayıcı seysmik məlumatların analizindən və yüksək funksional qazma və tamamlama texnologiyalarından istifadəni tələb edəcəkdir.

Şahdəniz (ŞD)

Şahdəniz qaz yatağı Azərbaycanda sahilədən dənizə doğru 70 kilometrlik məsafədə yerləşir. Bu yataq 1999-cu ildə kəşf edilmişdir və uzunluğu 22 km, kollektorunun qalınlığı 1 000 metrdən artıqdır. Geoloji baxımdan mürəkkəb olan bu yataq çox yüksək təzyiqlə malikdir və onun çoxsaylı kollektor "horizontları" vardır. O, suyun dərinliyinin 50-600 metr arasında dəyişdiyi bir ərazidə yerləşir.

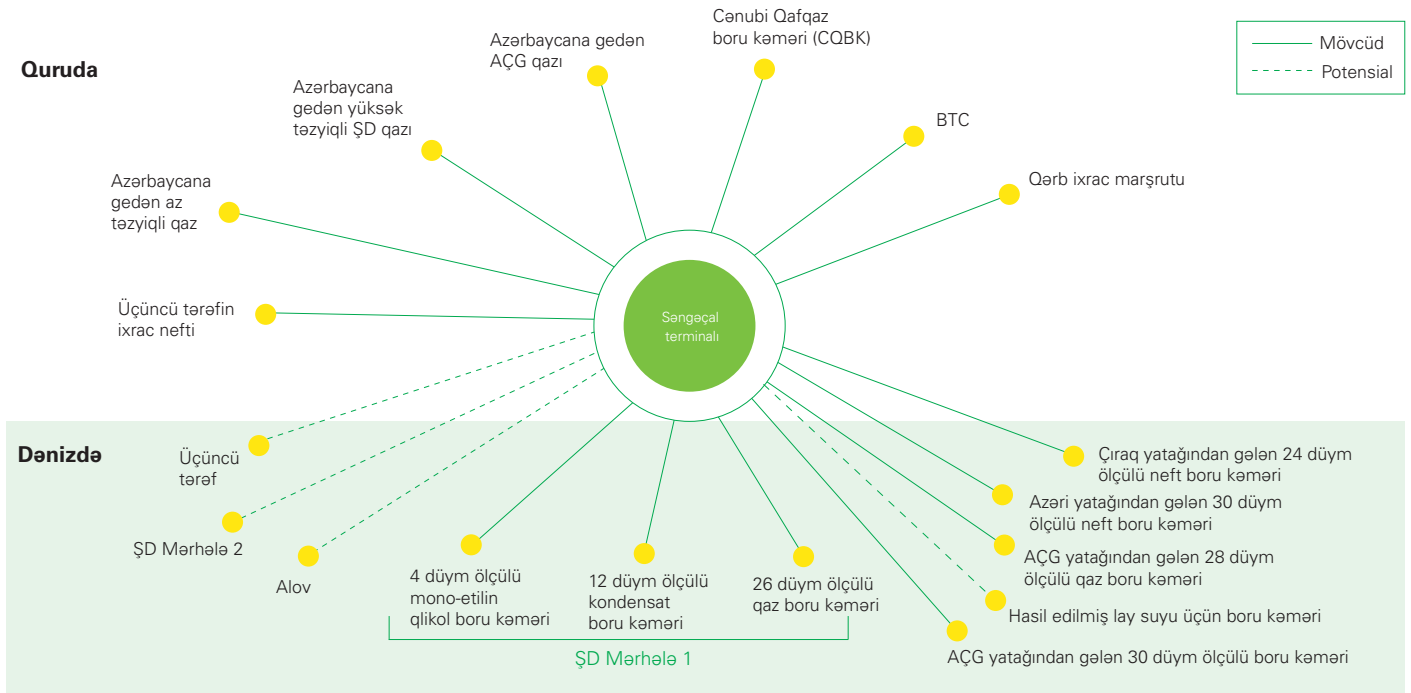
2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

2009-cu ildə ŞD-dən hasil edilən qazın həcmi 6,2 milyard kub metr və ya 218 milyard kub fut (2008-ci ilə müqayisədə 13% az), kondensat hasilatı 13 milyon barel (təxminən 1,7 milyon ton) oldu. 2009-cu ildə ŞD üzrə əsaslı xərclər 289 milyon və əməliyyat xərcləri 192 milyon ABŞ dolları məbləğində olmuşdur.

Hasilatda azalmanın səbəbi Şahdəniz yatağındakı hasilat quyularından birinin sentyabr ayında müvəqqəti olaraq dayandırılması və yay müddətində qaza olan tələbatın mövsümlə bağlı azalması idi. O vaxtdan bəri quyu ilə bağlı problemlər aradan qaldırılıb.

Şahdəniz hasilatına 2006-cı ilin sonlarında başlanandan 2009-cu ilin sonunadək təxminən 35,1 milyon barel (təxminən 4,3 milyon ton) ŞD kondensatı dünya bazarlarına ixrac edilib.

BP-nin Xəzərdə işlətdiyi bütün yataqlar üçün strateji mərkəz (2009-cu ilin sonu)

2010-cu ilə nəzər

2010-cu ildə yeni quyular istifadəyə verildiyindən biz Şahdəniz yatağından 7,6 milyard kub metr qaz (təxminən 269 milyard kub fut) və təxminən 16 milyon barel (2,01 milyon ton) kondensat hasil olunacağını planlaşdırırıq. Şahdəniz yatağının işlənməsinin ikinci mərhələsi üzrə iş davam etdiriləcəkdir. 2010-cu ildə ŞD üzrə əməliyyat xərcləri 178 milyon, əsaslı xərclər isə 605 milyon ABŞ dolları həcmində planlaşdırılır.

Əlavə potensial

Biz ŞD Mərhələ 1 işlənməsindən maksimum hasilatın sabit səviyyəsinin ildə 8,6 milyard kub metr qaz və gündə təxminən 45 min barel kondensat olacağını gözləyirik. Mərhələ 2 işlənməsində əsas diqqət hazırda məhsul verən kollektor intervallarında qalan ehtiyatlar üzərində cəmlənəcəkdir.

Səngəçal üzrə əsas faktlar

- Sahəsi: 542 hektar
- Yeri: Bakıdan 55 km cənubda, Qaradağ rayonu ərazisində
- Texnoloji emal gücü: 1,2 milyon bareldən çox (162 000 ton) neft və gündə 0,04 milyard kub metr qaz
- Anbarın həcmi: 3 milyon barel (405 000 ton)
- Operatoru: BP Azərbaycan SİB

Anbarlarda saxlama və texnoloji emal

Səngəçal terminalı (ST)

Səngəçal terminalı Azərbaycanın BP tərəfindən işlədilən dəniz yataqlarından hasil edilən neft və qazın əlaqələndirilmiş boru kəmərləri və dəmir yolu vasitəsilə ixracından əvvəl onları texnoloji emaldan keçirən inteqrasiya edilmiş nəhəng bir terminaldır.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

AÇG və Şahdəniz yataqlarından hasil edilmiş neft və qazın sualtı boru kəmərləri vasitəsilə terminala daxil olması davam etdi. İndi terminalın texnoloji emal sistemlərinin ümumi gücü gündə 1,2 milyon barel (162 000 ton) neft və gündə 1,25 milyard kub fut qaz (0,9 Şahdəniz və 0,35 QKHTE) təşkil edir.

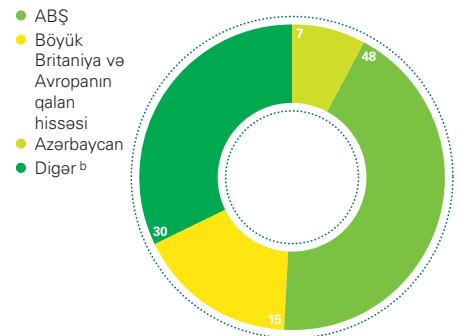
2009-cu ildə biz Səngəçal terminalının genişləndirmə proqramının (STGP) bir hissəsi kimi hasil edilmiş lay suyu qurğularının inşasını başa çatdırdıq və onları istismara verdik. Mart ayında biz hasil edilmiş lay suyunu Mərkəzi Azəri yatağına ixrac etməyə başladıq. AÇG yatağına yenidən su vurulmasına iyul ayının əvvəllərində başlandı.

2009-cu ildə Səngəçal terminalı təxminən 326,8 milyon barel (44,6 milyon ton) neft ixrac etdi. İl ərzində terminalın ən yüksək gündəlik ixrac gücünə sentyabr ayının 23-də nail olundu. Həmin gün 1,1 milyon barel neft (150 174 ton) texnoloji emaldan keçirildi və ixrac olundu.

2010-cu ilə nəzər

2010-cu il üçün planlaşdırdığımız işlərə terminalın yüksək səmərəliliyinin saxlanılması, AÇG məşəldə yandırma sistemi layihəsinin yerinə yetirilməsi, ŞD istifadə edilmiş istiliyin regenerasiyası qurğusunun istismara verilməsi və məşəldə yandırmanın daha da azaldılması işlərinin davam etdirilməsi daxildir.

2009-cu ildə yalnız BP qrupuna aid olan cəmi təbii qaz hasilatı^a (%)

^a Gündə 7 450 milyon kub fut (birgə müəssisələr istisna olmaqla)

^b "Digər"ə Kanada, Cənubi Amerika, Afrika, Asiya (Azərbaycan istisna olmaqla) və Avstraliya daxildir.

Nəqliyyat

Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəməri
BTC boru kəməri Xəzər dənizi sahilindəki Səngəçal terminalını Türkiyənin Aralıq dənizi sahilindəki Ceyhan terminalı ilə birləşdirir. Bu boru kəməri ilə AÇG-dən hasil edilən neft və Şahdəniz yatağından hasil edilən kondensat nəql edilir. Uzunluğu 1 768 km olan bu boru kəməri Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə ərazilərindən keçir.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

2009-cu ildə BTC boru kəmərinə çəkilmiş əsaslı xərclər 92 milyon ABŞ dolları məbləğinə bərabər oldu. Bu məbləğ əsasən sürtünməni azaldan reagentlərdən istifadə etməklə boru kəmərinin məhsuldarlığını gündə 1,2 milyon barelədək artırmaqla bağlı işlərə sərf olundu. Genişləndirmə layihəsi 2009-cu ilin mart ayında başa çatdırıldı. İkinci avtomatlaşdırılmış ərsinlə təmizləmə proqramının həyata keçirilməsinə başlandı və bu proqramın 2010-cu ildə tamamlanacağı gözlənilir.

BTC ilə bağlı digər bir nailiyyət 2009-cu ilin dekabr ayının 18-də Səngəçal terminalından nəql edilən neft ilə Ceyhan terminalında 1 000-ci tankerin yüklənməsi oldu.

2009-cu ildə BTC vasitəsi ilə ixrac edilən neftin ümumi həcmi 285 milyon barel (təxminən 38 mily0-cu ilin fevral ayınadək 837 milyon bareldən ton) oldu ki, bu da 2008-ci ilə müqayisədə 16% çoxdur. 2006-cı il iyun ayının 4-dən 2010-ə (təxminən 112 milyon ton) artıq xam neft bu xətt vasitəsilə dünya bazarlarına çatdırılmışdır.

2010-cu ilə nəzər

2010-cu ildə BTC boru kəməri üzrə əsaslı xərclərin təxminən 69 milyon ABŞ dolları olacağı gözlənilir.

Cənubi Qafqaz qaz boru kəməri (CQBK)

CQBK xətti 2006-cı ilin sonlarından bəri istismar olunur. CQBK Səngəçal terminalını Gürcüstan/Türkiyə sərhədləri ilə birləşdirən 690 km uzunluğunda qaz boru kəməridir. BP CQBK qurğularının tikintisi və istismarı üzrə məsul texniki operatorudur. CQBK-nin biznesin inkişafı və inzibati idarəetmə üzrə məsul kommersiya operatoru Statoyl şirkətidir.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

2009-cu ildə CQBK-nin orta ötürmə qabiliyyəti gündə təxminən 15 milyon kub metr (təxminən 519 milyon kub fut) qaz və ya gündə 92 000 bareldən çox neft ekvivalenti olmuşdur. Bu, 2008-ci ilə müqayisədə təxminən 24% az olmuşdur ki, bu da ŞD yatağından az qaz hasil edilməsi ilə bağlıdır. CQBK ilə əlaqədar fəaliyyətlərə qoyulmuş əsaslı xərclərin miqdarı təxminən 7 milyon ABŞ dollarına bərabər olub.

Şərqi Azəri platformasında qaz-turbin aqreqatının yoxlanılması

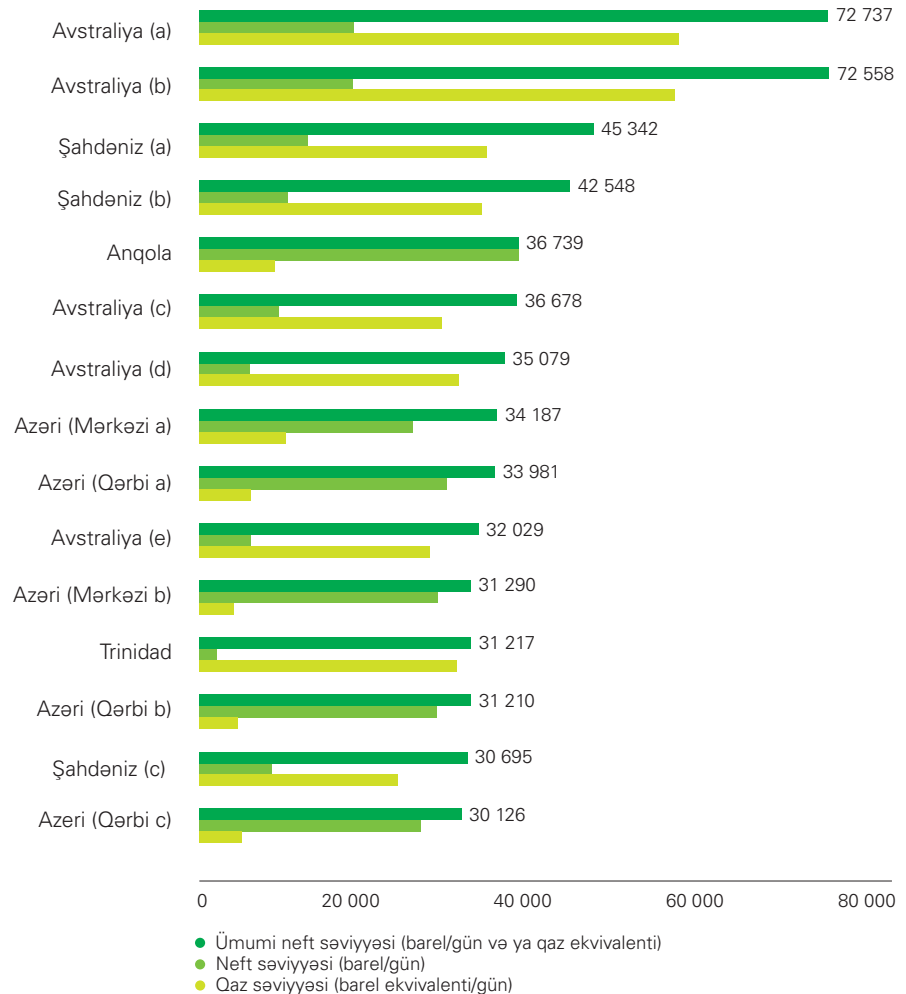
2009-cu ilin sonunda BTC-nin əsas göstəriciləri:

- Ötürmə qabiliyyəti gündə 1,2 milyon barel
- Orta məhsuldarlığı gündə təxminən 781 min barel olmuşdur (2008-ci ilə müqayisədə 16,2% çox)

2009-cu ilin sonunda CQBK-nin əsas göstəriciləri

- Ötürmə qabiliyyəti gündə 22,0 milyon kub metr
- Orta məhsuldarlığı təxminən gündə 15 milyon kub metr

BP-nin 15 ən yaxşı hasilat quyusu (karbohidrogen), dekabr 2009^a

- Ümumi neft səviyyəsi (barel/gün və ya qaz ekvivalenti)
- Neft səviyyəsi (barel/gün)
- Qaz səviyyəsi (barel ekvivalenti/gün)

^a Avstraliyadakı yataqların operatorları tərəfdaşlardır (qalanlarının operatoru BP-dir).

2010-cu ilə nəzər

2010-cu ildə CQBK üzrə əsaslı xərclər təxminən 12,7 milyon ABŞ dolları məbləğində planlaşdırılır.

Qərb ixrac boru kəməri (QİBK)

1997-ci ildən sonra bu boru kəməri BP və onun tərəfdaşları tərəfindən əsaslı şəkildə təmir edilmişdir. Xəttin ayrı-ayrı hissələrinin təmiri üçün 21-aylıq layihə 2008-ci ildə başa çatdırılmışdır. QİBK Xəzər dənizindən Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Supsa terminalına neft nəql edir.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

2009-cu ildə QİBK vasitəsilə Supsa terminalına 31,4 milyon barel neft ixrac edildi. QİBK-in Azərbaycandakı və Gürcüstandakı kollektivləri 10 il ərzində əməliyyatların heç bir QNİG hadisəsi olmadan aparıldığını qeyd etdilər. Çay keçidinin tədqiqi və təmir işi, boru kəmərinin avtomatlaşdırılmış təmizlənməsi, sızmanı aşkar edən sistem və Supsada boru kəmərinə müdaxilə proqramı kimi müxtəlif fəaliyyətlər həyata keçirildi.

2010-cu ilə nəzər

Gözlənilir ki, Supsada bir neçə çay keçidi tədqiqatı, əlavə avtomatlaşdırılmış ərsinlə təmizləmə və sualtı şlanqların dəyişdirilməsi layihəsi həyata keçiriləcəkdir. Bundan başqa, bütün il boyu torpaq sürüşmələrinin monitorinqinin aparılması planlaşdırılır.

Geoloji-kəşfiyyat işləri

2009-cu ilin iyul ayının 13-də BP və ARDNŞ Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi üçün anlaşma memorandumu (AM) imzaladı. Bu strukturlar dənizin dərinliyinin 650-800 metr olduğu ərazidə yerləşir və kollektorun dərinliyi təxminən 7 000 metrə çatır. Onların ərazisi 1 100 kvadrat kilometrdir və indiyədək tədqiq olunmayıb.

İl ərzində Alov, Araz və Şərç müqavilə sahələrində texniki qiymətləndirmə işləri davam etdirildi. Müvafiq Xəzəryanı dövlətlər dənizin bölünməsi üzrə razılığa gəlməyincə, BP şirkətinin orada iş aparması üçün heç bir planı yoxdur.

BP Azərbaycanın layihələrdə iştirak payları

HPBS/TƏMÖHS	Əməliyyat şirkəti	BP-nin müvafiq hüquqi şəxsi
AÇG	Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ)	BP Eksploreyşn (Kaspian Si) Limited/Amoko Kaspian Si Petroleum Limited
BTC	Zə Bakı-Tbilisi-Ceyhan Payplayn Kompani	BP Payplaynz (BTC) Limited
ŞD	BP Eksploreyşn (Şahdəniz) Limited	BP Eksploreyşn (Azərbaycan) Limited
CQBK	Sauf Kokazus Cənubi Qafqaz Payplayn Kompani Limited	BP Payplaynz (CQBK) Limited
Alov	BP Eksploreyşn (Alov) Limited	BP Eksploreyşn (Azərbaycan) Limited

Sahiləyaxın boru kəməri müfəttişləri

Bütün BP Azərbaycan SİB-də çoxəlaqəli ixtisas sahələrində göstərilən səy nəticəsində 2009-cu ildə sahiləyaxın boru kəmərinin kompleks yoxlanılması proqramını həyata keçirmək üçün Xəzər dənizində karbohidrogenlərin işlənilməsi tarixində ilk dəfə olaraq kiçik ölçülü özünüidare edən sualtı aparatdan (KÖÖSA) istifadə olundu.

KÖÖSA-lar mütərəqqi texnologiyalar əsasında hazırlanmış avtomatik idarə olunan sualtı qayıqlar kimi işləyir və digər alternativlərlə müqayisədə keyfiyyətli yoxlama nəticələrini daha tez və daha təhlükəsiz ala bilir. Əslində bir robot olan və batareyaya ilə işləyən bu aparat ona dənizin səthindən və ya sahilədən yüklənmiş proqramlar əsasında xüsusi sualtı tapşırıqları yerinə yetirir. O, avtomatlaşdırılmış boru kəmərinin izləmə sistemi, hidrolokator və mürəkkəb sensorların kombinasiyasından istifadə edərək üzür. Yerləşdirici platforma ilə əlaqə sualtı akustik və əldə edilən məlumatları yükləyən dənizin üstündəki simsiz şəbəkə vasitəsilə yaradılır.

SİB-nin tədqiqat və seysmik əməliyyatlar qrupunun rəhbəri Volter Jardin izah edir: "KÖÖSA öz yolunda maneələrdən ağılla yayınaraq dəqiqədə 100 metrədən artıq bir sürətlə avtonom şəkildə 'uçur'. Çoxşüalı exolot və yan müşahidə hidrolokator sistemi tələb olunan məlumatı toplayır". Alınan təsvir yoxlanılan boru kəmərinin bütövlüyünü təsdiq etmək üçün qiymətləndirilir. Dayaqsız boru kəməri seqmentləri və ya təhlükəli sükur parçaları kimi potensial problemlər aşkar edilir və aradan qaldırılır. Sistemin mürəkkəbliyinin minimuma endirilməsi və enerjinin idarə edilməsi texnologiyasından istifadə edilməklə hazırlanan bu aparat uzunluğu üç metr, çəkisi 100 kq olan bir sualtı qayığa yerləşdirilə bilər.

Digər fəaliyyət sahələri

Kompleks təchizat və ticarət (KTT)

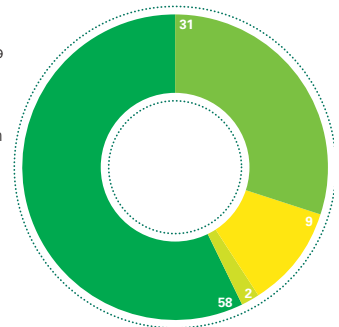
BP Azərbaycan SİB öz payına düşən xam nefti dünyada ən böyük enerji satıcılarından biri olan BP şirkətinin London-dakı KTT qrupu vasitəsilə bazara çıxarır.

BP-nin istehsal etdiyi sürtkü yağları Azərbaycanda

BP-nin Azərbaycandakı bütün layihələri üçün "BP" və "Castrol" markalı sürtkü yağlarını "Petrochem" qrupu təchiz etmişdir. 2009-cu ildə təxminən 1,55 milyon litr sürtkü yağı BP Azərbaycan və onun Azərbaycandakı podratçılara çatdırılmışdır. Azərbaycanın neft yataqlarında xidmət göstərən əksər podratçılar BP/ Castrol sürtkü yağları ilə təchiz edilmişdir.

2009-cu ildə yalnız BP qrupuna aid olan cəmi maye karbohidrogenlər hasilatı^a (%)

- ABŞ
- Böyük Britaniya və Avropanın qalan hissəsi
- Azərbaycan
- Digər

Təhlükəsiz və məsuliyyətli enerji

Biz əməliyyatlarımızı necə idarə edirik?

Həm insanların, həm də texnoloji proseslərin təhlükəsizliyi, eləcə də ətraf mühitin mühafizəsi bizim ən yüksək prioritetlərimiz olaraq qalır. 2009-cu ildə biz bir çox sahələrdə təkmilləşdirmə işləri apardıq. Ətraf mühitin mühafizəsinə gəlincə, biz qazın məşəldə yandırılmasında əsaslı azalmalara nail olduq, AÇG yatağında hasil edilmiş lay suyunun dənizdə yenidən laya vurulmasına başladığımız və BTC boru kəməri marşrutu boyunca çirək sularını təmizləyən yeni aqreqlərin quraşdırılmasını başa çatdırdıq.

Dədə Qorqud qazma qurğusunda yükqaldırma əməliyyatı zamanı bir nəfər podratçının ölümü ilə nəticələnən qəza bu ilin üzərinə kölgə saldı. Əməliyyatların təhlükəsiz yerinə yetirilməsi sahəsində ümumi yaxşılaşmanın əldə edilməsinə baxmayaraq, bu faciəli hadisə baş verdi. 2009-cu ildə əsas nailiyyətlərimizdən biri BP Azərbaycan SİB-də şirkətin qlobal əməliyyatların idarə edilməsi sisteminin (ƏİES) həyata keçirilməsi idi.

İdarəetmə sistemləri

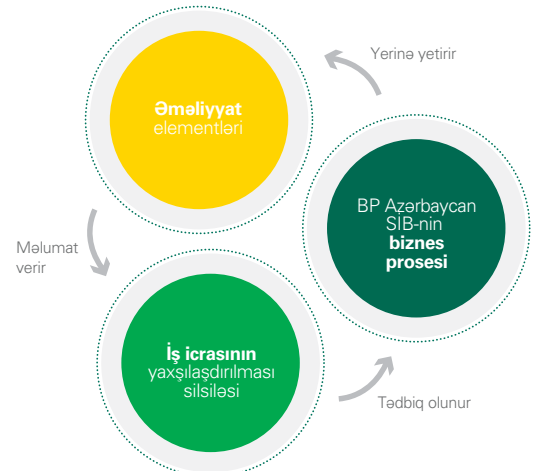
Əməliyyatların idarə edilməsi sistemi

Bizim üçün ƏİES bütün BP qrupuna çatışmazlıqların müəyyən edilməsində və onların aradan qaldırılmasında, eləcə də hər gün irəliləyişlərə nail olunmasında kömək etməklə təhlükəsiz, etibarlı və səmərəli əməliyyatlar üçün sistematik əsasdır.

BP Azərbaycan SİB-nin ƏİES-nin üç tərkib hissəsi var:

- Əməliyyat elementləri. Onlar bütün BP qrupunda insanların, texnoloji proseslərin və avadanlıqların gündəlik əsasda necə işləməni olduğunu təsvir edir.
- İş icrasının yaxşılaşdırılması silsiləsi. İllik plan-icra-yoxlama-etmə silsiləsinə öyrənmə elementini əlavə edir və risklərin davamlı olaraq azaldılması və icranın yaxşılaşdırılmasına sövq edir.
- BP Azərbaycan SİB-nin biznes prosesi. Bu bizim ƏİES tələblərinin yerli səviyyədə reallığa çevirən prosedurlarımız və fəaliyyətlərimizdir.

BP Azərbaycan SİB-nin əməliyyatların idarə edilməsi sistemi

2009-cu il ərzində BP Azərbaycan SİB ƏİES-in tələbləri ilə müqayisədə proqnozlaşdırmada səhvlərin hərtərəfli qiymətləndirməsini apardı. Bu zaman biz biznesimiz üçün ən vacib olan amillərin üzərində diqqəti cəmləmək üçün fəaliyyətlərimizi prioritetləşdirdik. Bundan başqa, BP Azərbaycan SİB-nin yerli ƏİES təlimat kitabçasını nəşr etdik və əsas proseslərə, məlumatlara və sənədlərə daxil olmaq vasitəsi rolunu oynayan onlayn “ƏİES naviqator” xidmət proqramını işə saldıq.

ISO 14001 sertifikatı

ƏİES tələblərindən biri “əsas əməliyyat sahələrində şirkətdən kənar ISO 14001 sertifikatı almaq”dır. May ayında “Mudi İnterneyşnl” attestasiya qrupu tərəfindən DərSG platformasında, Səngəçaldə və Şelfayihətkintinin (ŞLT) mərkəzi tullantı toplanma ərazilərində (MTTƏ) və Dədə Qorqud və İstiqlal qazma qurğularının BP tərəfindən idarə edilməsinin ISO 14001 attestasiyaları uğurla keçirildi. Bu sahələrin/fəaliyyətlərin audite daxil edilməsi BP Azərbaycan SİB əməliyyatlarının və bu əməliyyatlara Azərbaycanda və Gürcüstanda olan yardımçı qurğularının tam şəkildə ISO 14001 sertifikatları alması ilə nəticələndi.

Oktyabr ayında Azərbaycan SİB-nin üçillik xarici auditi heç bir uyğunsuzluq aşkar edilmədən başa çatdı və attestasiyanın etibarlılığı 2012-ci ilədək uzadıldı.

“Altı-bəndli-planın” həyata keçirilməsi

BP-nin “altı-bəndli-planı” texnoloji təhlükəsizliyin idarə edilməsi prosesində şirkətin sənayedə lider olmağa nail olmaq məqsədini müəyyən edir. Bütün BP qrup

Müsbət audit

2009-cu ilin yanvar ayında BP qrupunun təhlükəsizlik və əməliyyatlar (T və Ə) üzrə audit qrupu bizim ixrac icra bölümündə (İB) yoxlama apardı^a. İB tərəfindən əldə edilmiş davamlı yaxşılaşmanı saxlamaq üçün bir sıra fəaliyyətlər tövsiyə olundu. Ümumilikdə, auditorların rəyi müsbət və təqdirədir.

üzrə həyata keçirilməsinə 2007-ci ildə başlanmış bu plan BP qrupunda təhlükəsiz texnoloji proseslər və fəaliyyətlər üçün başlıca prioritetləri aydın şəkildə göstərir.

2007-ci il boyu BP Azərbaycan SİB-də aşağıdakı sahələrdə irəliləyişlər əldə edildi:

Bənd 1 – Texas Siti qazasından sonrakı tövsiyələrin yerinə yetirilməsi

İndi BP Azərbaycan SİB obyektlərinin əksəriyyəti BP qrupunun “qurudakı obyektlərdə sayar yaşayış binalarının layihələşdirilməsi və yerləşdirilməsi” və “dənizdəki obyektlərdə işçi heyətinin partlayış, yanğın və zərər görmə təhlükələrindən qorunması” haqqında təlimatlara uyğundur.

^a Əməyin təhlükəsizliyi və əməliyyatlar üzrə keçirilən audit Azərbaycandakı və Gürcüstandakı ixrac boru kəmərlərinin (BTC, CQBK və QIBK) və Supsa terminalının əməliyyatlarını əhatə etdi.

Yeganə istisna proqnozlaşdırmada səhvlərin hərtərəfli qiymətləndirməsinin aparılması və yaxşılaşdırma planının hazırlanmasının 2010-cu ildə nəzərdə tutulduğu Çıraq platformasıdır.

Bənd 2 – Əsas qəza risklərinin (ƏQR) qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi

BP Azərbaycan SİB-nin ƏQR riskinin yumşaldılması tədbirlərindən biri şəxsi heyətin komplektləşdirilməsi səviyyələrinin azaldılmasıdır. Tələb olunan azalmalara nail olmaq üçün istifadə edəcəyimiz əsas vasitələr çoxpeşəli işçi qüvvəsinin optimallaşdırılması, milliləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi olacaqdır. Şahdəniz platforması üçün göyertədəki şəxslərin azaldılması (GŞ) sənədləşdirilmiş planı artıq işlənib hazırlanmışdır və 2009-cu ildə onun həyata keçirilməsində aydın görünən irəliləyiş əldə edilmişdir. AÇG platformalarında GŞ-lərin azaldılması planları 2009-cu ildə tərtib olundu və indi onlar inteqrasiya edilməkdədir.

Bənd 3 – Əməliyyatların bütövlüyün idarə edilməsi (ƏBİE) və iş nəzarət (İN) standartlarının tətbiqi

BP Azərbaycan SİB-nin bütün texnoloji prosesləri və sistemləri indi tamamilə ƏBİE və İN standartlarına uyğundur. 2008-ci ildə BP-nin istismar etdiyi bütün dəniz platformalarında həyata keçirilmiş inteqrasiya edilmiş təhlükəsiz iş sistemi (İETİS) 2009-cu ildə 550 nəfəri əhatə edən təlim proqramından sonra Səngəçal terminalında tətbiq edildi. İETİS işçi briqadalarına iş icazələrinin məlumat bankından istifadə etməyə və təhlükəli işlərin riskini ardıcıl prosesdən istifadə edərək qiymətləndirməyə imkan verir.

Bənd 4 – proseslərin qanunlara və qaydalara uyğunluğunun gücləndirilməsi

2009-cu ildə qaydalara uyğunluq meneceri (QUM) kompüter təminatı proqramı (bu proqram uyğunluq tapşırıqlarını operativ nəzarət mexanizmləri və məsul şəxslərlə əlaqələndirir) BP Azərbaycan SİB-də artıq bərqərar olmuş bir proses oldu. Bu prosesi daha da gücləndirmək və işçi heyətini buna cəlb etmək səyləri davam edir.

Bənd 5 – keçmiş audit nəticələrinin nizamlanıb başa çatdırılması

2009-cu ildə hər ay bütün yüksək və orta prioritetli fəaliyyətlər BP Azərbaycan SİB-nin rəhbər qrupu tərəfindən yoxlanıldı. Əməyin təhlükəsizliyi və əməliyyatlar (ƏTƏ) üzrə keçirilmiş audit fəaliyyətlərinin nəticələrinə xüsusi diqqət yetirildi. 2009-cu ilin iyun ayında ƏTƏ auditorları 2007-ci ildə Səngəçal terminalına etdikləri səfərdən sonra irəliləyişləri yoxlamaq üçün Bakıya qayıtdılar.

ISO 14001 sertifikatı cədvəli

Obyektler	Sertifikatlaşdırılmışdır
Səngəçal terminalı – İlk neft layihəsi	2000
Çıraq platforması	2000
QIBK-in Azərbaycan hissəsi	2000
QIBK-in Gürcüstan hissəsi	2000
Supsa terminalı	2000
Səngəçal terminalı – AÇG Mərhələ 1	2005
MA/KSVP	2005
QA platforması	2006
Səngəçal terminalı – AÇG Mərhələ 2	2007
Səngəçal terminalı – Şahdəniz	2007
ŞA platforması	2007
Şahdəniz platforması	2007
Maddi-texniki təchizat	2007
Sərəncə TTİQ	2008
Səngəçal terminalı – AÇG Mərhələ 3	2008
Səngəçal terminalı – BTC/CQBK	2008
BTC-nin Azərbaycan hissəsi	2008
CQBK-nin Azərbaycan hissəsi	2008
BTC-nin Gürcüstan hissəsi	2008
CQBK-nin Gürcüstan hissəsi	2008
DərSG	2009
ŞLT-nin mərkəzi tullantı toplanma ərazisi	2009
Səngəçalın mərkəzi tullantı toplanma ərazisi	2009
Qazma qurğuları əməliyyatlarının BP tərəfindən idarə edilməsi	2009 ^a

^a Dədə Qorqud və İstiqlal qazma qurğuları əməliyyatlarının attestasiya auditi BP Azərbaycan SİB-nin təşkilatı yenidən qurulmasına görə 2009-cu il üçün planlaşdırıldı.

Səngəçal terminalında (ST) nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz idarə edilməsinin yaxşılaşdırılması

2008-ci ildə AzSİB tərəfindən hesabat verilən yol-nəqliyyat qəzalarının böyük əksəriyyəti ST-da işləyən və nəqliyyat vasitələrini özləri idarə edən əməkdaşların və podratçıların payına düşür. Buna görə də, terminaldakı sürücülər 2009 "nəqliyyat vasitələrindən istifadənin təhlükəsizliyini yaxşılaşdırmaq" proqramına cəlb olundu.

AzSİB-nin nəqliyyat vasitələrindən istifadə qaydalarına riayət edilməsi üzrə texniki mütəxəssisi Teymuraz Babayeva görə, "Nəqliyyat vasitələrinin terminalda təhlükəsiz idarə edilməsinin gücləndirilməsi bizim qarşımıza artıq 2008-ci ildə həyata keçirilən təşəbbüslərə

əlavə olaraq səylərimizi qəza statistikasına əsasən daha da yaxşılaşdırmaq və düzgün istiqamətləndirmək kimi mühüm bir vəzifə qoydu."

Məsulliyəti daha da artırmaq və təhlükəsizliyi yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə terminalda nəqliyyat vasitələrindən istifadə qaydalarına bir sıra mühüm dəyişikliklər edildi. "Operator və mexaniklərin onların qruplarına təyin edilmiş konkret nəqliyyat vasitələri var"; deyərək terminaldakı quruda nəqliyyat əməliyyatları qrupunun rəhbəri Eldar Hüseynov şərh edir. "Bundan başqa, maşınların kirayə edilməsi prinsipi ilə istifadə edilə bilən səkkiz avtomobilimiz var." Bundan başqa, neft zavodunun ərazisində bir şəhəratrafi avtobus işləyir və qaz zavoduna da bir minik avtomobili təyin edilib. Digər bir təşəbbüs terminalın ərazisində velosipedlərdən istifadədir.

ST-nin hasilata dəstək xidməti mühəndisi Elşən Teymurova görə, "Yeni təşəbbüslər bizim işimizə təsir etmir" və onlar ST-da nəqliyyat qəzalarının sayının azalmasına kömək edib. Eldar Hüseynov deyilənləri belə yekunlaşdırır: "Nəqliyyatın hərəkəti nə qədər az olsa, avtomobil qəzalarının sayı da bir o qədər az olar. Yaxşı təşəbbüsdür."

Bənd 6 – əməyin təhlükəsizliyi və əməliyyatlar üzrə sərəşlətlərin yaradılması

Texniklər üçün sərəşlətlərin idarə edilməsi qiymətləndirilməsi davam etdirildi. Bu strukturlaşdırılmış prosedəndən cari bacarıqların müəyyən edilməsi və tələb olunan iş vərdişlərinin tətbiq edilməsi üçün istifadə olunur. Bu, həmçinin, təhlükəsiz və səmərəli əməliyyatların yerinə yetirilməsində bütün texniklərin sərəşlətlə olmasını təmin edir. 2008-ci ildə istehsalat sahələrinin rəhbərləri inteqrasiya edilmiş idarəetmə sərəşlətliliyi üzrə qiymətləndirildi.

BP Azərbaycan SİB-də həyata keçirilməsi 2009-cu ilin sonlarına qalan "altı-bəndli-planla" əlaqədar bütün fəaliyyətlər ƏİES-nin tələblərinə uyğun olaraq tərtib edilib və keçid planı işlənilib hazırlanıb.

Əməliyyatların bütövlüyünün idarə edilməsi

2009-cu ildə BP Azərbaycanın sualtı boru kəmərlərinin bütövlüyünün yoxlanılması akustik vasitələrdən (yan müşahidə hidrolokatoru və exolot) və məsafədən idarə olunan avadanlıqdan istifadə olunmaqla şirkətdənxaric ekspertlər tərəfindən həyata keçirildi. Bu yoxlama boru kəmərlərinin bütövlüyünə dair heç bir qüsür aşkar etmədi. AÇG Mərhələ 2 sualtı boru kəmərlərinin 2008 və 2009-cu illərdə aparılmış şirkətdaxili yoxlanılması kəmərlərdə heç bir anomaliyanın olmadığını göstərdi.

Podratçılarla əlaqədar əməyin təhlükəsizliyinin idarə edilməsi

2009-cu ildə biz bir sıra podratçılarımızın sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit (SƏTƏM) auditlərini keçirdik və onların istehsalat sahələrinə baş çəkdik. Qiymətləndirilən fəaliyyətlərə mühəndis-texniki, hasilat və qazma, nəqliyyat və maddi-texniki tədarük, sınaq və yoxlamalar və eləcə də mühafizə avadanlığı xidmətləri daxil idi. Biz həm də podratçı nəqliyyat vasitələri və onların təhlükəsiz idarə edilməsi, həmçinin tibbi hazırlıq və bizim platformalarda və gəmilərdə ərzaq təhlükəsizliyi üzrə yoxlamalar apardıq.

Yerli podratçılardan istifadə səylərimizin bir hissəsi kimi, ölkə daxilində potensial optik lif təchizatçıları üçün texniki keyfiyyətin təminatı (o cümlədən, SƏTƏM icrasının qiymətləndirilməsi) keçirildi. Onların digər yerli və beynəlxalq şirkətlərlə rəqabət aparmasına kömək etmək üçün təkmilləşdirmə planları işlənilib hazırlanmışdır.

Fevral və mart aylarında yeni SƏTƏM məqsədləri və onunla əlaqədar hesabat formatları barədə təlimatdan sonra podratçılar üçün məlumatlılıq iclasları keçirildi. Bundan başqa, aprel ayında dənizdə SƏTƏM forumu keçirildi və orada rəhbərlik və podratçı nümayəndələri əməyin təhlükəsizliyi üzrə yerinə yetirilməli və gözlənilən icranı müzakirə etdilər.

BP-nin Azərbaycanda əməyin təhlükəsizliyi üzrə göstəriciləri, 2008-2009^a

Obyektlər	2008	2009
Ölüm halları	0	1
YPH (t) ^b	0,01	0,02
QNIİG (t) ^c	0,03	0
QX (t) ^d	0,40	0,23
YNOÜS ^e	2,03	0,92
Təhlükəsizlik qaydalarına riayət və söhbətlər (TQRS) üzrə göstəricilər	1 296 ^f	Təxminən 140% ^g
Davranışların təhlükəsizliyinə riayət sistemi (DTRS) üzrə göstəricilər	9 151 ^h	Təxminən 150% ⁱ
Əməyin təhlükəsizliyi üzrə təlimlər (t) ^j	7 301	Tətbiq olunmur; əsas SƏTƏM təlimlərinin tezliyi 2009-cu ildə qeydə alınmışdır (aşağıya baxın)
Əsas SƏTƏM təlimlərinin tamamlanması faizi ^k	Tətbiq olunmur; Əməyin təhlükəsizlik təlimlərinin tezliyi 2008-ci ildə qeyd olunmuşdur (yuxarıya baxın)	88%
Qət edilmiş kilometrler (milyon)	25,64	21,84
İşlənmiş saatlar (milyon)	22,22	17,94

^a BP-də istifadə olunan xəsarət və xəstəlik tarifləri ABS Peşə Sağlamlığı və Əməyin Təhlükəsizliyi İdarəsi tərəfindən müəyyənləşdirilmiş tariflərdən və bu tariflərin müvafiq şərhlərindən götürülmüşdür. Bura yalnız layihə məlumatları daxil deyildir.

^b Yüksək potensiallı hadisə (YPH) tezlikləri hər 200 000 iş saatına düşən YPH-ların sayı ilə ifadə olunur.

^c Qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsi (QNIİG) iş ilə bağlı xəsarət və ya xəstəlik nəticəsində ziyan çəkmiş şəxsin iş qabiliyyətini itirməsinə və belə hadisənin baş verdiyi gündən sonrakı ən azı bir normal iş növbəsinə çıxma bilməsinə səbəb olan hadisə deməkdir. QNIİG hadisəsinin tezliyi (QNIİG(f)) işlənmiş 200 000 saat ərzində şəxsin (əməkdaşın və ya podratçının) bir və ya bir neçə gün (növbə) ərzində iş qabiliyyətini itirməsi ilə nəticələnən xəsarət və ya xəstəliklərin sayı ilə ifadə olunur.

^d Qeyd olunan xəsarət (QX) işlə bağlı bütün xəsarət hallarının, yəni ilk tibbi yardımından əlavə müalicə tələb edən, məhdudlaşdırılmış iş, başqa işə keçirilmə, işə çıxmağa səbəb olan xəsarətlər, və ölüm hallarının sayı deməkdir. QX-nin baş vermə tezliyi işlənmiş 200 000 saat ərzində qeyd olunan xəsarətlərin sayı ilə ifadə olunur.

^e Yol-nəqliyyat qəzalarının ümumi sayı (YNOÜS) nəqliyyat vasitəsilə qət edilmiş hər milyon kilometr məsafəyə düşən yol-nəqliyyat qəzalarının sayıdır.

^f Təhlükəsizlik qaydalarına riayət və söhbətlər (TQRS) tezlikləri işlənmiş hər 200 000 iş saati ərzində hesabat verilmiş TQRS-ların sayına əsaslanır.

^g 2009-cu ildə TQRS üzrə hesabatların verilməsi qaydası dəyişdirilərək ofis və istehsalat işçiləri üçün müəyyən edilmiş aylıq planlarla uyğunluq faizi ilə ifadə olundu.

^h DTRS tezliyi hər 200 000 iş saati ərzində məlumat verilmiş DTRS müşahidələrinin sayına əsaslanır.

ⁱ 2009-cu ildə DTRS üzrə hesabatların verilməsi qaydası dəyişdirilərək ofis və istehsalat işçiləri üçün müəyyən edilmiş aylıq planlarla uyğunluq faizi ilə ifadə olundu.

^j Təhlükəsizlik üzrə təlim saatlarının tezliyi işlənmiş hər 200 000 iş saati ərzində keçilən təlim saatlarının sayı ilə ifadə olunur.

^k Əvvəlcədən müəyyən edilmiş təlim tələbatları ilə müqayisədə əsas SƏTƏM təlim kurslarında iştirak faizi.

Oktyabr ayında isə Səngəçal SƏTƏM forumu keçirildi və orada SƏTƏM üzrə icranın yoxlanılmasından sonra podratçıların irəli sürdüyü təşəbbüslərlə əlaqədar iclaslar keçirildi.

İyul ayında yüklərin qaldırılması/ endirilməsi əməliyyatları ilə əlaqədar təhlükəsizlik məsələlərini müzakirə etmək üçün, bütün şirkətdə podratçılarla əməyin təhlükəsizliyi üzrə təhlil aparılması məqsədilə işlər dayandırıldı.

Əməyin təhlükəsizliyi

Əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət edilməsi

İl ərzində biz qəza nəticəsində itirilmiş iş günü (QNIİG) tezliyində, qeyd olunan xəsarətlər (QX) tezliyində və yol-nəqliyyat qəzalarının ümumi sayında (YNQÜS) əhəmiyyətli dərəcədə azalmalara nail olduq.

Dədə Qorqud qazma qurğusunda yükqaldırma zamanı "dənizə adam düşməsi" hadisəsi nəticəsində bir nəfər podratçının ölümü bu nailiyyətlərin üstünə kölgə saldı. Bu faciə bizim hamımızı dərinləndirdi və biz həyatını itirmiş işçinin ailəsinə, dostlarına və həmkarlarına dərin hüznə baş sağlığı verdik.

Bu qəzanın səbəblərini başa düşmək üçün hərtərəfli təhqiqat aparıldı. Bundan sonra, biz yükqaldırma əməliyyatlarındakı əsas məqamları yoluna qoymaq üçün yükqaldırma prosedurlarında dəyişikliklər etdik. Hər bir iş tapşırığı üçün müvafiq təhlükənin müəyyən edilməsi məqsədi ilə və podratçı tərəfindən təhlükəsizliyin

Qərbi Azəri platformasının əməkdaşları iş başında

idare edilməsini yaxşılaşdırmaq üçün xüsusi diqqət onların təmin edilməsinə verildi. Qəzadan öyrənilmiş dərslər bütün BP qrupu və yerli və beynəlxalq podratçılarımızla bölüşdürüldü.

Təcrübədən öyrənmə

2009-cu ildə biz diqqətimizi məlumatların mübadiləsi kontekstindən məlumatların mübadiləsi və öyrənməyə keçməklə "öyrənilmiş dərslər" prosesinin təkmilləşdirilməsi üzərində cəmlədik. Bu inkişafın bir hissəsi kimi, biz BP Azərbaycan SİB üçün iki başlıca risk sahəsi - yükqaldırma əməliyyatları/düşən əşyalar və birinci müdafiə örtüyünün olmaması sahələri üzrə sözügedən sahələr üzrə işçi qrupları yaratdıq.

İşçi qrupunun üzvlərinə fərdi məsuliyyətlər həvalə olundu. Bu məsuliyyətlərə qəza haqqında hesabatların təmliyinə və tövsiyə edilən tədbirlərin köklü səbəblərə yönəldilməsinin təmin edilməsi üçün qiymətləndirilməsi; təbii üçün yararlılığını müəyyən etmək məqsədi ilə öyrənilmiş dərslər üzrə hesabatların yoxlanılması və avadanlıqların və texnoloji proseslərin təkmilləşdirilməsi üçün tövsiyələrin verilməsi; rəhbərlik qarşısında narahatlıq doğuran məsələlərin qaldırılması üçün təmayüllərə nəzarət və ən yaxşı təcrübədən geri qalmamaq üçün BP-nin global və sənaye şəbəkələri ilə sıx surətdə işləmək daxil idi.

Təhlükəsizlik mədəniyyəti

Müsbət təhlükəsizlik mədəniyyəti düzgün fərdi və kollektiv dəyərlərə malik olmaq, rəhbərlik tərəfindən mövqelərin bildirilməsi və yerində davamlı təkmilləşdirmələr kimi məsələləri əhatə edir. İnanırıq ki, 2009-cu ildə biz BP Azərbaycan SİB-nin təhlükəsizlik mədəniyyətini gücləndirdik və möhkəmləndirdik.

2008 - 2009-cu illərdə BP Azərbaycan SİB-nin ixracat icra bölməsində və iki podratçı şirkətində - 'BUE Marin/Topaz' və 'Azertunel' şirkətlərində təhlükəsizlik mədəniyyəti üzrə yoxlamalar keçirildi. Yoxlamaların nəticələri əsasında təkmilləşdirmə planları hazırlandı. Həyata keçirilən yaxşılaşdırma tədbirlərinə təhlükəsizlik avadanlıqlarının vaxtında çatdırılmasına xüsusi diqqət verilməsi, onların dəyişdirilməsi və paylanması və ofislərdə işləyən menecerlərlə istehsalatdakı işçi qüvvəsi arasında qarşılıqlı əlaqələrin yaxşılaşdırılması daxil idi.

Nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadə

2008-ci ildə BP Azərbaycan SİB-ni narahat edən əsas sahələrdən biri nəqliyyat vasitələrindən istifadənin təhlükəsizliyi idi. Buna görə də, biz nəqliyyat vasitələrindən istifadənin təhlükəsizliyini yaxşılaşdırmaq proqramının bir hissəsi kimi 2009-cu ildə bir sıra təşəbbüslər həyata keçirməyə başladığımız. Bu təşəbbüslərə nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz idarə edilməsində iştirak videosunun buraxılması, BP-nin nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadə standartları barədə sürücülərin biliklərini yoxlamaq üçün keçirilən müsabiqələr, Bakıda yol infrastrukturunda edilmiş dəyişikliklər barədə sürücülərin məlumatlandırılması və avtomobillərin hərəkət sürətinin müəyyən edilməsi üçün radarlardan istifadə, avtomobillərin hərəkəti barədə məlumatların yazılması və mobil telefonlardan istifadənin monitorinq vasitəsilə sürücülərin davranışlarına nəzarət olunması daxil idi. Bizim istehsalat sahələrində yol nişanlarının və işarələrinin qoyulması yaxşılaşdırıldı. Nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadəyə verilən diqqətin daha da artırılması Azərbaycanda yol-nəqliyyat qəzalarının 2009-cu ildə 55% azalmasında öz əksini tapdı. Belə ki, bu rəqəm 2008-ci ildə qət edilmiş hər milyon kilometr üzrə 2,03-dən 2009-cu ildə 0,92-ya düşdü. 2010-cu ildə biz nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz idarə edilməsi işinin BP qrupunun əməliyyatlarının təhlükəsiz idarə edilməsi sisteminin tələblərinə müvafiq olacağını gözləyirik.

Əməyin təhlükəsizliyi üzrə təlim və məlumatlılıq

2009-cu ildə BP və BP-nin Azərbaycan və Gürcüstandakı podratçı işçi heyətinin SƏTƏM təliminə həsr edilmiş saatlarının miqdarı 2008-ci ilə nisbətən bir qədər az - 70 870 saat olmuşdur.

Radioaktiv mənbələrin idarə edilməsi

Təbii yaranan radioaktiv materialları (TYRM) əhatə edən sənədlərin hazırlanması və şüalanma hallarında cavab tədbirləri planlarının tərtib edilməsi ilə yanaşı, 2009-cu ildə radioaktiv materialların idarə edilməsi üçün BP Azərbaycanda istifadə olunan prosedurların yoxlanılması həyata keçirildi.

2009-cu ildə əməyin təhlükəsizliyi sahəsində əlamətdar hadisələr

- 2008-ci ilə müqayisədə qeyd olunmalı qəzaların tezliyi 38% azaldı.
- Yol-nəqliyyat qəzalarının ümumi sayı 2008-ci ilə müqayisədə 55% azaldı.
- Heç bir qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsi baş vermədi.
- Heç bir ağır yol-nəqliyyat qəzası baş vermədi.
- Dəniz əməliyyatlarında qəzaların ümumi sayı 2008-ci ilə müqayisədə təxminən yarıya endirildi.

Azərbaycanda və Gürcüstanda SƏTƏM təlim kursları, 2008-2009*

İl	Adam/saat	ABŞ dolları ilə
2008	72 275 (50 749 SƏTƏM 21 526 əməliyyatlar)	4 217 416
2009	70 870 (50 949 SƏTƏM 19 921 əməliyyatlar/texniki)	3 309 978

* Sistem məlumatları BP Azərbaycan SİB-dən bir bölmə kimi toplandıqından, məlumatlar yalnız Azərbaycan üçün təqdim oluna bilməz.

“Quyuda ilişib qalmış radioaktiv mənəb” halları ilə əlaqədar Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN) və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti ilə iclaslar keçirildi. Bu dialoqun nəticəsi olaraq, biz BP Azərbaycanın platformalarında və qazma qurğularında həyata keçirilən quyunun geoloji kəşifinin tərtib edilməsində radioaktiv karotajlardan istifadəni azaltmaqla belə halların sayını aşağı salmaq üçün beşillik plan hazırlamış və onun tətbiqinə başlamış^a.

Buna paralel olaraq, quyuda ilişib qalmış radioaktiv mənəb halları baş verdikdə BP və müvafiq hökumət təşkilatları arasında xəbərdar etmə və əməkdaşlıq prosesi işlənib hazırlanmışdır.

^a Quyunun geoloji kəşifinin tərtibi quyuların lüləsinin gəlib keçdiyi geoloji formasiya haqqında müfəssəl məlumat (karotaj diaqramı) əldə etmək praktikasıdır.

Ətraf mühit

2009-cu il ərzində biz qazın məşəldə yandırılmasının ümumi həcmi əhəmiyyətli dərəcədə azaldıq və hasil edilmiş lay suyunun (HLS) uzun müddətli utilizasiyasında əsl irəliləyişə nail olduq. Əməliyyatlarımız nəticəsində hasil edilmiş təhlükəli tullantıların miqdarında əsaslı azalma qeydə alındı.

İstixana qazları (İQ)

2009-cu ildə BP Azərbaycan SİB tərəfindən istixana qazları (İQ) emissiyalarının xalis həcmi cəmi 712 min ton olmaqla 6%

İstixana qazları (İQ) haqqında məlumatlılıq seminarı

2009-cu ilin may ayında BP Azərbaycan şirkətinin ətraf mühitin mühafizəsi qrupu İQ haqqında məlumatlılıq seminarı təşkil etdi. Seminarın məqsədi İQ ilə əlaqədar iqlim problemləri, global sənayedə İQ ilə bağlı təşəbbüslər, BP qrupunun iqlim dəyişikliklərinə aid mexanizmlər və sistemləri və BP Azərbaycanın iştirak etdiyi plan və fəaliyyətlər barədə məlumatlılığı artırmaq idi. Seminarda iştirak və çıxış edənlər arasında ETSN-in və ARDNŞ-nin təmsilçiləri də var idi. İnanırıq ki, bu kənar təşkilatların seminarında iştirakı icma əlaqələrini gücləndirdi, səmərəli informasiya mübadiləsinə kömək etdi və əməkdaşlığı və müştərik bacarıqların yaradılmasını gücləndirdi.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda İQ emissiyaları (xalis), 2008-2009

	2008	2009
Əməliyyatlarda xalis İQ emissiyaları min ton/il	755,3	712,2
Normal əməliyyat şəraitində hər min barel neft ekvivalenti üzrə İQ emissiyaları ton/mbne	15,9	15,9

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda hər obyektin payına düşən İQ emissiyalarının sayı (min ton) (xalis), 2008-2009

	2008	2009
Mərkəzi Azəri	160,1	105,6
Şərqi Azəri	80,9	57,5
Qərbi Azəri	69,4	46,2
DərSG	80,6	105,1
Çıraq	64,2	36,6
Şahdəniz	3,2	2,3
İstiqlal qazma qurğusu	3,2	3,8
Dədə Qorqud qazma qurğusu (DDQQ)	4,7	2,4
AÇG Səngəçal terminalı	194,5	249,5
ŞD Səngəçal terminalı	48,7	44,3
BTC Azərbaycan	21,9	26,1
CQBK Azərbaycan	0,03	0,1
QİBK Azərbaycan	1,5	4,2
Maddi-texniki təchizat	21,5	27,2
Tullantıların idarə edilməsi poliqlonları	0,9	1,3

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda birbaşa CO₂ emissiyaları, 2008-2009

	2008	2009
Birbaşa karbon dioksid (100%) (ümumi) (min ton)	3 677,7	3 827,1
Birbaşa karbon dioksid (xalis) (min ton)	687,6	668,5 ^b

^b Xalis CO₂ hasilatında azalma (ümumi hasilatda artıma baxmayaraq) 2009-cu ildə orta AÇG pay faktorunun azalmasına görədir.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda birbaşa qeyri-İQ emissiyaları - SO_x və NO_x (ümumi), 2008-2009

	2008	2009
Kükürd oksidləri (SO _x) (ton)	3 034	2 842
Azot oksidləri (NO _x) (ton)	7 243	8 412 ^c

^c 2009-cu ildə azot oksidlərinin (NO_x) artmasının səbəbi 2009-cu ildə əlavə dörd aylıq əməliyyatlara görə DərSG-də yanacaq qazından istifadənin artması, 2009-cu ilin fevral ayında Mərkəzi Azəridə əməliyyatlara tam həcmdə başlanmasına görə yanacaq qazından istifadənin artması və işçi heyətin dəniz yataqlarına helikopterlə deyil, gəmilərlə daşınmasına görə dizel yanacağından istifadənin artması idi.

azaldı. Bu azalmanın nisbəti bizim pay faktorumuza^d edilən dəyişikliklərin nəticəsi idi. Bizim əməliyyatlarımız çərçivəsində azalmanın başlıca səbəbi 2008-ci ilin sentyabr ayında Mərkəzi Azəri platformasının qəza ilə əlaqədar yandırılmasından sonra Mərkəzi Azəridə qaz vurma imkanının bərpa edilməsi idi.

Bu çox mühüm prosesə yenidən başlanma həm də Çıraq, Şərqi Azəri və Qərbi Azəri platformalarından qaz ixracına yenidən başlamağa imkan verdi və bu platformalarda yandırılması tələb olunan qaz həcmələrini xeyli dərəcədə azaldı.

Bu azalmalar Səngəçal terminalından və DərSG platformasından buraxılan daha yüksək istixana qazları emissiyaları ilə əvəzləndi. AÇG kontrakt sahəsindən hasilatdakı artım və buna əlavə olaraq indi terminal qurğularından keçən Tengiz Şevron nefti terminalda nasosla vurulmanın və yanacaq qazı istifadəsinin artmasına səbəb oldu. DərSG-də olduğu kimi, burada da artımın səbəbi 2008-ci ilə müqayisədə 2009-cu ildə qeyd edilmiş əlavə olaraq aparılmış dörd aylıq əməliyyatlar və

texnoloji proseslər və texniki-təmir xidməti ilə bağlı məsələlər oldu.

Qazın məşəldə yandırılması

2009-cu ildə BP Azərbaycan tərəfindən məşəldə yandırılan karbohidrogenlərin miqdarı 575 min ton olmuşdur ki, bu da 2008-ci ilə müqayisədə 32% azdır. Bu azalmanın səbəbi 2009-cu ilin fevralında Mərkəzi Azəri platformasında qazın laya vurulmasına yenidən başlanması olmuşdur. Bu işə bizə Azəri və Çıraq platformalarında qazın yenidən laya vurulmasını maksimuma çatdırmağa və qazın məşəldə yandırılmasını minimuma endirməyə imkan verdi.

2009-cu ildə AÇG Səngəçal terminalında həmçinin bununla bağlı bir sıra mühəndis layihələri həyata keçirildi. Bu layihələrə qazın məşəldə yandırılması kimi itkiyə yol vermədən qazı sıxan və yenidən onu texnoloji prosesə qaytaran sabitləşdirici kompressorun normal işləməsinə təmin etmək məqsədi ilə onda dəyişikliklərin edilməsi də daxil idi. Bundan başqa, biz qazın məşəldə yandırılması zamanı yaranan buxarı tutan kompressordan

^d Pay faktoru ümumi həcm bir hissəsi kimi BP-nin xalis pay həcmi bir hissəsi deməkdir. O, hər konkret rüb üçün mənfəət neft payının ümumi döviyyəyə bölünməsi üstəgəl əsaslı və əməliyyat xərclərinin BP-yə düşən hissəsinin faizi kimi hesablanır.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda qazın məşəldə yandırılması (hər obyekt üzrə) (ümumi)^a, 2008-2009

	2008	2009
Mərkəzi Azəri	155,5	56,7
Şərqi Azəri	140,0	121,7
Qərbi Azəri	199,8	87,9
DərSG	157,2	167,7
Çıraq	109,3	69,3
Şahdəniz	0	0
İstiqlal qazma qurğusu	0 ^b	3,1 ^c
Dədə Qorqud qazma qurğusu	0,1	0
AÇG Səngəçal terminalı	58,4	43,3
ŞD Səngəçal terminalı	21,4	25,1
Cəmi	841,9	574,9

^a Əvvəlki Davamlı inkişaf haqqında hesabatlarda (2006 – 2008) qazın məşəldə yandırılmasına dair rəqəmlər ümumi olduğu halda xalis kimi verilib.

^b 2008-ci ildə İNX-2 / İNX-2A quyularında heç bir sınaq keçirilmədiyinə görə qaz məşəldə yandırılmamışdır.

^c 2009-cu ildə ŞDX-5 quyusunda iki sınaq keçirildi.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda enerji istehlakı, 2008-2009

	2008	2009
Yanacaq qazı (min ton)	534,5	888,4
Dizel yanacağı (min ton)	51,7	45,4
Elektrik enerjisinin idxalı (hər saata düşən meqa vatt [MWh])	9,1	2,1

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda hasil edilmiş tullantı həcmi (ton), 2008-2009

	2008	2009
Təhlükəli tullantılar ^d	79 968	51 055 ^e
Təhlükəsiz tullantılar	10 367	7 479
Çirkab suları	62 896	64 775
Dənizdən Səngəçal terminalı tərəfindən alınmış hasil edilmiş lay suyu	381 222	666 986

^d Bura qazma şlamları və hasil edilmiş lay suyunun süzülüb təmizlənməsindən sonra qalan tullantılar daxildir.

^e 2009-cu ildə təhlükəli tullantıların həcmində çox azalma dənizdə qazma işlərinin azalmasına və layihə fəaliyyətlərinin olmamasına görədir. Belə ki, sabit aparılan əməliyyatlarda adətən tullantıların səviyyəsi yüksək olur.

(bu kompressor buxarı tutur və onu yenidən texnoloji prosesə qaytarır) istifadə etdik və gedişlərinin sayını azaltmaq üçün bir neçə modernləşdirmə işi apardıq. Nəticədə, terminalda 2008-ci ilə müqayisədə qazın məşəldə yandırılmasının 2008-ci ilə müqayisədə 26% azaldığı qeydə alındı.

Enerji istehlakı

2009-cu ildə yanacaq qazının istehlakı 2008-ci ilə müqayisədə 354 min ton (66%) artdı. Bunun əksinə olaraq, dizel yanacağının istehlakı 6 min ton (12%) azaldı və elektrik enerjisi idxalı 7 min ton (77%) azaldı. İstehlakdakı bu dəyişikliklər bir sıra amillərlə bağlıdır:

- Səngəçal terminalının istehsalat sahələrində elektrik enerjisində artan tələbat və buna görə də yanacaq qazının çox işlədilməsi. AÇG-nin yanacaq qazı ilə işləyən turbinlərinin beşi də saz və işlək vəziyyətdə olduğuna görə elektrik enerjisində olan tələbi aradan qaldırdı və dizel yanacağından istifadə edilməsini azaltdı.
- DərSG platforması işə salınmaq və istismara verilmək mərhələsindən (2008-ci ildə) sonra istismar rejiminə keçdiyinə görə (2009-cu ildə) dizel yanacağının istifadə edilməsində azalma.
- 2009-cu ilin fevral ayında Mərkəzi Azəri platformasında əməliyyatlara yenidən

başlanması ilə əlaqədar yanacaq qazından istifadənin daha yüksək olması. Bu platformada daha iki turbinin istismara verilməsi də yanacaq qazı istehlakını artırdı.

- İstiqlal qazma qurğusunda dizel yanacağı istehlakının az olması (yalnız ilin altı ayı ərzində BP Azərbaycan ilə müqavilə əsasında).
- Qazma işlərinin azaldılmasına görə ŞD-də dizel yanacağından istifadə edilməsinin azalması.

Dizel yanacağından istifadənin bütövlükdə azalmasına baxmayaraq, 2009-cu ildə işçi heyətin dəniz yataqlarına əvvəllər olduğu kimi helikopterlərlə deyil, gəmilərlə daşınması ilə əlaqədar yeni bir tələbin yaranmasına görə maddi-texniki təminatda dizel yanacağı istehlakı nəzərəcarpacaq dərəcədə artdı.

Karbohidrogen dağılmaları^f

2009-cu ildə bizim Azərbaycandakı obyektlərimizdə karbohidrogen dağılmalarında çox kiçik bir artım - 2008-ci ildəki 44 karbohidrogen dağılmasına qarşı 45 karbohidrogen dağılması qeydə alındı. Bu 45 dağılmanın beşi bir baredən artıq olub. Bu rəqəm 2008-ci ildə yeddi olmuşdu. 2009-cu ildə dağılmış karbohidrogenlərin ümumi həcmi 2008-ci ilə müqayisədə 24% az oldu. Lazım olan yerlərdə əsaslı

təmizləmə işləri aparıldı və onların təkrarən baş verməməsi üçün tədbirlər görüldü. 2009-cu ildə 4 741 litr karbohidrogen dağılıb və dağılmaların təxminən 77%-i (3 628 litr) yığılaraq təmizləndi. Bütün karbohidrogen dağılmaları barədə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə (ETSN) və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinə (ARDNŞ) məlumat verildi. BTC-da neft dağılmaları haqqında BTC-nin şirkətdən xaric kredit qrupuna məlumat verildi.

Tullantıların idarə edilməsi

2009-cu ildə bizim tullantıların idarə edilməsi strategiyamızın mərkəzində "bəşikdən qəbrədek" yanaşması və ən yaxşı sənaye standartlarına uyğun olaraq tullantı axınlarının idarə edilməsi dayanırdı. Bu yanaşma mövqeyi ilə bağlı obyektlərdə tullantıların minimuma endirilməsi proqramının həyata keçirilməsinə başlandı. Proqrama tullantıların aradan qaldırılması, azaldılması, yenidən istifadəsi və utilizasiyası üçün imkanların maksimuma çatdırılması məqsədi ilə bizim bütün istehsalat sahələrimizdə hərtərəfli yoxlamaların aparılması daxil idi.

Bir sıra yeni müqavilələr bağlandı. Tullantıların daşınmasını təmin etmək üçün

Sərəncə təhlükəli tullantıların idarə edilməsi qurğusunun erezisi (TTIEQ)

Sərəncə TTIEQ-də qazma şlamı konteynerlərinin təmizlənməsi

^f Bu hesabatın məqsədləri üçün, karbohidrogen dağılmaları yalnız xam neft, hidravlik sistemlər üçün sürtkü yağları, dizel yanacağı və kondensat dağılmaları kimi müəyyən olunur.

yerli şirkət olan "AzLocistiks" şirkəti seçildi. Biz eləcə də Sərəncə təhlükəli tullantıların idarəedilməsi qurğusunda (TTİQ), anbardakı olan təhlükəli tullantıların ləğv edilməsi üçün texniki cəhətdən münasib olan podratçıların seçilməsi məqsədi ilə müfəssəl təchizat zənciri strategiyası işləyib hazırladıq.

İl ərzində bizim əməliyyatlar nəticəsində cəmi 58 534 ton tullantı hasil edildi ki, bunun 51 055 tonu təhlükəli, 7 479 tonu təhlükəsiz tullantı idi. Bu, tullantıların 2008-ci ilə müqayisədə 35% azaldığını göstərir. Bundan əlavə, 64 775 ton təmizlənmiş və emal edilmiş çirkab suları yaradılmış (2008-ci ildəkindən 3% çox) və Səngəçal terminalında əhəmiyyətli həcmərdə hasil edilmiş lay suları qəbul edilmişdir.

Təhlükəsiz tullantıların təxminən 58%-i və təhlükəli tullantıların 3%-i yerli şirkətlər tərəfindən ya təkrar emal olundu, ya da yenidən istifadə edildi. Tullantıların qalanı ya təmizlənmiş və təsdiq edilmiş metod və marşrutlardan istifadə edilməklə müvəqqəti olaraq TTİEQ-da saxlanılmış, ya da BP-nin Sumqayıtdakı xüsusi təyinatlı poliçonunda torpağa (yalnız təhlükəsiz tullantılar) basdırılmışdır.

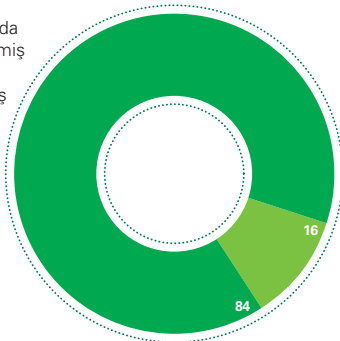
BP-nin Sumqayıtdakı xüsusi təyinatlı təhlükəsiz tullantıların basdırılması poliçonu Avropa İttifaqı standartlarına uyğun layihələşdirilmiş və inşa edilmişdir. 2008-ci ilin sonundan indiyədək bu poliçon yerli podratçı şirkət olan "Təhlükəli Tullantılar" MMC tərəfindən işlədilir. Bu qurğuda 2009-cu ilin sentyabr ayında bir beynəlxalq məsləhətçi şirkət (RSK Envayronment MMC) müstəqil audit apardı və heç bir əsaslı çatışmazlıq aşkar etmədi.

"Azərbaycan Almaniyə Ekoloji Xidmətlər" ("Azərbaycan Doyçland Ekolocikal Servises") birgə müəssisəsinin

^a Bu faiz cəmi təhlükəli tullantılara aiddir və hasil edilmiş lay suyu və çirkab suları bura daxil deyildir.

2009-cu ildə şamların emalı – Sərəncə TTİEQ^b (%)

- DTD qurğusunda emal edilmiş
- Emal edilməmiş şamlar üçün anbar

^b 2008-ci ilin sonunda Sərəncə TTİEQ-da 6 203 ton qazma şlamı anbarda saxlanılırdı. 2009-cu ildə qurğu 23 605 ton qazma şlamı və qazma məhlulu qəbul etdi. İl ərzində ümumi həcmi 21 028 ton olan qazma şlamı DTD yolu ilə emal edildi. Qalan 8 780 tonun 3 956 tonu anbara yığıldı, 2 702 tonundan xam neft toplandı və neftli sudan ibarət 2 124 tonu ləğv etmə üçün göndərildi.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda suya atılmış qazma şamları, 2009

Obyektler	SƏQM ilə qazılıb suya atılmış şamlar, ton	SnƏQM ilə qazılıb suya atılmış şamlar, ton	Suya atılmış qazma şamlarının cəmi, ton
Çıraq	0	890	890
Mərkəzi Azəri	0	0	0
Şərqi Azəri	336	0	336
Qərbi Azəri	3 556	0	3 556
Dərinsulu Güneşli	0	0	0
Şahdəniz	0	0	0
Dədə Qorqud qazma qurğusu	1 821	0	1 821
İstiqlal qazma qurğusu	2 347	0	2 347
Cəmi	8 060	890	8 950

əvvəllər BP Azərbaycan tərəfindən istifadə olunan təhlükəsiz tullantıların basdırılma poliçonunda artıq boş yer yoxdur. O, 2009-cu ildə bağlandı və istismardan çıxarıldı. İstismardan çıxarılanın başa çatdırılması barədə hesabat əməliyyatçı podratçı tərəfindən 2010-cu ildə ETSN-ə təqdim olunacaqdır.

Qazma şamları

Suya atılmalar və yenidən laya vurulan qazma şamları

2009-cu ildə Xəzər dənizinə cəmi 8 950 ton qazma şlamı və əlaqədar mayələr (qazma məhlulu) atılmışdır ki, bu, 2008-ci ilə müqayisədə 5% azalma deməkdir. Bu, Mərkəzi Azəri platformasında qazma fəaliyyətlərinin azalması (2008-ci ildə qəza ilə əlaqədar dayandırılmadan sonra yalnız quyunun bərpa edilməsi əməliyyatları həyata keçirildi) və İstiqlal qazma qurğusunun yarım il yalnız BP Azərbaycan SİB-nin sərəncamında olması ilə əlaqədar idi. Bu amillər Qərbi Azəri platformasında və Dədə Qorqud qazma qurğusunda qazma işlərinin artması ilə kompensasiya olundu.

BP Azərbaycan SİB özünün qazma əməliyyatlarında həm su əsaslı qazma məhlulundan (SƏQM), həm də sintetik əsaslı qazma məhlulundan (SnƏQM) istifadə edir. 2009-cu ildə atılmış qazma şamlarının 90% aşağı toksikli və dünyada geniş şəkildə istifadə olunan su əsaslı məhlulla qazılmış şamlar idi. Yerdə qalan şamlar Çıraq platformasından atılan SnƏQM olmuşdur. Bu atılmalar AÇG hasilatın pay bölgüsü sazişinin və ilkin neft layihəsinin ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələblərinə uyğundur.

2008-ci ildə yenidən laya vurulan 84 025 ton tullantı ilə müqayisədə 2009-cu ildə Azəri və DərSG platformalarında yenidən laya vurulan tullantıların həcmi 96 715 ton oldu ki, bu da 15% artım deməkdir. Bu tullantılara qazma şamları, qazma məhlulu, neftli sular və durulducu çənin təmizlənməsindən qalan materiallar daxil idi.

Quruda tullantıların idarə edilməsi

Sərəncə TTİEQ 2009-cu ildə dənizdə qazma əməliyyatlarından alınmış cəmi 17 111 ton (2008-ci ilə müqayisədə 30% az) emal edilməmiş qazma şlamı, eləcə də 6 494 ton qazma məhlulu və durulducu çənin təmizlənməsindən qalan materiallar qəbul etdi. Sahilə göndərilən qazma şamları həcmələrinin azalması şamların dənizdə yenidən laya vurulmasındakı artıma və 2009-cu ildə qazma fəaliyyətlərində ümumi azalmaya görə idi.

Sintetik əsaslı qazma məhlulu ilə qazılmış təxminən 21 028 ton şlam dolayısı ilə termal desorbsiya (DTD) qurğusundan istifadə olunmaqla emal edildi. Bunun nəticəsində 2 707 tona yaxın xam neft əldə olundu və təkrar istifadə üçün qazma podratçısına göndərildi. Emal edilmiş qazma şamları (təhlükəsiz kimi təsnif olunmuş) sahədə yenidən istifadə/atılma üçün qalaqlandı.

2009-cu ildə 1 300 tona yaxın emal edilmiş qazma şlamı TTMMC təhlükəsiz tullantıların basdırılması poliçonunda tullantıların küləklə, quşlarla və ziyanvericilərlə yayılma potensialını minimuma endirmək məqsədi ilə örtük kimi istifadə olundu. BP tərəfindən dəstək verilən BP-Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN) tullantıların idarə edilməsi qrupunun gördüyü işlərin sayəsində tullantıların yenidən istifadə edilməsinin əlavə variantlarının tədqiq edilməsi sahəsində də mühüm irəliləyiş əldə edildi. Qrup üzvləri ilə bir plan razılaşdırılmışdır. Bu plana tullantılardan basdırılmış təhlükəsiz tullantıların üzərində örtük kimi bundan sonra da istifadəsi, daş karxanalarının bərpa edilməsi və qazılmış süxurlardan yol tikintisi və sement istehsalında istifadə mümkünlüyü (son məhsulun keyfiyyəti ilə bağlı aparılan texniki tədqiqatların nəticəsindən asılı olaraq) kimi məsələlər daxildir. Bu variantların araşdırılması bütün 2010-cu il ərzində davam etdiriləcəkdir.

Çirkab suları

Avqust ayında BP Azərbaycan, rəhbərliyin və SƏTƏM mütəxəssislərinin iştirak etdiyi "Çirkab suları ilə əlaqədar zirvə toplantısı" təşkil etdi. Müzakirələrin əsas mövzusu quruda və dənizdə çirkab sularının idarə edilməsi tədbirləri, qaydalara uyğunluq

Hasil edilmiş lay suyunun dənizdə yenidən laya vurulması (lay suyunun uzun müddət üçün ləğvi variantı)

Səngəçal terminalında hasil edilmiş lay suyunun emalı qurğusunun və Mərkəzi Azəri platformasına birləşdirici sualtı boru kəmərinin çəkilməsi üçün aylarla aparılan işdən sonra bizim AÇG lay suyu tullantı axınının dənizdə yenidən laya vurulmasına iyul ayında başlandı.

İndi AÇG-dən hasil edilən lay suyu neftsizləşdirmədən, qum və digər bərk hissəcikləri kənarlaşdırmaq üçün süzülmədən və soyutmadan əvvəl tutumu 130 000 barel olan çəne yığılır. Emal edilmiş lay suyunu yenidən laya vurmaq üçün Mərkəzi Azəri platformasına nasosla vurmazdan əvvəl ona korroziyaya qarşı kimyəvi maddələr qatılır. Tam layihə gücündə zavod gündə 80 000 barel lay suyunu ayıra və emal edə bilər ki, bu da tullantı axınının proqnozlaşdırılmış maksimum hasilatı üçün lazım olduğundan da artıqdır.

Layihədən əldə olunan faydalara SİB-nin quruda ləğv etmə marşrutlarından asılılığının aradan qaldırılması, dəniz yatağı kollektorunun təzyiqinin saxlanılması üçün emal edilmiş lay suyunun yenidən laya vurulması imkanının əldə edilməsi və Səngəçal terminalında hiss edilən hasil edilmiş lay suyu qoxusunun xeyli azalması (AÇG hasil edilmiş lay suyu hovuzunun istismardan çıxarılmasına görə) daxildir.

BP üçün bu ilk dəfə idi ki, bütün bu texnologiyalar bir araya gətirilib və eyni vaxtda tətbiq olunub. Bu işə özlüyündə layihənin çətin tərəflərindən biri idi. Terminalda əməliyyatlar üzrə menecer Con Vilşərə görə "Əsas məsələlərdən biri hasil edilmiş lay suyunu elə texniki şərtlərdə təmizləmək idi ki, ətraf mühitə minimum risklə heç bir hasilat itkisinə yol vermədən növbəti 25 ildə ixrac boru kəmərlərinin və laya yenidən vurma qurğularının istismarını təmin etsin."

tələbləri və risklər, alternativ variantlar və gələcək strategiyaların həyata keçirilməsi idi.

İl ərzində Azəri və DərSG platformalarımızda çirkab sularını emal edən aqreqlərin (ÇSEA) işindəki çatışmazlıqlar bizim üçün bir problem olaraq qaldı. Nəticədə atılan təmizlənmiş çirkab suları bəzən texniki şərtlərə uyğun gəlmədi və elektrokimyəvi elementlərin və zibidoğrayan aqreqlərin işləməməsi səbəbindən ehlə hallar baş verdi ki, təmizlənməmiş çirkab suları Xəzər dənizinə axıldı^a (2009-cu ildə platformadan 18 atılma ilə müqayisədə 2008-ci ildə 18 atılma).

Şərqi Azəri platformasındakı ÇSEA-də təcrübə üçün edilmiş dəyişiklik sınağı uğursuz oldu. Lakin bununla belə, platformalarda xidmət və əməliyyat rejimlərinin əlavə olaraq gücləndirilməsi nəticədə aqreqlərin dayanma hallarının sayını azaltdı. 2009-cu ilin sentyabr ayından sonra çirkab sularının heç bir atılması qeydə alınmadı. Təmizlənmiş çirkab sularının keyfiyyətinə gəlincə, aqreqlərin işini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə beynəlxalq konsultantın xidmətlərindən istifadə olundu və təlimləndirmələr keçirildi. 2010-cu ildə çirkab sularından nümunə götürülməsi və hesabat vermə proseslərinin daha da gücləndirilməsi gözlənilir.

Çıraq platformasında ÇSEA-nin işini yaxşılaşdırmaq üçün 2008-ci ildə həyata keçirilən layihə uğurlu hesab olundu. Bütün 2009-cu il ərzində BOT (bioloji oksigen tələbatı) tələblərinə uyğunluq qeydə alındı. Eyni zamanda, təmizlənmiş çirkab sularında olan bərk cisimciklərin yüksək səviyyələrini azaltmaq üçün variantlar araşdırılır.

İl ərzində Şahdəniz platformasında

görülən yaxşılaşdırma tədbirlərinə ÇSEA-nin istismar üsulunun yeniləşdirilməsi, nasosların modernləşdirilməsi, həll edilmiş oksigen və xlor ölçən yeni cihazların quraşdırılması və durulma çəninin müntəzəm olaraq xıltan təmizlənməsi daxil idi. Bütün 2009-cu il ərzində götürülmüş nümunələr və onların analizi qalıq xlorun, asılı hissəciklərin ümumi miqdarının (AHÜM) və bioloji oksigen tələbatının (BOT) ətraf mühitə və sosial təsirin qiymətləndirilməsi (ƏMSTQ) tələblərinə 80% uyğun olduğunu göstərdi. Fekal bağırsağ çöpü bakteriyalarının^b sayı dəyişkən olaraq qaldı. Şahdəniz platformasındakı ÇSEA-nin işini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə 2010-cu ildə onda əlavə modifikasiyaların aparılması planlaşdırılır.

İstiqlal qazma qurğusundakı ÇSEA-nin işində problemlərin olması davam etdi. 2010-cu ildə bu aqreqlərin başqa bir modelle əvəz olunması planlaşdırılır. Onunla müqayisədə Dədə Qorqud qazma qurğusundakı ÇSEA nisbətən sabit işlədi və yalnız 2009-cu ilin noyabr ayında fekal bağırsağ çöplərinin normadan artıq olduğu bir mühüm dənizə atılma oldu.

Səngəçal terminalında kanalizasiya boruları daha böyük diametrlə borularla dəyişdirildi, yağtutanlar təmizləndi və ÇSEA-də cari təmir işləri aparıldı. Təmizlənmiş çirkab sularının monitorinqi göstərdi ki, götürülən nümunələrin əksəriyyətinin analizinin nəticələri ƏMSTQ tələblərinə uyğundur. May ayında bağırsağ çöpü bakteriyalarının ümumi səviyyələrinin normadan artıq olmasının səbəbi nümunə götürmək üçün istifadə olunan qabların çirkənlənmiş olması və onlardan düzgün

istifadə olunmaması idi^c. Dekabr ayında ÇSEA-də aparılan texniki-təmir işi digər bir normadan artıqlıqla nəticələndi. Normaya uyğun olmayan təmizlənmiş çirkab suları ləğv edilmək üçün Sahil şəhər çirkab sularını emalı zavoduna göndərilir.

Azərbaycan Boru Kəmərləri iki yeni ÇSEA istismara verdi. Onlardan biri BTC-nin Azərbaycan nasos stansiyasındakı (PSA2) düşərgədə, digəri isə aralıq ərsinləmə stansiyasında (IPA 1) quraşdırıldı. Bu aqreqlərin iş imkanlarına bioloji təmizləmə, ultra-bənövşəyi (UB) sterilizasiya və təmizlənmiş çirkab su axınlarının qamışılıqda son "təmizlənməsi" daxildir.

2009-cu ildə PSA2-dən götürülmüş nümunələrin analizinin nəticələri iki hal – avqust və sentyabr aylarında ÇSEA-nin ultra-bənövşəyi lampasının işləməməsinə görə bağırsağ çöpü bakteriyalarının ümumi səviyyələrinin normadan artıq olduğu iki hal istisna olmaqla, BTC-nin ətraf mühit və sosial fəaliyyət planının (ƏMSFP) tələblərinə uyğunluğunu nümayiş etdirdi. O vaxtdan bəri bu problem həll olunub. IPA 1-də ÇSEA-nin istismara verilməsi dekabr ayında başa çatdırıldı və onun necə işlədiyini yoxlamaq üçün nümunə götürülməsi proqramının aparılması 2010-cu il üçün planlaşdırılır.

Hasil edilmiş lay suyu

2009-cu ildə Səngəçal terminalında BP Azərbaycan SİB-nin istismar etdiyi dəniz platformalarından cəmi 666 986 ton hasil edilmiş lay suyu (LS) qəbul edildi – Çıraq platformasından 369 751 ton, Azəri platformasından 255 897 ton, DərSG platformasından 22 438 ton və ŞD platformasından 18 900 ton. 2008-ci ildə terminal tərəfindən qəbul edilmiş cəmi hasil edilmiş lay suyunun miqdarı 381 222 ton idi. 75% artım terminala gələn AÇG neft debitlərinin artmasına əsaslanan proqnozlaşdırılmış hasil edilmiş lay suyu profilinə uyğundur.

Davamlı təkmilləşmə

2009-cu ildə BP Azərbaycan SİB-nin kompleks ekoloji modeli mütəmadi təkmilləşməyə görə BP qrupu kəşfiyyat və hasilat bölümünün SƏTƏM mükafatına layiq görüldü. Bu model ətraf mühitlə bağlı problemləri müəyyən etmək və onları prosesin ilkin mərhələsində yoluna qoymaq üçün profilaktik tədbirlərin görülməsini təmin edir.

^a Elektrokimyəvi elementlər çirkab suyunu oksidləşdirir. Zibidoğrayanlar çirkab sularındakı bərk cisimcikləri xırdalayaq onları kiçik hissəciklərə çevirir.

^b Fekal bağırsağ çöpləri əsasən fekalda olan bakteriya növləridir.

^c Bağırsağ çöplərinin ümumi miqdarı müxtəlif növ bakteriyaların böyük bir toplusudur.

2008-ci ildə aparılmış ətraf mühit tədqiqatı nəticələrinin xülasəsi

Dənizdə

AÇG kontrakt sahəsi - regional tədqiqat	2006-cı il rəqəmləri ilə müqayisədə fiziki və kimyəvi çöküntülərdə cüzi dəyişiklik. Karbohidrogen yığılmaları fon səviyyələri ilə nisbətən eyni oldu. Dənizdibi icmaların müxtəlifliyi və bolluğu 2008-ci ilə müqayisədə bir qədər aşağıdır. Əməliyyat platformalarına ən yaxın məntəqələrdə ətraf mühitə hər hansı təsirin olmasını göstərən heç bir sübut yoxdur.
AÇG/İnam suyun keyfiyyəti və plankton – regional tədqiqat	Su sütununda karbohidrogen yığılmaları AÇG-də bundan əvvəlki tədqiqatlarda olduğundan aşağıdır, ağır metalların səviyyələri ümumiyyətlə aşağıdır. Fitoplankton icması müxtəlifdir, zooplankton icmasının isə bolluğu və növ zənginliyi aşağıdır. Zooplanktonun müxtəlifliyinin və bolluğunun aşağı olmasının səbəbi Mnemiopsis leidy-nin davam etməkdə olan bolluğu və onların zooplanktonla intensiv qidalanması ola bilər.
ŞD platforması – istehsalat əməliyyatlarının monitorinqi	Karbohidrogen və çoxnüvəli aromatik karbohidrogen (PAH) toplanmalarının səviyyəsi aşağıdır və 2002-ci ildə ətraf mühitin ilkin vəziyyəti tədqiqatında qeydə alınmış toplanmalara oxşardır (fenollar istisna olmaqla). Xətti alfa olefinin (sintetik əsaslı qazma məhlulu, LAO) məntəqələrin sayı 2008-ci ildə beş oldu (bu rəqəm 2007-ci ildə yeddi idi) və bütün məntəqələrdə onun toplanma səviyyələri aşağı idi. Dənizdibi növlərin bolluğu və müxtəlifliyi aşağı idi. AÇG kontrakt sahəsindəki digər tədqiqat aparılan yerlərdə də oxşar dəyişikliklər qeydə alındı və bu da göstərir ki, bu dəyişiklik geniş yayılmış təbii müxtəlifliyin nəticəsi ola bilər.
MA platforması – istehsalat əməliyyatlarının monitorinqi	Karbohidrogen toplanmalarının səviyyəsi aşağı və ümumiyyətlə 2006-cı il səviyyələrindən az idi. 2008-ci ildə LAO-nun mövcudluğu beş məntəqədə müşahidə olundu (2006-cı ildə bu rəqəm 13 idi). Bütün məntəqələrdə toplanmaların səviyyəsi aşağı idi. Dənizdibi növlərin bolluğu 2006-cı ildə qeydə alındığına oxşar idi, lakin növlərin zənginliyi çox idi və 2004-cü ildə qeydə alınmış maksimum səviyyə ilə müqayisə edilə bilər.
Çıraq platforması – istehsalat əməliyyatlarının monitorinqi	2006-cı ildə LAO toplanmaları 28 məntəqədə müşahidə edilmişdirsə, 2008-ci ildə bu məntəqələrin sayı 11-dək azaldı. Bu məntəqələrin hamısında toplanmaların səviyyələri aşağı idi. Məntəqələrin əksəriyyətində karbohidrogenlərin səviyyəsi aşağı idi və ən yüksək səviyyələr platformanın şimal və şimal-şərqi tərəflərində müşahidə olundu. Platformanın şimal-şərqindəki iki məntəqədə nisbətən təzə LAO təzahürləri müşahidə edildi. Dənizdibi icmaların bolluğu və müxtəlifliyi 2006-cı ildən bəri azalıb. 2006-cı ildən sonra alınmış fiziki-kimyəvi və icmaların bolluğu / müxtəlifliyi üzrə məlumatlardakı müvəqqəti fərqlənmələrin yoxlanılması bu təmayülü izah etmədi.
AÇG/Səngəçal boru kəməri – istehsalat əməliyyatlarının monitorinqi	Jiloy adasının şərqindən AÇG kontrakt sahəsində olan ərazidəki məntəqələrdə karbohidrogen və ağır metal toplanmalarının səviyyələri aşağı və növlərin bolluğu və müxtəlifliyi yüksək idi. Jiloy adasının cənubundan Səngəçal körfəzinədək olan ərazidəki məntəqələrdə sahilə doğru karbohidrogen və civə çirklənmələrinə getdikcə artan meyl qeydə alındı. Bu ərazidə makrobentik icmalar az idi və bu, bəlkə də, üçüncü tərəfin sənaye çirklənmələrinə görə ola bilər.
İNX-2 quyusu – qazmadan sonra tədqiqat	Tədqiqat ərazisinin hər yerində karbohidrogen toplanmalarının səviyyəsi aşağı idi. Əksər metal mikroelementlərin toplanmaları 1999-cu ildə aparılmış ətraf mühitin ilkin vəziyyətinin öyrənilməsi zamanı qeydə alınmış hədlərdə idi. 2006-2008-ci illər arasında dənizdibi növlərin bolluğunda ümumi azalma olmuşdur. Dənizdibi icmada belə dəyişikliklər tədqiq olunan bütün ərazidə qeydə alındı və görünür bu, həmin yerdə aparılan qazma fəaliyyətlərinin deyil, regional dəyişikliyin nəticəsidir.
SDX-4 quyusu – qazmadan sonra tədqiqat	SDX-4 quyusunda aparılan 2008-ci il tədqiqatının nəticələri 2005-ci ildə aparılmış ətraf mühitin ilkin vəziyyəti tədqiqatının nəticələrinə yaxındır. Qazma proqramının heç bir təsiri müşahidə olunmadı.
SDX-NF1 quyusu – ətraf mühitin ilkin vəziyyətinin tədqiqi	Fiziki-kimyəvi dəyişmə parametrləri və dənizdibi icma müqayisə olunan rəqəmlərə yaxın idi və göstərirdi ki, tədqiqatdan alınan nəticələr bu ərazi üçün xarakterikdir.

Sahilyanı ərazidə

Səngəçal çöküntüsü	Körfəz daxilində aparılan xəndəkqazma və borudüzmə əməliyyatları çöküntülərin fiziki-kimyəvi xüsusiyyətlərinə və dənizdibi icmaya hər hansı uzunmüddətli təsir göstərməyib.
Səngəçal - dənizotu	Çəkilməmiş video-kadrlarda dənizotunun mövcudluğu 2008 və 2006-cı illər arasında uyğunluq olduğunu göstərdi.
Səngəçal - balıq	Balıq növlərinin mövcudluğu və bolluğu 2005-ci ildə qeyd olunmuş məlumatlara oxşar idi. Qara ciyər nümunələrində metalların səviyyələri əvvəlki tədqiqatlarda olduğu kimi idi. Qara ciyər və qəlsəmə nümunələri üzərində aparılmış histopatoloji tədqiqatlar toxumaların normal vəziyyətdə olduğunu göstərdi.

2008-ci ildə aparılmış ətraf mühit tədqiqatı nəticələrinin xülasəsi

Quruda

Səngəçal terminalı – quruda tədqiqatlar

Səngəçal terminalı yaxınlığında ekosistemin vəziyyətinin ümumi qiymətləndirilməsi proqnozlaşdırılmış hədlər daxilində aşağı düşmə göstərsə də, bu ərazidə terminalla bağlı olmayan fəaliyyətlərin artması gələcəkdə narahatçılığa səbəb ola bilər.

Səngəçal terminalı – quşlar

Səngəçal terminalında aparılan əməliyyatların quş populyasiyalarına əhəmiyyətli təsiri aşkar edilmədi. Quş növlərinin bolluğu və müxtəlifliyinə terminaldan çox ərazidə əlverişli təbii yaşayış mühitinin paylanması təsir edir.

Səngəçal terminalı – ətraf mühitin havası

İllik orta NO_x, SO₂ və dəyişən üzvi birləşmələrin səviyyələri DB / ÜST^a təlimatlarına uyğun idi və yalnız bir məntəqədə SO₂ səviyyələri 71 mikroqram/m³ (50 mikroqram/m³ həddinə qarşı). Bu nəticəyə ölçmə cihazının son dərəcə yüksək göstəricisi səbəb idi və buna görə də onu ehtiyatla interpretasiya etmək lazımdır. NO, NO₂, NO_x və SO₂ üzrə real vaxt monitorinq məntəqəsindən alınmış orta nəticələrin hamısı normativ səviyyələrindən aşağı idi.

Səngəçal terminalı – yeraltı və səth suları

Bütün monitorinq müddətində alınmış nəticələrin təhlili göstərir ki, terminalın yaxınlığında yeraltı və səth sularında heç bir davamlı çirklənmə yoxdur.

^a DB / ÜST = Dünya Bankı / Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı

2009-cu ildə lay suyunun uzun müddət (LSUM) üçün ləğvi variantından istifadə etmək mümkün oldu. Təxminən 510 307 ton lay suyu yenidən laya vurulmaq (və istismar zamanı atılmaq) üçün dənizə qaytarıldı. Bu balans boru kəmərinə hərəkət edən neft axınında suyun ixrac edilməsi və AÇG və Şahdəniz hasil edilmiş lay suyu hovuzlarında saxlanma/buxarlanma ilə əlaqədardır. 2009-cu ildə üçüncü tərəf podratçıları tərəfindən heç bir lay suyu atılması olmadı.

Oktyabr ayında ETSN-nin bir sıra nümayəndələri Səngəçal terminalında LSUM qurğuları ilə əlaqədar təqdimatda iştirak etdi və işinə baxmaq üçün istehsalat sahəsinə səfər etdi.

Təhlükəli maye tullantılar

Sənaye tullantılarının utilizə edilməsi xidmətlərini yerinə yetirmək üçün ETSN tərəfindən lisenziya verilmiş "RT Services" adlı yerli şirkət 2009-cu il ərzində 7 504 ton çirklənmiş dəniz suyu (2008-ci ildə bu rəqəm 15 220 ton idi) emal etdi.

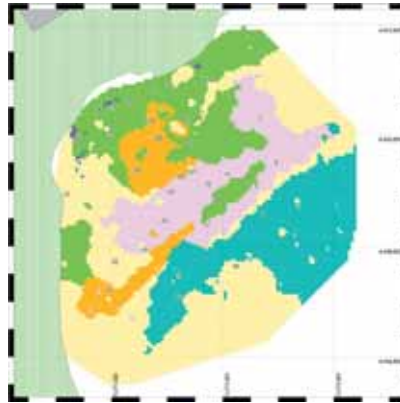
2008-ci ildə hasil edilmiş lay suyunun filtrasiyasından yaranmış böyük həcmərdə tullantılar (8 758 ton) UMLS layihəsinin işə salınmasına görə 2009-cu ildə artıq problem deyildi. 2009-cu ildə hasil edilmiş lay suyunun filtrasiyasından yaranmış 12 ton bərk tullantı "RT Services" tərəfindən təmizləndi və ləğv edildi.

Ətraf mühitin monitorinqi

Ətraf mühitin monitorinqi iki aydın seçilən hissədən ibarətdir – BP obyektlərinin yaxınlığında ətraf mühitin vəziyyəti üzərində cəmlənən monitorinq və əməliyyatlarımız nəticəsində mənbədə ölçülən atılmalar və emissiyaların monitorinqi.

Yaxınlıqdakı ətraf mühitin monitorinqi

BP Azərbaycan şirkətinin kompleks ekoloji monitorinq proqramı (KEMP) 2004-cü ildən bəri həyata keçirilir və o, ətraf mühitin monitorinqinə və nəticələrin

Səngəçal terminalında dənizotu ilə örtülmüş sahələrin (yaşıl rənglə göstərilmişdir) genişmiqyaslı xəritəsi (2008-ci il məlumatı)

Dənizotu ilə örtülmüş dənizdibi sahənin 2008-ci il tədqiqatı zamanı çəkilmiş şəkli

interpretasiyasına sistemli yanaşmanın təmin olunması üçün işlənib hazırlanmışdır. 2009-cu ilin sonunda bu proqram artıq altıillik bir müddət ərzində bütövlükdə 70 monitorinq tədqiqatını başa çatdırmışdı. 2009-cu ildə aparılan tədqiqatlardan 13-nün altısı dəniz tədqiqatı, biri Səngəçal körfəzində sahiləni tədqiqat və altısı quruda həyata keçirilmiş tədqiqatlar idi.

Dəniz tədqiqatları

2009-cu ildə aparılan dəniz tədqiqatları mövcud yataqların həmişə keçirilən adi monitorinqindən, potensial gələcək yataqların ilkin vəziyyətinin monitorinqindən və regional ekoloji monitorinqdən ibarət idi.

Qərbi Azəri, DərSG və Şahdəniz platformalarının yaxınlığında bu platformalarda aparılan hasilat əməliyyatlarının təsirini yoxlamaq məqsədi ilə dəniz dibinin monitorinqi keçirildi.

Planlaşdırılmış gələcək əməliyyatlarla əlaqədar olaraq Çıraq neft layihəsi və Şahdəniz Mərhələ 2 quyularının yaxınlığında ətraf mühitin ilkin vəziyyətinin monitorinqi keçirildi. Bu tədqiqatlar həmin ərazilərdə gələcək fəaliyyətlərə başlamazdan əvvəl mövcud ətraf mühit şəraitinin qeydə

Əməli görüşlər

2009-cu ilin oktyabr ayında Səngəçal, Ümid və Sahil qəsəbələrində Səngəçal terminalında atmosfer havasının monitorinqi və havanın keyfiyyətini müzakirə etmək üçün ümumi iclaslar keçirildi. Qoxu, səs-küyün yaranması və qazın məşəldə yandırılması ilə əlaqədar icmanı narahat edən məsələlər müzakirə olundu və təsirlərin azaldılması tədbirləri müəyyən edildi. İclaslar, ümumilikdə, mahiyyət etibarilə müsbət oldu və AzSİB və qonşularımız arasında konstruktiv dialoq xarakteri daşdı.

2009-cu ildə ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı mühüm hadisələr

- Azərbaycanda və Gürcüstanda AzSİB əməliyyatlarının və əlaqədar yardımçı obyektlərin tam İSO 14001 standartı sertifikatı alması.
- AzSİB-də qazın məşəldə yandırılması və istixana qazlarının atmosfərə atılması həcmələri Mərkəzi Azəri platformasında qazın yenidən kollektora vurulmasına başlandıqına görə azaldı (2008-ci ilə müqayisədə).
- Hasıl edilmiş lay suyunun emalı qurğusunun Səngəçal terminalında istifadəyə verilməsi, uğurla işə salınması və istismarı.
- Çıraq neft layihəsi üzrə ətraf mühitə və sosial təsirin qiymətləndirilməsi (yeni Qərbi Çıraq qazma və hasilat platformasının işlənilib hazırlanması) ETSN-ə təqdim edildi.
- BTC-nin PSA2 düşərgəsində və IPA1-də yeni çirkab suların emalı aqreqatı işə salındı.

alınmasını təmin edir və həssas ekoloji xüsusiyyətlərin olub-olmamasının müəyyən edilməsinə kömək edir.

Arxa fondakı ekoloji meyllərin başa düşülməsinə kömək etmək üçün KEMP-in bir hissəsi kimi, regional dəniz tədqiqatları aparılır. Təbii inkişaf nəticəsində dəniz ətraf mühitində yaranmış dəyişikliklər barədə məlumatların təmin edilməsi üçün BP Azərbaycan SİB fəaliyyətlərindən (və üçüncü tərəf əməliyyatlarından) uzaq ərazilərdə nümunələrin götürülməsi işi yerinə yetirildi. 2009-cu ildə Şahdəniz kontrakt sahəsinin yaxınlığında regional tədqiqat aparıldı. Bu tədqiqat dənizdibi və su sütunundan fiziki və kimyəvi nümunələrin əldə edilməsindən və bentik və planktonik populyasiyaların fauna nümunələrinin götürülməsindən ibarət idi.

Sahilyanı tədqiqatlar

2009-cu ilin yazında Səngəçal körfəzində 2008-ci ildə aparılan tədqiqata oxşar bir tədqiqat - balıq populyasiyasının monitorinqi həyata keçirildi. Bu tədqiqatın məqsədi balıq populyasiyasının mövcudluğunu və sağlamlıq vəziyyətini və körfəzde çirklənmə səviyyələrini yoxlamaq idi.

Quruda tədqiqatlar

2009-cu ildə biz quruda KEMP əsasında yaxınlıqdakı ətraf mühitin bir sıra monitorinqlərini həyata keçirdik. Səngəçal terminalında əsas diqqət bitki örtüyünə və torpağın stabilliyinə, quş populyasiyalarına, havanın keyfiyyətinə və yeraltı və səth sularına verildi. Sərəncə TTIEQ-də əsas diqqət havanın keyfiyyəti və torpaqaltı suların monitorinqi üzərində cəmləndi və

Qərbi Azəri platformasından görünən dəniz mənzərəsi

Tısbağaların yetişdirilməsi/təbiətə buraxılması proqramı

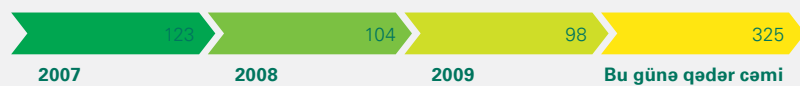
Aralıq dənizi tısbağalarının (*Testudo graeca*) yetişdirilməsi və təbiətə buraxılması proqramı haqqında keçən ilki hesabatda ətraflı məlumat verilmişdi. 2009-cu ildə Səngəçal terminalının yaxınlığındakı müvəqqəti qoruda yetişdirilmiş bütün qalan tısbağaların təbiətə buraxılması planı tərtib olundu.

Nəticədə 2009-cu ilin iyun ayında keçən illərdəki prosedurlardan və yerli sakinlərin iştirakından istifadə etməklə 98 tısbağa Qobustan ərazisinə buraxıldı.

Azərbaycan Biomüxtəliflik Mərkəzinin 2009-cu ilin avqust ayında keçirdiyi monitorinq həmin tısbağaların təbii mühitə uyğunlaşmasının qənaətbəxş olduğunu aşkar etdi.

Təhsil məqsədləri üçün terminalda saxlanılan dişi tısbağaların azsaylı bir qrupu istisna olmaqla, qalan 47 tısbağanın təbii mühitə buraxılması 2010-cu ilin ortaları üçün planlaşdırılır (2009-cu ildə buraxılmaq üçün çox kiçik hesab edildiyinə görə).

Təbiətə buraxılmış tısbağaların sayı

istehsalat sahələrindəki əməliyyatların həcmiminin artması ilə əlaqədar biz monitorinq aparılan məntəqələrin sayını artırdıq. Biz QİBK boyunca aparılan yeraltı suların monitorinqinə xüsusi diqqət yetirdik.

2009-cu ildə dənizdə, sahilyanı ərazilərdə və quruda həyata keçirilmiş KEMP tədqiqatlarının nəticələri 2010-cu ildə nəşr ediləcəkdir. 2008-ci ildə aparılmış monitorinqin xülasəsi əvvəlki səhifələrdə cədvəldə verilir.

Ətraf mühitin monitorinqi (BTC/CQBK)

2009-cu ildə BTC-nin Azərbaycandakı PSA2 nasos stansiyasında və Türkiyədəki IPA1 ərşnləmə stansiyasında havanın keyfiyyətinin monitorinqi keçirildi.

Monitorinqin nəticələri bütün ölçülə bilən parametrlər üzrə BTC üzrə ətraf mühit və sosial tədbirlər planı (ƏMSTP) standartlarına uyğunluğu nümayiş etdirdi. BTC/CQBK ixrac boru kəmərləri boyunca müxtəlif yerlərdə səth və yeraltı suların keyfiyyətinin yoxlanılması məqsədi ilə aparılan monitorinqin nəticələri ətraf mühitin ilkin vəziyyətinin tədqiqatından əldə edilmiş nəticələrlə uyğun idi.

BTC/CQBK boyunca torpağın bərpa olunmasının vəziyyəti də yoxlanıldı. "İris acutiloba" ilə bağlı aparılan monitorinqin nəticələri göstərdi ki, boru kəməri dəhlizində yeri dəyişdirilərək əkilmiş soğancıqlar tutub. Bundan başqa, əvvəlcədən müəyyən edilmiş ərazilərdə toxumların toplanması, çəkilməsi və

ekilməsi işləri davam etdirildi. Bioloji bərpa monitorinqi bütün təbii yaşayış mühitində bitki örtüyünün artması təmayülünü göstərir. Lakin bununla belə, boru kəməri dəhlizi və qonşu ərəzilər arasında növlərin yayılması hələ də böyük fərq var idi.

Eroziyaya həssas olan ərəzilərin müəyyən edilməsinə kömək etmək, eroziyanın tempini öyrənmək və profilaktik müdaxilələrin planlaşdırılmasına kömək etmək üçün 2009-cu ildə ilk dəfə olaraq BTC/CQBK boru kəmərləri dəhlizinin eroziya potensialının qiymətləndirilməsi aparıldı.

Əməliyyatlarla bağlı ətraf mühitin monitorinqi

2009-cu ildə BP Azərbaycan şirkətinin obyektlərində həm də əməliyyatlarla bağlı hərtərəfli monitorinq həyata keçirildi. Aşağıdakılar istisna olmaqla, bütün nəticələr hasilatın pay bölgüsü sənədləri və ətraf mühitə və sosial təsirin qiymətləndirilməsi kimi sənədlərdə konkret olaraq layihəyə dair öhdəliklərin tələblərinə uyğun idi:

- Quruda və dənizdə təmizlənmiş və atılmış çirkab sularından götürülmüş nümunələrinin analizinin bir neçə nəticəsi – (yuxarıdakı "Çirkab suları" bölməsinə baxın).
- Səngəçal terminalında tüstü borularından atmosfərə buraxılmış NOx emissiyaları (sınaq zamanı neft qızdırıcılarının işinin lap çox olması səbəbindən) və BTC-nin PSA2 stansiyasından atmosfərə buraxılmış NOx emissiyaları (bu, ƏMSTQ tələblərinə uyğun, lakin ƏMSFP standartlarından artıq idi)

2010-cu ildə bu sahələr yaxşılaşdırılmaq üçün hədəf seçiləcəkdir. Əməliyyatlarla bağlı monitorinqin nəticələri 2010-cu ildə həm də Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinə təqdim olunacaqdır.

Sağlamlıq

2009-cu ildə sağlamlıq üzrə fəaliyyətlərimizdə təhlükəli maddələrin idarə edilməsi əsas yer tutdu. Sağlamlıq auditləri və təlim kursları üçün ərzaq gigiyenası, sənaye gigiyenası və tibbi xidmətlərin təmin edilməsi prioritet sahələr kimi seçildi.

Sağlamlıq təşəbbüsləri

Keçən il olduğu kimi, 2009-cu ildə də təhlükəli maddələrin idarə edilməsi BP Azərbaycan SİB üçün başlıca risk kimi müəyyənləşdirildi. Buna cavab olaraq, biz bir neçə sağlamlıq təşəbbüsünün həyata keçirilməsinə başladığımız:

- Şərqi Azəri və Mərkəzi Azəri platformalarında işçilərin risklərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı dəriyə

nəzarət proqramı. Proqramın məqsədi potensial olaraq qıcıqlandırıcı/həssaslıq yaradan kimyəvi maddələrin təsirinə məruz qalan işçilərin müəyyən edilməsi idi. Davam edən nəzarət və tibbi yoxlamalarla bu proqram 2010-cu ildə də davam edəcək.

- Səngəçal terminalı və BTC boru kəmərinin istehsalat laboratoriyalarında işləyən işçilərin kimyəvi, bioloji və fiziki risklərinin qiymətləndirilməsi - laboratoriya iş şəraitində məruz qalınan təsirlərin qiymətləndirilməsi.
- Həsil edilmiş lay suyu təsirlərinin qiymətləndirilməsi – Səngəçal terminalında hasil edilmiş lay suyunun anbarlarda saxlanması və yüklənib-boşaldılması işlərində çalışan operator və texniklərə BTEK (benzol, toluol, etilbenzol və ksilol) təsirlərinin monitorinqi. Monitorinqin nəticələri göstərdi ki, təsirlər əhəmiyyətli deyil və yol verilən həddən aşağıdır.
- Səngəçal terminalında sağlamlığa təsirin retrospektiv qiymətləndirilməsi. Bu tədqiqatda irsi problemlər, ətraf mühitin monitorinqi məlumatları, ümumi təsirlər və fəvqəladə hallarda cavab tədbirləri nəzərə alınır. Tədqiqatın nəticələri 2010-cu ildə məlum olacaqdır.

Sağlamlıq kampaniyaları

2009-cu ildə işçilərimiz beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən sponsorluq edilən bir neçə sağlamlıq haqqında məlumatlılıq kampaniyalarında, o cümlədən aprel ayında keçirilən "Dünya sağlamlıq günü"ndə iştirak etməyə təşviq olundu. Bu kampaniyanın bir hissəsi kimi, fərdlərə onların səhhətlərinin nə vəziyyətdə olduğu barədə ətraflı məlumat vermək üçün təqdimatlar və gümrahlığın qiymətləndirilməsi keçirildi. Eyni zamanda, BP Azərbaycan üçün xüsusi nəzərdə tutulmuş məlumatlılıq kampaniyaları aparıldı. Onlar gözün təhlükəsizliyi, səs-küy barədə məlumatlılıq və kompüterdən zərərsiz istifadə mövzularına həsr edilmişdi.

Səhiyyə qrupu il ərzində əməkdaşlara və podratçılara A qripi (H1N1) ilə əlaqədar yeniləndirilmiş məlumatlar çatdırırdı. BP Azərbaycan SİB-nin pandemiya qarşı tibbi cavab tədbirləri planı işlənib hazırlandı və ofislərdə və istehsalat sahələrində grip peyvəndi kampaniyası həyata keçirildi.

Sağlamlıq göstəriciləri

İl ərzində sağlamlıq auditləri və təlim kursları üçün ərzaq gigiyenası, sənaye gigiyenası və tibbi xidmətlərin təmin edilməsi prioritet sahələr kimi diqqət mərkəzində dayandı.

Səngəçal və Supsa terminallarında, ixrac boru kəmərləri marşrutları boyunca yerləşən düşərgələrdə və seçilmiş dəniz platformalarında və gəmilərdə ərzaq

təhlükəsizliyi auditləri keçirildi. Təchizat, ehtiyat və sərnişin gəmilərində, eləcə də MA, ŞA, Çıraq və DərSG platformalarında tibbi hazırlıqla bağlı auditlər aparıldı.

BP Azərbaycan SİB-də parazitlərlə mübarizənin idarə edilməsi üzrə inteqrasiya edilmiş proqram işlənib hazırlandı. Bu proqrama uyğun olaraq, Azərbaycan boru kəməri obyektlərində parazitlər və sahibsiz heyvanlara nəzarət auditləri keçirildi.

2009-cu il üçün nəzərdə tutulmuş təlim proqramının bir hissəsi kimi "Sənaye gigiyenasının əsas prinsipləri" üzrə səhiyyə qrupu tərəfindən beşgünlük kurs təşkil olundu. Bu kursda bütün BP Azərbaycan SİB-dən 17 nəfər SƏTƏM mütəxəssisi iştirak etdi. Bir sıra kənar işə şirkətlərinin nümayəndələri üçün "Məncərlər üçün ərzaq təhlükəsizliyi" təlim kursu keçirildi. Bundan başqa Azərbaycanda və Gürcüstanda 60 nəfər təhlükəsizlik və tibb işçiləri nəfəsdə alkoqolun müəyyən edilməsi metodu üzrə təlimləndirildi.

2009-cu ildə sağlamlıqla əlaqədar əsas hadisələr

- Təhlükəli maddələrin idarə edilməsini yaxşılaşdırmaq üçün təsirlər və onlara nəzarət proqramları həyata keçirildi.
- Səngəçal terminalında sağlamlığa təsirin retrospektiv qiymətləndirilməsi aparıldı.
- Pandemiya qarşı tibbi cavab tədbirləri planı işlənib hazırlandı.
- Seçilmiş BP Azərbaycan SİB obyektlərində ərzaq təhlükəsizliyi, tibbi hazırlıq və parazitlərə nəzarət auditləri keçirildi.

Təhlükəsizlik və insan haqları

Azərbaycanda BP-nin əməliyyatçı olduğu obyektlərdə təhlükəsizliyi gücləndirmək üçün 2009-cu ildə biz Azərbaycan hökuməti və ixtisaslaşmış təşkilatlarla əməkdaşlığı davam etdirdik.

Xülasə

BP-nin nəzarət etdiyi və ya əməliyyatçısı olduğu sahələrdə çalışan şəxslərin və qurğuların təhlükəsizliyinin məsuliyyəti BP Azərbaycan şirkətinin üzərinə düşür. İstehsalat sahələrindən kənarə təhlükəsizlik üçün ölkə hökuməti məsuliyyət daşıyır. Boru kəmərlərinin təhlükəsizliyi üzrə məsuliyyət ixrac boru kəmərlərinin mühafizəsi idarəsinin üzərinə düşür. Dənizdə təhlükəsizlik Azərbaycanın Hərbi Dəniz Donanması və Sahilyanı Mühafizə xidməti tərəfindən təmin edilir.

İcmalar ilə işləyərək

BP 2006-2008-ci illərdə BTC boru kəməri boyunca yerləşən icmalarda təşkilatlararası təhlükəsizlik komitəsinin (TATK) iclasını keçirdi. 2009-cu ildə bu iclasların səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi qərara alındı. Biz Azərbaycandakı boru kəmərlərinə yaxın yerdə yaşayan və işləyən min nəfərdən artıq insanla sorğu keçirdik. Bu tədqiqat bizim təhlükəsizliklə bağlı gördüyümüz işlərə, eləcə də maraqlı tərəflərlə və icma ilə əlaqələrə münasibətləri qiymətləndirdi. Nəticələr göstərdi ki, təşkilatlararası təhlükəsizlik komitələri haqqında kifayət qədər məlumatlılıq vardır. Belə ki, sorğuda iştirak edənlərin təxminən üçdə biri onları tanıdığını və boru kəmərlərinin ictimai təhlükəsizlik təminatçılarına müsbət yanaşdıqlarını bildirdi.

Əldə edilmiş məlumatlara əsaslanaraq biz BP-nin operatoru olduğu boru kəmərlərinin keçdiyi 13 rayonunun hamısında təhlükəsizlik komissiyaları təsis etməyi qərara aldıq. Bu təhlükəsizlik komissiyaları təhlükəsizlik və insan haqları haqqında könüllü prinsipləri həyata keçirəcək və TATK üzrə cari məsuliyyətləri yerinə yetirməklə yanaşı insan haqlarının pozulması haqqında iddiaların təhqiq edilməsi işinə kömək edəcəkdir.

2009-cu ildə biz quruda həyata keçirilən əməliyyatlarımızın təsirinə məruz qalmış insanlara təhlükəsizliklə bağlı öz narahatlıqları barədə əlavə bir mexanizm vasitəsilə məlumat vermələri məqsədi ilə üç rəqəmli 114 "qaynar xətt"i sınaqdan keçirdik. 2010-cu ildə də "qaynar xətti" işlək vəziyyətdə saxlamaq niyyətindəyik.

Şikayətlərin həlli

2009-cu il ərzində BTC/CQBK boru kəmərləri marşrutu boyunca şikayətlərin həlli mexanizmi qüvvədə qaldı. Şikayətlərin həlli ilə məşğul olanların sırasına altı nəfər icmalarla əlaqə üzrə məsul şəxs (İƏMŞ), boru kəməri texnikləri və sahə üzrə təhlükəsizlik müşavirləri daxil idi. İl ərzində biz boru kəmərlərinin Azərbaycandakı dəhliz hissəsi boyunca yaşayan torpaq sahələrinin sahibləri və torpaq istifadəçilərindən səkkiz şikayət aldıq (2008-ci ildəki 27 şikayətlə müqayisədə 2009-cu ildə 8 şikayət, 70% az). Şikayətlər kompensasiya məsələlərinə (63%), torpaq üzərində mülkiyyət hüququna, torpağın bərpasına və torpaqdan istifadəyə (37%) aid idi. İlin sonunadək bütün şikayətlər həll olundu. Əvvəlki illərdən qalan yeddi şikayət də yoluna qoyuldu.

İcmalardan alınmış şikayətlərin sayı 2009-cu ildə xeyli azalsa da, boru kəmərinin məsləhət və mühafizə zonalarında müxtəlif növ fəaliyyətlər üçün torpaqda iş icazələri üçün xahişlərin sayı 343-dək artdı (2008-ci ildə bu rəqəm 191 idi). Xahişlərin böyük əksəriyyəti məqbul şəkildə həll olundu.

Dövlət və özəl təhlükəsizlik orqanları ilə birgə fəaliyyət

2007-ci ildə Azərbaycan hökuməti ilə imzalanmış ikitərəfli təhlükəsizlik protokolu (İTP) 2008-ci ildə qüvvəyə mindi. 2009-cu ildə biz İTP-dən irəli gələn işləməsinə ehtiyac duyulan prosedurları hökumətlə müzakirə etdik. Bu protokol BP Azərbaycan şirkətinin istismar etdiyi obyektlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələlərini ehtiva edir və orada güc və odlu silahdan istifadə, təhlükəsizlik xidməti əməkdaşlarının işə götürülməsi və təlimi, informasiya mübadiləsi və monitoring qaydalarına riayət olunma standartları müəyyən edilir.

Dənizdə BP tərəfindən işlədilən bütün obyektlərin təhlükəsizliyi ilə bağlı riskləri müəyyənləşdirmək və yumşaltmaq üçün 2008-ci ildə hökumətlə birgə keçirilmiş yoxlama nəticəsində verilən tövsiyələri həyata keçirmək məqsədi ilə bizim Azərbaycan Hərbi-dəniz Donanması və Sahil Mühafizəsi ilə əməkdaşlığımız davam etdirildi. Birgə dənizdə təhlükəsizlik planı Hərbi-dəniz Donanması və Sahil Mühafizəsi tərəfindən təqdir olundu və hökumət tərəfindən təsdiq edildi. Fövqəladə vəziyyətlərdə cavab tədbirləri üzrə mühüm bir təlim keçirildi. Digər bir mühüm addım işçi heyətin dənizə fasiləsiz helikopter xidmətindən istifadə etməklə daşınmasına son qoymaqla onu gəmilərlə daşınma ilə əvəz edilməsi oldu. Bakı limanında təhlükəsizliyin təmin edilməsinin daha da yaxşılaşdırılması üçün yeni tədbirlər həyata keçirildi.

Azərbaycanda BP şirkətinin operator olduğu layihələrdə mühafizəçilər üçün insan haqları üzrə təlim keçirildi.

Yevlax rayonunda ərazini nəzərdən keçirən boru kəməri patrulu

2009-cu ildə qarşıya qoyulmuş məqsəd mühafizəçilərin ünsiyyət bacarıqlarının, təmkinli olmanın zəruriliyinin başa düşülməsinin, beynəlxalq standartlar və BP dəyərləri barədə biliklərinin inkişaf etdirilməsi idi. ARDNŞ tərəfindən işə götürülmüş, lakin BP-nin təchizat bazasında işləyən altmış iki nəfər də bu təlim kursunu keçdi.

BP şirkətinin nəzarət etdiyi və ya əməliyyatçısı olduğu sahələrdə çalışan şəxslərin və qurğuların təhlükəsizliyinin məsuliyyəti şirkətin və onun subpodratçısı Titan Ltd. şirkətinin üzərinə düşür.

Müstəqil monitoring

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası 2009-cu ildə BP şirkətinin iqtisadi və əməliyyat fəaliyyətlərinin təsiri haqqında üçüncü hesabatını Azərbaycanda nəşr etdi. BP-nin "hüquq normalarına və beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş insan haqlarına dəstək verməkdə sabitliyini" xüsusilə vurğulamaqla yanaşı komissiya qeyd etdi ki, "könüllü prinsiplərin həyata keçirilməsini irəlilətmək üçün BP işçi heyətinin şirkət daxilində apardığı iş komissiya üzvlərində böyük təəssürat yaradıb".

Səsvermə hüququndan istifadəyə dəstək verilməsi

2009-cu ilin mart ayının 18-də keçirilən konstitusiyaya əlavələr və dəyişikliklərlə bağlı referendum zamanı biz quruda və dənizdə əməkdaşlarımızın səs verməsinə yardımçı olmaq üçün Mərkəzi Seçki Komissiyası ilə əməkdaşlıq etdik.

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyasının hesabatı ilə www.bp.com/caspian veb sahifəsində tanış olmaq olar.

Əməkdaşlarımızın inkişafı

Lazimi bacarıqlara malik düzgün seçilmiş adamların lazimi iş yerlərini tutmasını təmin etmək üçün nə edirik?

Bizim məqsədimiz Azərbaycanın ixtisaslı milli kadrları tərəfindən idarə olunan yerli bir şirkət yaratmaqdan ibarətdir. Bu məqsədlə biz yüksək vəzifələrə təyin edilən yerli işçilərin sayını artırmaq və yerli işçi güvvəsini inkişaf etdirmək üçün nəzərdə tutulan strategiya və prosedurlar tətbiq etmişik.

Biz güclü yerli işçi qüvvəsi yaratmaq öhdəliyimizə sadıq. 2009-cu ildə biz məqsədə çatmaq üçün təşkilatın bütün səviyyələrində yaxşı irəliləyişlər əldə etdik.

Əməkdaşlarımız

Xülasə

İl ərzində biz SİB-nin yerli işçilərin sayını artırdıq, eləcə də mövcud işçilərin stimullaşdırılması və şirkətin işlərində fəal iştirakını təmin etmək üçün təşəbbüslər həyata keçirdik. İşçi heyətinin təliminə və inkişafına təxminən 6 milyon ABŞ dolları məbləğində sərmayə qoyuldu, 200 nəfərdən artıq yeni işçi götürüldü və işçi heyətinin məmnunluq səviyyəsi 12% artdı.

BP Azərbaycan SİB-nin peşəkar işçi heyəti, 2008-2009*

Kateqoriya	İşçilərin sayı	2008 (%)	2009 (%)
Yerli işçilər	2 222	83	86
Əcnəbi işçilər	360	17	14
Cəmi	2 582		

* Bu cədvəl Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə BP-nin Azərbaycan strateji icra bölümündə (SİB) işləyən əcnəbi və yerli peşəkar işçi heyətini göstərir.

BP Azərbaycanın peşəkar işçi heyəti, 2008-2009

Kateqoriya	İşçilərin sayı	2008 (%)	2009 (%)
Yerli işçilər	1 889	82	84
Əcnəbi işçilər	348	18	16
Cəmi	2 237		

Sahələr üzrə yüksək vəzifəli Azərbaycanlı menecerlər, 2008-2009

Sahə	2008	2009
Biznesə dəstək	3	3
Əlaqələr və xarici işlər	6	3
Gömrük		1
Qazma, tamamlama (Q və T)	5	7
Mühəndis-texniki		7
Maliyyə	17	21
Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit	16	15
Əmək ehtiyatları	5	9
İnformasiya texnologiyaları və xidmətlər	3	5
Hüquq	2	3
Əməliyyatlar	22	16
Tədarük və təchizatın idarə edilməsi (TTİE)	6	5
Layihələr	3	6
Geoloji-geofiziki işlər və quyular	10	12
Vergi	4	4
Cəmi	102	117

Hikmet Qayıbovun çox mötəbər təhsili vardır. O, bakalavr və magistr elmi dərəcələrini Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində almışdır. O deyir: "Mən Diplomlu Tədarük və Təchizat İnstitutunun (DTTI) əsas və peşəkar mərhələlərini BP-nin sponsorluğu ilə müvəffəqiyyətlə bitirəndə sevinirdim ki,

Təhsilə sərmayə

orta məktəbdən sonrakı onillik təhsilimi başa vurdum".

Buna baxmayaraq, bu gün o, əvvəlki təhsilindən bir qədər fərqli olan başqa bir ikillik təhsillə sınağa çəkilir. BP Azərbaycanda tədarük və təchizatın idarə edilməsi (TTİE) şöbəsinin rəhbəri Rik Monikal deyir: "Hikmət tədarük və təchizatın idarə edilməsi üzrə magistr proqramında iştirak etmək üçün BP Azərbaycandan Arizona Dövlət Universitetinə qəbul olunmuş yeddi mütəxəssisdən biridir". Proqramda iştirak üçün namizədlər BP TTİE tərəfindən irəli sürülmüşdü və onlar Amerika universitetinin qəbul meyarlarına cavab verməli idi. BP qrupunun kəşfiyyat və hasilatda TTİE üzrə vitse-prezidenti

Deyv Konnor deyir: "Biz bu proqramı BP-nin qlobal TTİE kontekstində gələcək güclü liderlərin inkişafı üçün çox mühüm bir proqram hesab edirik".

Hikmət hazırda SİB-nin qazma və tamamlama sektorunu təmsil edən böyük bir qrupa rəhbərlik edir. Qrupun illik xərci 1 milyard ABŞ dollarından artıq olur. O deyir: "Bizim qrup təkəcə bu il (2009) 25 milyon ABŞ dolları həcmdə qənaəətə nail oldu. Gələcəkdə bundan da böyük nailiyyətlər əldə edəcəyik". Heç də təəccüblü deyil ki, indi Hikmət təhsilə qoyulan sərmayənin insan üçün ən təhlükəsiz və riskdən uzaq bir sərmayə olduğunu düşünür. "Onu sizdən heç kim ala bilməz. Siz biznesinizi, pulunuzu, əmlakınızı itirə bilərsiniz, amma savadınızı yox."

İşəgötürmə

İstedadlı və təcürbəli işçilərin işə götürülməsini davam etdirdik. 2009-cu ildə biz texniklərin inkişafı proqramına işə qəbul olunmaq istəyən 3 350 nəfər cəlb etdik və onlardan 120 nəfəri işə götürüldü. Hazırda onlar Xəzər texniki təlim mərkəzində (XTTM) 14-16 aylıq təlim kursu keçirlər və kursu bitirdikdən sonra əməliyyatlara təyinat alacaqlar.

2009-cu ildə bizim məzunları işə götürmə kampaniyamız işə qəbul olmaq istəyən 3 280 nəfər cəlb etdi. Onlardan 45 nəfərə vəzifələr təklif olundu və onlar bizim erkən peşəkar inkişaf proqramımız olan "BP-nin sınaq proqramına" qoşulacaqlar. İşə götürülən bu şəxslərin iyirmi üç nəfəri xaricdə təhsil alan azərbaycanlı tələbələrdir. 2009-cu ildə biz eləcə də 47 nəfəri internatura proqramı vasitəsilə işə götürdük.

2009-cu ildə 95 vəzifə veb sahifəyə daxil edildi və biz 5 319 nəfər ərizə vermiş şəxslərin arasında 56 nəfəri işə götürdük.

2009-cu ildə təxminən 12 000 nəfər adamın işə qəbul edilmək üçün ərizə verməsində SİB-nin uğuru bir sıra amillərlə əlaqədardır. Azərbaycanın və Türkiyənin aparıcı universitetləri ilə əlaqələr yaratmaq üçün davamlı səylər göstərmişdir. Biz ərizə verənlərin əhatə dairəsini genişləndirmək texnologiyasından yaxşı istifadə etmişik. İşəgötürmədə şəffaflyq müsahibə prosesi əsasında yeni səriştəliliyin tətbiq edilməsi ilə yaxşılaşdırılmışdır. Buna paralel olaraq, biz yeni əməkdaşların daha effektiv şəkildə təşkilata qaynaşdırılmasına kömək etmək üçün daha yaxşı təqdim etmə prosesləri müəyyən etmişik.

2009-cu ildə bizim üçün əsas prioritetlərdən biri BP Azərbaycan SİB-nin işəgötürmə prosesinin qlobal rüşvətə və korrupsiyaya qarşı qanunvericiliyə

uyğun olmasını təmin etmək idi. İndi işə götürülmək üçün ərizə vermiş bütün namizədlərdən işəgötürmə zamanı qərar qəbul edilməsinə potensial olaraq təsir göstərə biləcək hər hansı əlaqənin olub-olmamasını öz ərizələrində açıqlaması xahiş olunur.

Biz bütün daimi işçilərimizə rəqabətə davamlı nəğd pulsuz faydalar paketi verməkdə davam etdik. Bura tibbi sığorta, dental (diş) sığorta, sağlamlıq-əyləncə obyektlərindən istifadə, qəzalara qarşı sığorta və ailəyə dəstək ödənişləri daxildir. Yerli əməkdaşlar eləcə də BP qrupunun qlobal mükafat proqramlarında alınan səhmlərin ikiqat artırılması, fərqləndirici ödəniş planı (illik stimül bonusu) və icra göstəricilərinə görə mükafatlandırma kimi proqramlarda iştirak edirlər.

Karyera veb sahifəmizdə işəgötürmə ilə bağlı məlumatla tanış ola bilərsiniz:
www.bp.com/caspian

BP Azərbaycanda işəgötürmə üzrə statistik göstəricilər, 2008-2009

İş sahəsi	2008 məzunların işə götürülməsi		2009 məzunların işə götürülməsi		2008 ehtiyac olduğu təqdirdə işəgötürmə		2009 ehtiyac olduğu təqdirdə işəgötürmə		2008 texniklərin işə götürülməsi		2009 texniklərin işə götürülməsi	
	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi
Biznesə dəstək					19	3	1	1				
Əlaqələr və xarici işlər						2	1					
Qazma və tamamlama	2	5	1	10		7		1				
Mühəndis-texniki		2	2	12	4	4	2	9				
Maliyyə	1	3	3	2	6	7	1					
Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit	1	2		2	5	19	2	6				
Əmək ehtiyatları				1	2							
İnformasiya texnologiyaları və xidmətlər				1		1		2				
Hüquq					1			3				
Maddi-texniki təchizat					2	20		1				
Əməliyyatlar	2	3			6	15	2	9				
Planlaşdırma							1					
Tədarük və təchizatın idarə edilməsi		3	2	1	7	4	1	4				
Layihələr						5		2				
Geoloji-geofiziki işlər		5	4	4	2	5	1	6				
Yerüstü işlər – texniklər									3	72	1	117
Cəmi	6	22	13	32	54	92	12	44	3	72	1	117
Ümumi cəm	28		45		146		56		75		118	

Təyinatla xaricdə işləyən yerli əməkdaşlar, 2009*

Təyinat	Sayı
Davam edir	16
Başlayıb	6
Qurtarıb	20

* Buraya BP Azərbaycan SİB daxilində və xaricində işləyən Azərbaycan vətəndaşları daxildir.

2009-cu ildə gəlmiş əcnəbi işçilər (yalnız Azərbaycan)

İş sahəsi	Qadın	Kişi	Ümumi cəm
Biznesə dəstək		3	3
Q və T	2	29	31
Mühəndis-texniki		7	7
Maliyyə		1	1
Əməliyyatlar	1	8	9
Layihələr	2	2	2
Geoloji-geofiziki işlər		7	7
Yerüstü əməliyyatlar	1	1	1
Ümumi cəm	3	58	61

2009-cü ildə işdən çıxıb öz ölkələrinə qayıtmış əcnəbi işçilər (yalnız Azərbaycan)

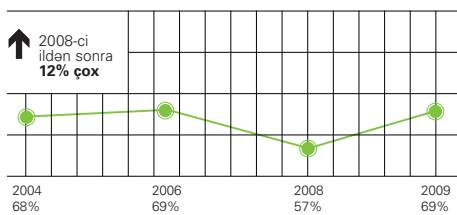
İş sahəsi	Qadın	Kişi	Ümumi cəm
Q və T		19	19
Maliyyə	1	2	3
Əmək ehtiyatları		1	1
SƏTƏM		6	6
Hüquq		1	1
Digər		1	1
Layihələr		4	4
TTİE	3	3	6
Geoloji-geofiziki işlər	1	5	6
Mühəndis-texniki	1	5	6
Əməliyyatlar	2	18	20
Texniklər		5	5
Ümumi cəm	8	70	78

Bilirdinizmi ki...

İşçi heyətin məmnunluq sorğusunun bütün sual kateqoriyaları üzrə xallar 2008-ci illə müqayisədə yaxşılaşıb:

Daxili əlaqələr	+25%
Şirkətə sadıqlıq	+23%
Rəhbərliyə etibar	+13%
İnam	+24%
Şirkətin işlərində iştirak	+11%

İşçi məmnunluğunun indeksi

Vaxtını öyrənməyə sərf et

"Mən ixtisasca mühəndisəm. Mühəndis olmaq mənim uşaqlıq arzumu olub. Validəymlərim də mühəndis idilər", Həbib Həmidov qürur hissi ilə deyir. 2009-cu ildə o, Azərbaycanın diplomlu ixtisas dərəcəli birinci mühəndis-texnoloqu oldu. Buna görə o, kimyanın onun üçün bu qədər maraqlı edən məktəb müəlliminə minnətdardır.

Hələ orta məktəbdə oxuyarkən, Həbib kimyaçı mühəndis olmağı qərara almışdı. 2006-cı ildə o artıq Şərqi Azəri platformasında işləyirdi. Məhz onda Həbib, Böyük Britaniyadakı Kimyaçı Mühəndislik İnstitutunda təhsil almağa başladı. Daha sonra o, BTC əməliyyatları

qrupuna keçdi və orada təhsilini davam etdi. Keçən il onu irəli çəkərək Dərinsulu Günəşli dəniz dəstək qrupunda böyük mühəndis-texnoloq vəzifəsinə təyinat etdilər. O deyir ki, diplomlu ixtisas dərəcəsi statusunu almaq uzun müddətli bir arzunun yerinə yetməsidir. "Bu, bütün dünyada tanınan bir institut tərəfindən sənəin yüksək peşəkarlığının təsdiqidir. Diplomlu ixtisas dərəcəli mühəndis olmaq böyük şərəfdir. Mən bunun üçün gərgin işləmiş və həmişə inanmışam ki, ona nail ola biləcəyəm".

Bu gün Həbibin BP-də iki əsas məqsədi var – öz ixtisası sahəsində irəli getmək və şirkətin təhsilini yeni başa vurmuş mühəndislərinə kömək etmək. O belə deyir: "Mən bu sahədə yeganə şəxs olmaq istəmirəm. Digər Azərbaycanlı mühəndislər öz ixtisas dərəcələrini alanda, özümü daha uğurlu hiss edəcəyəm. Təhsilin davam etdirilməsi, həqiqətən, vacibdir. Qarşınıza məqsədlər qoyun və onlara çatmaq üçün çalışın. Bu, çox mühümdür. İşinizi ehtirasla sevin. Mümkün qədər, vaxtınızı öyrənməyə sərf edin. Biliklərinizi real həyata tətbiq edin. Gördüyünüz işdən xoşunuz gəlməlidir – yalnız onda uğur qazana bilərsiniz".

Əməkdaşların iştirakı

İşçi heyətdən illik məmnunluq sorğusu

BP qrupu hər il dünyanın hər yerində əməkdaşlarından rəy almaq üçün işçi heyətin məmnunluq sorğusunu keçirir. 2009-cu ildə keçirilən sorğu göstərdi ki, SİB-də işçilərin ümumi məmnunluğu 69% təşkil edir və bu da BP qrupu üzrə orta qiymətə uyğundur. Bu, SİB üçün mühüm bir irəliləyiş idi və bütün əsas işçi kateqoriyaları bura daxil idi. Ən böyük irəliləyiş dəniz platformalarının (+32%) və Səngəçal terminalının (+31%) işçi heyəti arasında qeydə alındı.

Səngəçal terminalında işə münasibətin yaxşılaşması bütün il boyu öz vədlərimizi yerinə yetirmək üçün göstərilən kollektiv səyi əks etdirir.

Texniklər forumu

Texniklər forumu 2008-ci ildə SİB rəhbərliyi üçün əməliyyatlarımızın ön mövqeyində dayanan, platformalarda, terminallarda və boru kəmərlərində işləyən texniklərlə birləşməyə əlaqə yaratmaq vasitəsi kimi təsis edildi. Forum ildə üç dəfə toplaşır. Mövcud olduğu ilk 18 ay ərzində forumda 100 nəfərdən çox texnik iştirak etdi.

Forum şirkət rəhbərlərinə ön xətdəki real çətinlikləri daha yaxşı başa düşməyə və şirkətin işini yaxşılaşdırmaq üçün müvafiq cavab tədbirləri işləyib hazırlamağa imkan verir. Texniklər yüksək rütbəli icraçı rəhbərlərlə görüşmək imkanı əldə edir və onlarla öz peşə səriştəliliyi

çərçivəsində müxtəlif proseslər və təşəbbüslər barədə rəylərini bölüşdürürlər. Onlar eyni zamanda öz narahatlıqlarını bildirə və onları necə aradan qaldırmaq barədə təkliflər irəli sürə bilərlər.

2009-cu ildə forumda keçirilən müzakirələr nəticəsində texniklər üçün yeni karyera imkanları açmaq üçün texniklikdən mühəndisliyə karyera inkişafı prosesi yaradıldı. Xəzər texniki təlim mərkəzində təlim proqramına da dəyişikliklər edildi.

Fərqli düşüncələr şəbəkəsi

Fərqli düşüncələr şəbəkəsi SİB-nin müxtəlif şöbələrindən 20-25 nəfər əməkdaşı təşkilatı məsələlərlə bağlı rəhbərliklə qarşılıqlı əlaqə yaratmaq üçün bir araya gətirir. Bu şəbəkə rəhbərlik tərəfindən təşəbbüsləri sınaqdan keçirmək və rəy almaq üçün rezonator kimi istifadə olunur. 2009-cu ildə bu şəbəkədə bir çox müzakirələr aparıldı və iki iclas keçirildi.

İşçilərə kömək proqramı

2009-cu ildə Azərbaycanda və Gürcüstanda yerli işçi heyəti və onların ailə üzvləri üçün işçilərə məxfi kömək proqramının həyata keçirilməsinə başlandı. Pulsuz məsləhətlər belə proqramların aparıcı qlobal təchizatçılarından biri olan PPC tərəfindən verilir. Proqramın məqsədi işçilərin müzakirə etmək istədikləri şəxsi problemlərin – iş və ailə arasında tarazlığın saxlanılması və ya münasibətlərlə bağlı problemlərin aradan qaldırılmasında işçilərə kömək etməkdir.

İstedad və karyeranın inkişafı

2009-cu ildə biz əməkdaşlarımız üçün bir sıra təlim və karyeranın müxtəlif inkişaf sahələrinə sərmayə qoyduq.

Şəxsi və rəhbərlik bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi

2009-cu ildə 28 təlim kursunda biznes bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi üçün geniş seçim variantları təklif edildi. Bura daxil olan mövzular layihənin idarə edilməsindən maliyyə və iqtisadiyyatın əsaslarınadək geniş bir spektri əhatə edirdi. Bu kurslarda 436 nəfər əməkdaş iştirak etdi.

"İdarəetmənin əsasları" mövzusunda kursların keçirilməsinə başlamaqla biz rəhbərlik bacarıqları üzrə təlimləri genişləndirdik. Yeni mövzular sırasına səmərəli qrup işi və fərdi icranın yaxşılaşdırılması daxil idi. İl ərzində BP-nin 241 nəfər qrup rəhbərinin iştirak etdiyi on "İdarəetmənin əsasları" dersi keçirildi.

BP-nin Azərbaycandakı daimi işçiləri, 2008-2009

İşin növü	2008		2009	
	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi
Yerli	401	1 438	386	1 589
Əcnəbi	15	347	13	340
Ümumi cəm	416	1 785	399	1 929

Azərbaycanda agentlik müqaviləsi əsasında işləyən əməkdaşlar, 2008-2009

İşin növü	2008		2009	
	Qadın	Kişi	Qadın	Kişi
Yerli	108	140	88	108
Əcnəbi	12	388	8	340
Ümumi cəm	120	528	96	422

Dil təlimi

Yerli işçi heyəti üçün ingilis dili dərslərinin keçirilməsi davam etdi. 2009-cu ilin dekabr ayında bu dərslərdə 353 nəfər əməkdaş iştirak edirdi. Biz 2009-cu ildə Azərbaycan dili bilgilərini biznes kontekstində təkmilləşdirmək arzusunda olan yerli əməkdaşlar üçün də Azərbaycan dili dərsləri təşkil etdik.

Erkən peşəkar inkişaf – BP-nin sınaq proqramı

2009-cu ildə məzunların inkişafı üçün bizim BP sınaq proqramında bəzi dəyişikliklər edildi. Bu dəyişikliklərə işdən ayrılmadan təlim, ilkin vəzifələrdə nisbətən çox qalmaq və işə götürüldükdən sonrakı ilk illərdə diqqətin daha çox iş təcrübəsi üzərində cəmlənməsi daxil idi. Bakıda iki həftə çəkən global sınaq proqramı ilə tanışlıq keçirildi və orada Azərbaycandan 56 nəfər BP sınaqçısı iştirak etdi. Tədbirdən məqsəd iştirakçılara neft kəşfiyyatı biznesi haqqında ətraflı məlumat vermək idi. 2009-cu ilin oktyabr ayında üç ixtisas sahəsi üzrə 56 sınaqçı bu proqramı uğurla başa vurdu.

BP işçi heyəti Kadrların İnkişafı İnstitutunda qeyd olunan buraxılış mərasimində.

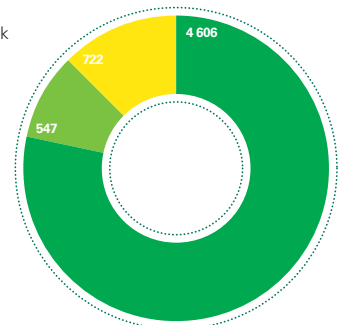

Irina Şukina İstedad və inkişaf qrupunun rəhbəri

☞ Güclü rəhbərlik qrupunun yaradılması həm Azərbaycanda, həm də dünyanın hər yerində şirkətin gələcək inkişafı və rəqabətədavamlılığı üçün əsasdır. "İdarəetmənin əsasları" proqramı bu strateji məqsəddə çatmaqda kömək edən əsas inkişaf mexanizmlərindən biridir. Keçən iki il ərzində bizim yerli əməkdaşların 379 nəfəri öz bacarıqlarını artırmaq və özlərini daha böyük vəzifələrə hazırlamaq üçün bu proqramda iştirak etmişdir. ☞

BP Azərbaycan SİB üzrə cəmi təlim xərcləri (min dollar), 2009

- Peşə
- Rəhbərlik
- SƏTƏM

Çətinliklərdən qorxmayın

Azərbaycanın yeni neft erasində fəal iştirak üçün ingilis dilini bilməyin zəruri olacağını hiss edən Zaur Paşayev 1990-cı illərdə bu dili öyrənməyə başladı. Onun məqsədi ən yaxşı texnologiyalar, geniş əhatəli əməliyyatlar və ən yüksək beynəlxalq standartlar təklif edən böyük bir beynəlxalq neft şirkətində işləmək idi. 1998-ci ildə o, BP Azərbaycanda istehsalat texniki vəzifəsinə işə götürüldü.

On ildən bir qədər sonra Zaur artıq Çıraq dəniz platformasını idarə edir. İndiki işi ilə əlaqədar o deyir: "Hər bir gün hüner tələb edir. Mən diqqətimi insanlar və texnoloji proseslərin təhlükəsizliyi, əməliyyatlar, avadanlıqlar, cari texniki xidmət və büdcə üzərində cəmləməli oluram. Bu, eyni zamanda bir neçə topla jonqlyorluq etməyə bənzəyir. Bütün bu işlərin öhdəsindən hər gün gəlməliyəm. Bəzi adamlar, bir qədər istehza ilə olsa da, deyir

ki, platforma meneceri heç bir iş görmür, amma hər şey üçün cavabdehdir. Mənim üçün bu işin mahiyyəti və gündəlik hüner bunların tarazlığını saxlamaqdan ibarətdir. Mənə ləzzət edən də məhz budur".

Keçdiyi yola nəzər salaraq Zaur inanır ki, neft və qaz biznesini tam başa düşmək üçün dənizdə işləmək lazımdır. "Mən BP-yə gələndə artıq qarşımda bir məqsəd var idi. Mən dəqiq bildirdim ki, platformada menecer olmaq üçün mənim təcrübəmdə çatışmayanlar nədir, nəyi öyrənməliyəm və hansı səriştələri inkişaf etdirməliyəm." Onu ötüb keçmək ümidində olanlar üçün Zaurun bir neçə ümumi məsləhəti var. "Çətinliklərdən qorxmayın. Özünüzü rahat hiss etdiyiniz yeri tərk etməkdən qorxmayın. Qazanacağınız uğur barədə fikirləşin, onu gözünüzün qarşısına gətirin və həyata keçirin. Gərgin və səmərəli əmək heç vaxt diqqətsiz qalmır".

Peşə ixtisasları

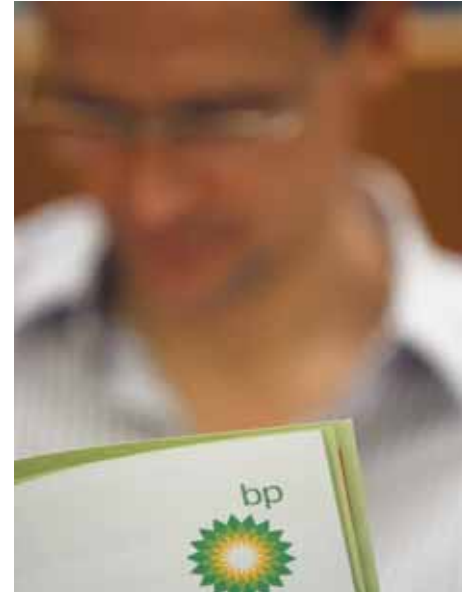
İşçilərin ixtisas səviyyəsini yüksəltmək üçün göstərdiyimiz səylərin bir hissəsi kimi, biz yerli işçi heyətinin peşə təhsilinə sponsorluq edirik. 2009-cu ilin sonunda 92 nəfər tələbə Böyük Britaniyadakı idarəetmə uçotu üzrə Mühasiblər İnstitutunda təhsil alırdı. On iki nəfər işçi bu proqramı bitirmişdi.

Digər şəxslərin Böyük Britaniyadakı Kadrların İnkişafı İnstitutunun üzvü olmasına kömək göstərilir – 2009-cu ildə bu proqramı əmək ehtiyatları şöbəsinin 13 əməkdaşı bitirdi. Biz eləcə də ABŞ-da Arizona Dövlət Universiteti nəzdindəki W.P. Carey İdarəetmə Məktəbi tərəfindən həyata keçirilən xüsusi nəzərdə tutulmuş MBA (biznes idarəçiliyi magistri) proqramında iştirak etmək üçün yeddi əməkdaşa sponsorluq etdik. Digər bir təşəbbüs SİB mühəndislərini Böyük Britaniyadakı Mühəndis-texniki Şuradan diplomlu mühəndis sertifikatı almağa ruhlandırdı. BP Azərbaycanda bu kateqoriyadan olan 10 nəfər yerli işçi çalışır.

2009-cu ildə biz Neft Mühəndisləri Cəmiyyətinə (NMC) verdiyimiz dəstəyi davam etdirdik. Bu təşkilat bilik mübadiləsi aparmaq və neft mühəndislərinin cəlb olunmasını yaxşılaşdırmaq üçün neft və qaz sənayesində çalışan mütəxəssisləri bir araya gətirir. Azərbaycan NMC özünün 100 tələbə və çoxu BP-dən olan 100 peşəkar üzvü ilə NMC-nin ən sürətlə böyüyən filiallarından biri olaraq qalır.

Xəzər texniki təlim mərkəzi (XTTM)

XTTM-də təlimi gücləndirmək və onun keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra təşəbbüslər həyata keçirildi. Fərdlərin əvvəlki təcrübəsi və təhsilinə əsaslanaraq təlim kursunun başa vurulması vaxtını azaltmaq məqsədi ilə yüksək hazırlığa malik namizədlər üçün yeni, sürətlə keçirilən proqram tətbiq olundu. 2009-cu ildə işə götürülmüş 120 texnikin 37 nəfəri tam və əsaslı proqram üzrə deyil, sürətlə keçirilən proqram üzrə təlim keçdi. Biz eləcə də tədris planını təkmilləşdirdik və ingilis dili tədrisini, davranış təlimini və texniki təlimi özündə birləşdirən tam inteqrasiya edilmiş proqramdan istifadə etdik.

Bakıda əməliyyatların idarə edilməsi sistemində həsr olunmuş konfrans

BP Azərbaycan yerli peşəkar mütəxəssislərin işə götürülməsi planı, 2010^a

İş sahəsi	Məzun	İntern	Texnik
Geoloji-geofiziki işlər	5	5	
Q və T	1	1	
Mühəndis	3	5	
Maliyyə	1	1	
SƏTƏM	1	2	
Layihələr	1		
Tədarük və təchizatın idarə edilməsi	1	1	
Əmək ehtiyatları		1	
Hüquq		1	
Cəmi	13	17	120

^a Bu cədvəle təcrübəli işçilərin planlaşdırılmış işəgötürülməsi daxil deyildir, çünki onlar ehtiyac olduğu təqdirdə işə götürülür.

Podratçı işçi qüvvəsi 2009-cu ilin sonunda, AÇG layihəsi başa çatdırıldı və bütün podratçı işçiləri tərxis olundu.

Əmək münasibətləri İl ərzində əmək münasibətləri ilə bağlı az məsələ qalxıb və yaranmış beş məsələlər heç bir iş vaxtı itkisi olmadan əmək münasibətlərinin idarə edilməsi çərçivəsində yoluna qoyulub. AÇG podratçıların işi ilə əlaqədar əmək münasibətləri məsələlərinin həlli üçün biz müəyyən edilmiş tədbirlərdən istifadə olunmasını davam etdirdik. Bunlardan biri tərxis olunanlara maliyyə yardımı göstərilməsini ehtiva edən müqavilə idi.

Etik normalara riayət

Harada işləməyindən asılı olmayaraq, BP qrupunun bütün əməkdaşları BP-nin davranış kodeksinə riayət etməli və onu təşviq etməlidirlər.

Xülasə

Davranış kodeksi harada fəaliyyət göstərməsindən, vəzifəsindən və mənşeyindən asılı olmayaraq işgüzar fəaliyyətin subyektlərindən və işçilərindən BP-nin minimum olaraq nələri gözlədiyini əks etdirir. Bu kodeks harada olmağından asılı olmayaraq bütün BP əməkdaşlarından tətbiq oluna bilən bütün hüquqi tələblərə və kodeksdə göstərilən etik standartlara riayət etməyi tələb edir.

Kodekslə yerli adətlər, normalar, qanunlar və ya qaydalar arasında fərqlər olduğu təqdirdə, onda davranışın ən yüksək standartlarına üstünlük verməsindən asılı olaraq ya kodeks, ya da yerli tələblər tətbiq olunmalıdır. Kodeksə əməl etməmək halları çox ciddi pozuntu hesab edilir və inzibati tədbirlərin görülməsindən tutmuş işdən azad edilməyə qədər gətirib çıxara bilər.

Kodeksdə öz əksini tapmış müddəalar qeyri-qanuni, korrupsiya və ya qeyri-etik hallara qadağa qoyur, BP qrupunun bütün dünyada maddi və ya digər formada heç bir korporativ siyasi yardımlar etməmək siyasəti vurğulanır. Kodeks, eyni zamanda, hədiyyələrin verilməsi və alınmasına, əyləncələrin təşkilinə və maraqların toqquşmasından yayınmağa dair müfəssəl təlimatlar verir. O, xüsusilə rüşvətxorluq və çirkli pulların yuyulmasını qadağan edir.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

BP Azərbaycan SİB apardığımız əməliyyatlarda daha çox baş vermək potensialına malik dələduzluq və etik risklərin olduğu bəzi sahələri müəyyən etmişdir. Həmin sahələrə müqavilə və təchizatçının seçilməsi, müqavilələrin idarə edilməsi, mənafeələrin toqquşması və hədiyyələrin verilməsi və əyləncə prosesləri aiddir.

İllik attestasiya prosesinin bir hissəsi kimi, 2009-cu ildə SİB əməkdaşlarının hamısından öz fəaliyyətlərinin davranış kodeksinə uyğun olmasını və kodeksin hər hansı bir pozuntusunun pozuntulara dair məlumat bankında qeyd olunduğunu təsdiq etmək xahiş olundu. Nəticədə, biz hədiyyə və əyləncələr və mənafeələrin toqquşması hallarına dair fərdi bəyanatlar aldıq. SİB-də davranış kodeksinin pozulmasına dair 54 hal barədə məlumat verildi.

İl ərzində Azərbaycanda işləyən bir sıra işçilər və podratçı və agentlik işçiləri tətbiq olunan qanunlara riayət

etmədiklərinə və ya davranış kodeksini pozduqlarına görə işdən azad edildi. Riayət olunmama hallarına narkotik maddələrdən sui-istifadə, şirkət resurslarından düzgün istifadə olunmaması, dələduzluq və oğurluq halları daxil idi.

BP qrupunun kəşfiyyat və hasilat seqmentinin üzvləşdiyi ən ciddi pozuntuların rüşvətxorluq və korrupsiya olduğundan, 2009-cu ildə Azərbaycan SİB bütün BP və agentlik əməkdaşları üçün davranış kodeksi haqqında və rüşvət və korrupsiyaya qarşı məlumatlılığı daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə məcburi elektron təlimin həyata keçirilməsinə başladı. Şirkətin qaydalara və etik normalara riayət olunması üzrə "Open Talk" ("Açıq Söhbət") adlanan məxfi yardım xətti bütün il ərzində işləyərək zəng vuranların hər hansı etik narahatlıqlarını birbaşa rəhbərlik qarşısında qaldırmasına imkan verdi. Bundan başqa, bizim etik normalara riayət qrupumuz SİB-ə yenidən qoşulanlar üçün davranış kodeksi üzrə təlimatlandırma işini davam etdirdi.

Bu ildə Azərbaycan hökuməti ölkədə işləmək və yaşamaq arzusunda olan bütün xarici vətəndaşlar üçün "bir pəncərə" sistemini tətbiq etdi. Müvafiq olaraq, biz bütün BP əməkdaşları, agentlik işçiləri və onların ailə üzvləri (təxminən 1 200 nəfər) üçün lazımı sənədləri almaq üçün Dövlət Miqrasiya Xidməti ilə əməkdaşlıq etdik. Qanunlara riayət olunmasını təmin etmək üçün xüsusi qrup yaradıldı və biz əminlik məqsədi ilə yeni bir məlumat bazası yaratdıq. Bu baza bizə iş və yaşayış üçün icazələrin verilməsi və onların vaxtının qurtarması kimi miqrasiya ilə əlaqədar məlumatları asanlıqla toplamağa və axtarmağa imkan verir. O həm də bizə imkan verir ki, həll olunmamış məsələləri nə yerdə olduğunu izləyə bilək.

Podratçılar və etik normalar

Biznesimizin böyük bir hissəsi yerli podratçılar ilə əməkdaşlıq şəraitində aparılır. Bizim məqsədimiz yalnız öz biznes fəaliyyətini davranış kodeksinə uyğun həyata keçirən podratçılarla iş görməkdir. Onların hamısı diqqətlə və yalnız ləyaqətli davranışlarına görə seçilir. Biz podratçılarımızdan bütün qanuni tələblərə riayət edilməsini və BP-nin davranış kodeksinə uyğun olaraq fəaliyyət göstərməsini gözləyirik. 2009-cu ildə biz podratçılarımız üçün etik məlumatlıqla bağlı bir çox seminarlar keçirdik. Biz, eləcə də, təchizatçılar tərəfindən yerinə yetirilən işlərin icrasının yoxlanılması iclaslarında etik normalara və davranış kodeksinə riayət olunması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirdik. İl ərzində bir çox təchizatçılardan rüşvətxorluq və korrupsiyaya qarşı qanun və qaydalara riayət olunduğunu təsdiq edən bəyanamələr verilməsi tələb olundu.

Səbinə İsmayılova
Səngəçal İB-nin məsləhətçisi

“Əməyin təhlükəsizliyinin vacibliyi və işlərin yüksək standartlara müvafiq olaraq görülməsinin zəruriliyi barədə BP-nin əsas mesajlarını daha da gücləndirmək üçün 2009-cu ildə Səngəçal terminalında davamlı səylər göstərildi. Biz rəhbərlik və işçilər arasında şəffaf və açıq əks-əlaqə yaranmasına önəm verdik. Bu məqsədlə istifadə edilən mexanizmlərə terminalda rəhbərlik və texniklər arasında keçirilən iclaslar, supervayzorlar üçün hər ay keçirilən təlim məşğələləri və yerli rəhbərlər tərəfindən müntəzəm olaraq keçirilən təhlükəsizlik təlimatlandırma dərsləri daxil idi. Bütün Səngəçal işçilərini əhatə edən "açıq qapı" siyasəti təşviq edildi.”

Yerli inkişaf

Yerli icmalara necə dəstək veririk?

BP qrupunun dünyanın hər yerində biznes fəaliyyətinin necə həyata keçirməsinin əsasında qarşılıqlı fayda durur. Biz Azərbaycanda davamlı iqtisadi və icma inkişafına dəstək verir, təhsil təşəbbüslərini təşviq edir və ətraf mühitin mühafizəsinə səy göstəririk.

Dialog və görüşlər

2009-cu il ərzində biz Azərbaycanda cəmiyyətinin bir çox təbəqələrini təmsil edən şəxsləri ilə əlaqə saxladığımız. Keçirdiyimiz görüşlərin və müzakirələrin əsas səciyyəvi xüsusiyyətini konstruktiv dialog və qarşılıqlı faydalı nəticələrin alınması üçün birgə işləmək öhdəliyini təşkil edirdi.

Hökumətlə

- 2009-cu ilin aprel ayının 13-də BP şirkətinin təsis edilməsinin 100-cü il dönümünü münasibəti ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev o vaxt BP Azərbaycanın prezidenti Bill Şreyderin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etdi. Bundan bir qədər sonra Prezident Əliyev "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasının 15-ci il dönümünü münasibəti ilə Bill Şreyderi Azərbaycana göstərdiyi xidmətlərə görə "Dostluq" ordeni ilə təltif etdi. BP-nin digər əməkdaşları "Tərəqqi" medalı ilə mükafatlandırıldı.
- Əməliyyatlarımızı müzakirə etmək üçün Prezident Əliyev və digər yüksək rütbəli hökumət rəsmiləri ilə bir neçə görüş keçirildi. 2009-cu ilin yanvar ayında BP qrupunun baş icraçı direktoru Toni Heyvard İsveçrənin Davos şəhərində keçirilən Dünya İqtisadi Forum çərçivəsində Prezidentlə görüşdü. Avqust ayında Prezident Əliyev BP-nin geoloji-kəşfiyyat və işlənmələr üzrə baş icraçı direktoru Əndi İnglislə görüşdü.
- İyul ayında Londonda Prezident Əliyevin və Böyük Britaniyanın baş naziri Qordon Braunun iştirakı ilə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı Şəfəq və Asiman strukturlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi haqqında memorandum ARDNŞ prezidenti Rövnaq Abdullayev və Əndi İnglis tərəfindən imzalandı.
- 2009-cu ilin mart ayının 18-də keçirilən ümumxalq referendumunda Azərbaycan vətəndaşlarının quruda və dənizdə səs verməsinə şərait yaratmaq üçün biz Mərkəzi Seçki Komissiyası ilə əməkdaşlıq etdik.
- BP-nin işlətdiyi istehsalat sahələrinə Azərbaycanın yüksək rütbəli rəsmiləri, Estoniya, Latviya və Suriya Prezidentləri və Çex Respublikasının müdafiə naziri baş çəkdi. Biz eləcə də Avropa Komissiyasının və İsrail hökumətinin nümayəndə heyətlərini qəbul etdik.
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti ilə hasilatın pay bölgüsü sazişləri (HPBS-lər), tranzit əraziyə malik ölkə hökumətləri ilə sazişləri (TƏMÖHS-lər) və digər sazişlər çərçivəsində qarşılıqlı maraqlı doğuran bir sıra məsələlər üzrə birlikdə işlədik.

Fiziki cəhətdən qüsurlu uşaqlar XEM ilə tanış olur

- Bacarıqların yaradılması proqramımızın bir hissəsi kimi, biz İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə (İİN) makroiqtisadi idarəetmə və institusional islahatlar üzrə məsləhət xidmətlərinin verilməsinə dəstək verdik (səhifə 38).
- Biz Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (BMK) tərəfindən həyata keçirilən biznesə imkan yaradan mühit (BIYM) layihəsinin bacarıqların yaradılması komponentini tərəfdaşlarımızla birlikdə maliyyələşdirdik (səhifə 40).

Vətəndaş cəmiyyəti ilə

- Biz Çıraq neft layihəsinin tam işlənməsinin ətraf mühitə və sosial sahəyə potensial olaraq göstərə biləcəyi təsiri, eləcə də tövsiyə edilən yumşaltma tədbirlərini müzakirə etmək üçün Azərbaycanın elmi icmaları, QHT-ləri, ictimaiyyəti və mediya nümayəndələri ilə görüşlər keçirdik.
- Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü (MSŞT) ilə əlaqədar olaraq biz vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlıq etdik (səhifə 38).

Əməkdaşlarla

- Biz aktual məsələləri müzakirə etmək üçün bir neçə ümumi yığıncaqlar keçirdik.
- Biz daxili intranet sahifəsini müntəzəm olaraq yeniləşdirdik.
- BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti işçilərlə birbaşa əlaqəni gücləndirmək məqsədi ilə aylıq informasiya bülleteni nəşr etdi.
- Biz işçi heyəti üçün 2009-cu ili əhatə edən "Kompas" jurnalının on nömrəsini Azərbaycan (çap şəklində) və ingilis (onlayn versiyasında) dillərində nəşr etdik.
- Müxtəlif vasitələrdən, o cümlədən veb, elektron poçtu rabitəsindən və videolardan istifadə edilməklə BP-nin yeni əməliyyatların idarə edilməsi sistemi (ƏİES) əməkdaşlara çatdırıldı.
- Bizim yerli texniki işçi qüvvəsi ilə əlaqələri gücləndirmək üçün il ərzində üç texniklər forumu keçirildi. Müzakirə olunan mövzular şirkətin fəaliyyətindən tutmuş işçi heyətin təlimləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi məsələlərini əhatə edirdi.
- Biz şirkətdə uzun müddət işləyən əməkdaşlarımızın xidmətlərini 2008-ci ildən həyata keçirilməyə başlanmış xidmət illərinə görə mükafat proqramına uyğun olaraq qiymətləndirdik.

- Qanunlara riayət və etika məsələlərinə xidmət edən "Open talk" ("Açıq söhbət") etimad telefon xətti bütün il ərzində fasiləsiz olaraq öz işini davam etdirdi.
- Xəzər Enerji Mərkəzində BP əməkdaşları və onların ailələri üçün yeddi "ailə günləri" təşkil olundu. Bu tədbirlərdə iki yüz qırx nəfər iştirak etdi.

İcmalarla

- Şikayət və narazılıqların yoluna qoyulması mexanizmi 2009-cu ildə BTC/CQBK boru kəmərləri marşrutu boyunca yerləşən icmalarla öz işini davam etdirdi.
- BP Azərbaycan, icma üzvləri və hökumətin təhlükəsizliyi təmin edən təşkilatları ilə dialoqa kömək edən Təşkilatlararası Təhlükəsizlik Komitəsinə (TTK) göstərdiyimiz dəstək 2009-cu il ərzində davam etdirildi (səhifə 29).
- İşçilərimiz əməkdaşların iştirak proqramı (ƏİP) vasitəsilə icma inkişafına öz töhvəsini verdi (səhifə 42).

Kütləvi informasiya vasitələri ilə

- Azərbaycanda həyata keçirdiyimiz biznes fəaliyyətinin bütün aspektləri üzrə nəticələr barədə mediya nümayəndələrinə məlumat vermək üçün işlərin gedişi barədə rüblük hesabatlar verildi.
- BP Azərbaycan SİB-nin rəhbərliyi mediya nümayəndələrini cari fəaliyyətlərimiz, nailiyyətlərimiz və planlarımız barədə son məlumatlarla tanış etmək üçün iclaslar keçirdi və TV müsahibələri verdi.
- Yerli və xarici ölkələrin jurnalistləri üçün çoxsaylı qrup və fərdi brifinqlər və təqdimatlar keçirildi. Biz mətbuat işçiləri üçün seminarlar keçirdik və onların bizim istehsalat sahələrinə 16 səfərini təşkil etdik.
- İl ərzində həyata keçirdiyimiz biznes fəaliyyətlərinin bütün aspektləri üzrə əlamətdar hadisələri və irəliləyişləri ehtiva edən 22 mətbuat üçün açıqlama nəşr edildi.
- Baş vermiş hadisələr zamanı 24 saat açıq olan telefon xətti mətbuat nümayəndələrinin suallarına cavab vermək üçün fəaliyyət göstərdi.
- Əlaqələr üzrə menecerimiz milli radiokanalla müntəzəm olaraq BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyətləri barədə 30 dəqiqəlik canlı söhbət apardı.

- Biznes jurnalistikası üzrə BP tərəfindən maliyyələşdirilən təlim proqramı əlavə modullarla genişləndirildi.

Digər maraqlı tərəflərlə

- İşgüzar səfərlər:
  - İstehsalat sahələrimizdə İtoçu, Petronas, Total, BVF, TPAO və Statoyl şirkətlərinin nümayəndələrini və Cənubi Koreyadan gəlmiş iş adamlarını qəbul etdik.
- Tələbələr:
  - Yerşünaslıq elmləri və onlara aid digər fənlərə Azərbaycan gənclərinin marağını artırmaq məqsədi ilə yerşünaslıq elmləri və mühəndislik iş üzrə mühazirə silsilələrini həyata keçirməyə başladığımız.
  - Tələbələrdən 2008-ci il BP Azərbaycanın Davamlı inkişaf haqqında hesabatı ilə əlaqədar rəy və təkliflər almaq üçün müşavirələr keçirdik.
  - Biz müxtəlif təqəüd proqramlarına dəstək verdik və internatuna proqramı vasitəsilə BP Azərbaycan SİB-nin müxtəlif şöbələrində tələbələri təhsildən ayrılmadan iş təcrübəsi əldə etmək üçün işə götürdük.
- Həmkarlar ittifaqları:
  - Biz AÇQ podratçılarımızın işi ilə əlaqədar əmək problemlərini həll etmək üçün ARDNŞ və yerli həmkarlar təşkilatları ilə işlədik. Bu əməkdaşlıq nəticəsində tərxis olunmuş işçilərin müəyyən kateqoriyaları maliyyə köməyi aldı.
- Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası (ASTK):
  - SİB bizim Azərbaycanda həyata keçirdiyimiz ictimai fəaliyyətimizlə bağlı əminliyin, məsləhətlərin və problemlərin müəyyən edilməsində BP tərəfindən yaradılmış müstəqil monitoring qrupu olan ASTK ilə əlaqələri davam etdirdi. Biz 2009-cu ilin may ayında ASTK ilə müşavirə təşkil etdik və orada icra ilə bağlı bir sıra məsələləri müzakirə etdik. ASTK-nin bir çox tövsiyələri əks edilmiş BP-yə təqdim etdiyi üçüncü hesabatı bizim cavabımızla birgə BP Azərbaycanın veb-sahifəsinə yerləşdirildi.
- Geniş ictimaiyyət:
  - Biz Xəzər Enerji Mərkəzində (XEM) korporativ sosial məsuliyyət (KSM) mütəxəssislərinin iclasını təşkil etdik və iclasın iştirakçılarına Azərbaycandakı KSM-ə aid fəaliyyətlərimiz barədə məlumat verdik.

Yerşünaslıq və mühəndislik üzrə silsilə məruzələr ilə www.bp.com/caspian/bpgeess veb sahifəsində tanış olmaq olar.

Biz öz www.bp.com/caspian veb-sahifəmizi mütəmadi olaraq yeniləşdirdik.

Gəlirlərin şəffaflığı

Şəffaflıq və yaxşı idarəetmə BP dəyərlərini əks etdirir. Biz inanırıq ki, səmərəli istifadə olunarsa, karbohidrogenlərin işlənməsindən yaranan var-dövlət cəmiyyətin bütün təbəqələrinə geniş sosial-iqtisadi faydalar gətirə bilər.

Xülasə

Keçən iki onillikdən bir qədər artıq müddət ərzində BP gəlirlərin şəffaflığı və yaxşı idarəetmə ilə əlaqədar məsələlərə könüllü, konsensus yaradan yanaşmaya dəstək vermişdir. Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünün (MSŞT) çoxdankı iştirakçısı kimi, şirkət gəlir axınları ətrafında şəffaflığı artırmaqla davamlı inkişafa öz töhfəsini vermək üçün hökumətlərlə, qeyri-hökumət təşkilatları ilə, beynəlxalq təşkilatlarla və dünyanın digər şirkətləri ilə işləyir.

2003-cü ildə təşəbbüsün həyata keçirilməsinə başlanandan bəri Azərbaycanda BP şirkətinin ödənişləri və neft, qaz və dağ-mədən sənayesindən hökumətin əldə etdiyi gəlirlər barədə şəffaf hesabatvermə üçün standartlaşdırılmış proseslərin yaradılmasını təşviq edən MSŞT-yə dəstək verməkdədir.

2009-cu ildə əsl irəliləyişə nail olundu. Təsdiq prosesini və MSŞT direktorlar şurasının keyfiyyətin təmin edilməsi prosesini tamamlayaraq, Azərbaycan fevral ayında Qətərin Doha şəhərində keçirilən 4-cü MSŞT beynəlxalq konfransında 26 ölkə arasında MSŞT prinsiplərinə riayət edən birinci ölkə oldu. Bu böyük nailiyyət hökumətin, vətəndaş cəmiyyətinin və mədən sənayesində çalışan şirkətlərin birgə səylərinin nəticəsidir.

Avqust ayında BP Azərbaycan özünün 2009-cu ilin yanvar-iyun aylarını əhatə edən 11-ci MSŞT hesabatını təqdim etdi. 2009-cu təqvim ilini əhatə edən 12-ci MSŞT hesabatımızı 2010-cu ilin mart ayında təqdim etdik. Həmin hesabatda əksini tapmış məlumatlarla bu nəşrin 46-cı səhifəsində tanış olmaq olar.

Bunlarla yanaşı, biz Azərbaycanda iqtisadi planlaşdırma bacarıqlarının gücləndirilməsi və iqtisadi inkişaf Nazirliyində (İİN) taktikalardan işlənilməsinə, bacarıqlarının yaxşılaşdırılması üçün öz səylərimizi davam etdirdik. Bura makro-iqtisadi idarəetmə və institusional islahatlar üzrə məsləhət layihəsinə verilən davamlı dəstək daxil idi. Layihənin məqsədi İİN-ə makro-iqtisadi analiz, siyasətin müəyyənləşdirilməsi və iqtisadi idarəetmə kimi sahələrdə taktikanın işlənilməsinə hazırlanması ilə bağlı texniki məsləhətlərin verilməsi, bacarıqların yaradılmasını gücləndirməkdir.

2009-cu ildə biz Varşavada yerləşən beynəlxalq elmi-tədqiqat institutu - Sosial və İqtisadi Tədqiqat Mərkəzinin bir qrup mütəxəssisinin maliyyələşdirilməsinə kömək etdik. Bu qrup iki ildən artıq bir müddət ərzində İİN-in iqtisadi proqnozlaşdırma və analiz departamentinin statistik məlumatların analizi, ekonometrik modeləşdirmə və makro-iqtisadi proqnozlaşdırma məqsədi ilə İİN-ə makro-iqtisadi analiz, iqtisadiyyatın planlaşdırılması və siyasətin müəyyənləşdirilməsi sahələrində texniki yardım göstərir.

İl ərzində biz eləcə də İİN-in əməkdaşlarına modeləşdirmə və iqtisadi analizlərdə ekonometrikadan istifadə üzrə istehsalatdan ayrılmadan təlim kursu keçmələrinə dəstək verdik. Layihənin bir hissəsi kimi, Azərbaycanda makro-iqtisadi və maliyyə işlənmələrinin analizi və proqnozlaşdırılması mexanizminin təmin edilməsi üçün bir model işlənilməsi hazırlandı. Bundan əvvəl sponsorluq etdiyimiz Oksford Ekonomiks Ltd ARDNF-də uzun müddətli makro-ekonometrik modelin işlənilməsinə kömək etdi.

Müvafiq hökumət təşkilatları ilə əlaqələndirmə yolu ilə belə layihələrə dəstək verməklə, inanırıq ki, BP öz dəyərlərinə uyğun olaraq Azərbaycanda gəlirlərin idarə edilməsinin yaxşılaşdırılmasına öz layiqli töhfəsini verir.

Sahibkarlığın inkişafı

2009-cu ildə Azərbaycanda yerli sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün göstərdiyimiz səylərin mərkəzində davamlı iqtisadi inkişafın stimullaşdırılması dayanırdı.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri İl ərzində biz Azərbaycan hökuməti ilə ölkədə fəaliyyət göstərən xarici şirkətlər üçün yerli təchizatçı meyarlarını, yerli xərclərin hesablanması metodologiyasını və yerli ehtiyatların qiymətləndirilməsini dəqiq müəyyənləşdirməklə yerli ehtiyatların müəyyənləşdirilməsini birgə işləyib hazırladıq. İyirmi yeddi yerli şirkət

bizimlə yeni, uzunmüddətli və ümumi dəyəri 550 milyon ABŞ dollarından artıq olan müqavilələr imzaladı.

2009-cu ildə bizim Azərbaycandakı xərclərimiz

2009-cu il əsas məqsədin mülkiyyət və dəyər yaradılması üzərində cəmlənməsi ilə dünyanın hər yerində təchizatçı müqavilələrini optimallaşdırmaq üçün BP qrupunun göstərdiyi səylərlə əlamətdar olub. BP Azərbaycan SİB-nin kənar fəaliyyətlərinin azaldılması ilə yanaşı, işlərin belə aparılması Azərbaycanda üçüncü tərəf xərclərinin azaldılmasına gətirib çıxardı və beləliklə də, BP Azərbaycan SİB-nin 2009-cu ildə çəkdiyi ümumi xərcləri 2008-ci ilə müqayisədə azaldı.

Ölkə daxilində ümumi xərclərin aşağı düşməsinə baxmayaraq, yerli kiçik və orta müəssisələrlə (KOM) çəkilən xərclərin ümumi faizi artdı (3%) və bu da yerli təchizatçılar üçün əlavə 132 milyon ABŞ dolları məbləğində stimullaşdırıcı təchizatçılarla işin optimallaşdırılması dəyər yaratmaq üzərində diqqətini cəmləyən birgə müəssisələrlə (BM) xərclərin azalmasına gətirib çıxaran tam mülkiyyət dəyəri ilə nəticələndi. Bu dəyər yaratma prosesi birgə müəssisələrlə (BM) bir çox illər davamlı biznes aparmaq imkanı verəcək

və yerli təchizatçılar üçün əlavə inkişaf imkanları yaradacaqdır.

Ümumilikdə, BP və onun tərəfdaşlarının 2009-cu ildə Azərbaycandakı əməliyyatları və layihələrinə çəkdiyi xərclər 1,03 milyard ABŞ dollarına bərabər oldu (bu rəqəm 2008-ci ildə 1,3 milyard ABŞ dolları həcmində idi). Bura birbaşa olaraq KOM-lara çəkilən 132 milyon ABŞ dolları (2008-ci ildə 128 milyon ABŞ dolları), dövlətə məxsus şirkətlərə çəkilən 29 milyon ABŞ dolları (2008-ci ildə 37 milyon ABŞ dolları), birgə müəssisələrə çəkilən 320 milyon ABŞ dolları (2008-ci ildə 408 milyon ABŞ dolları) və Azərbaycanda işləyən xarici təchizatçılar vasitəsilə bilavasitə ölkədə xərclənmiş 547 milyon ABŞ dolları (2008-ci ildə 737 milyon ABŞ dolları) daxil idi.

Davam etməkdə olan əməliyyatlara gəlincə, bizim ölkə daxilində yerli təchizatçılara çəkdiyimiz xərclər 2008-ci ildəki 1 milyard ABŞ dollarına qarşı 2009-cu ildə 894 milyon ABŞ dolları məbləğində oldu. Bura bilavasitə KOM-lara çəkilən 128 milyon ABŞ dolları məbləğində birbaşa xərclər (2008-ci ildə 119 milyon ABŞ dolları), dövlətə məxsus şirkətlərlə xərclənən 28 milyon ABŞ dolları (2008-ci ildə 22 milyon ABŞ dolları) və 433 milyon ABŞ dolları məbləğində çəkilən dolayısı ilə xərclər (2008-ci ildə 535 milyon ABŞ dolları) daxildir.

Artan yerli öhdəliklər

2009-cu ildə 27 yerli şirkətlə yeni müqavilələr bağlandı və təxminən 40 şirkətin BP Azərbaycanla bağladığı müqavilələrin müddəti uzadıldı.

Ümumilikdə, BP və tərəfdaşları Azərbaycanda 2009-cu ildə 2 152 şirkət ilə iş görmüşdür (2008-ci ildə - 2 600). Bu şirkətlərin 309-u (14%-i) yerli kiçik və orta müəssisələr olmuşdur (2008-ci ildə - 12,6%).

Biznes Mərkəzinin (BM) yenidən təşkil olunmasından sonra, bizim yerli ehtiyatlardan istifadənin daha da yaxşılaşdırılması barədə öhdəliyimizi yerinə yetirmək məqsədi ilə iki qrup – yerli ehtiyatlar üzrə qrup və sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi qrupu yaradıldı. Yerli ehtiyatlar üzrə qrup 2009-cu ilin iyun ayında yaradıldı və tədarük və təchizatın idarə edilməsi (TTİE) şöbəsinə daxil edildi. Onun üzərinə düşən vəzifə BP və onun Azərbaycandakı əsas beynəlxalq təchizatçıların istifadə etdiyi yerli ehtiyatların icranın monitorinqi, yerli təchizat zəncirinin inkişafına rəhbərlik və texniki təminat vasitəsilə BP Azərbaycan SİB-nin TTİE şöbəsinə dəstək verməkdir.

Sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi səylərinin əlaqələr və xarici işlər (ƏXİ) şöbəsi tərəfindən idarə edilməsi davam etdi. Bizim məqsədimiz Azərbaycanda beynəlxalq neft və qaz biznesinin təchiz

Subpodratçıların seçilməsi prinsipləri

Bazarda rəqabətin mövcud olduğu yerlərdə podratçıların seçilməsi üçün BP-nin istifadə etdiyi üsul təchizatçıların seçilməsidir.

Təchizatçıların seçilməsinə texniki və kommersiya qiymətləndirilməsi daxildir. Bu işin texniki tərəfi BP Azərbaycan SİB-nin texniki qrupu tərəfindən həyata keçirilir. Bura texniki tələblərə uyğunluğun; təchizatçının məhsulunun; istehsal və ya xidmət məlumatlarının və/yə prosedurlarının; təchizatçının texniki təcrübəsinin, qurğularının, işçi heyətinin peşəkarlığının və təcrübəsinin; və təchizatçının keyfiyyət təminatının və sağlamlıq, təhlükəsizlik və ətraf mühit standartlarının yoxlanılması daxildir.

Kommersiya qiymətləndirilməsi bizim tədarük və təchizatın idarə edilməsi (TTİE) qrupumuz tərəfindən həyata keçirilir. O, qiymətləri və xərc modellərini yoxlayır və onları bizim milliləşdirmə planlarımızla əlaqələndirir.

TTİE qrupu subpodratçıların seçilməsi prosesinin bütün mərhələlərini idarə edən bir qrupdur. O, tendərə dəvət mərhələsinə hazırlıq işlərini əlaqələndirir, ödəniş modelinin strukturunu hazırlayır, qiymətləndirmə proseduru və kəmiyyətce qiymətləndirmə mexanizmlərini işləyib hazırlayır, aydınlaşdırma ilə bağlı xahişlərə cavab verir, qərarlar qəbul edir və sorğu iclaslarına sədrlik edir.

Nəqliyyat parkının yeniləşdirilməsi

BP Azərbaycan SİB-nin tədarük və təchizatın idarə edilməsi (TTİE) qrupu tərəfindən ARİBA kimi tanınan müasir onlayn elektron-seçim mexanizmindən ilk dəfə istifadə edilməsi yerli bir şirkətlə - Az Locistiks ənd Menecment Servisiz Ltd. ilə BP Azərbaycan SİB arasında 2009-cu ilin iyun ayında beşillik bir müqavilənin imzalanması ilə nəticələndi. BP-nin Azərbaycanda 1992-ci ildə biznes fəaliyyətinə başladığı vaxtdan indiyədək tullantıların nəql edilməsi üzrə bağladığı ən böyük və ən kompleks müqavilələrdən biri olan bu müqavilənin dəyəri 13 milyon ABŞ dolları məbləğindədir.

Bu müqavilənin nəticəsi olaraq, Az Locistiks şirkətinin avtomobil parkı modernləşdirilmiş və təhlükəli tullantıların idarə edilməsinin Avropa standartlarına uyğunluq sertifikatı alınmışdır. Az Locistiks şirkətinin 2009-cu ilin avqust ayında açılmış yeni istehsalat bazası artıq BP-nin sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühitin mühafizəsi üzrə tələblərini ödəyir və göstərdiyi xidmətlərin keyfiyyətini bundan sonra da yaxşılaşdıracaqdır.

Hər iki tərəfin razılaşdırdığı müfəssəl mərhələli səfərbərlik və xidmətlərin çatdırılması planı BP Azərbaycan SİB-nin əməliyyat qrafiklərinə uyğunluğun təmin edilməsi və müqavilədə göstərilmiş yüksək standartlara cavab verən xidmətlərin göstərilməsi üçün indi həyata keçirilməkdədir. Bu müqavilədən faydalanan yalnız Az Locistiks deyil. Müqavilə üzrə göstərilən xidmətlərin haqqının ödənilməsinə optimallaşdırmaqla, tullantıların daşınmasına dair bir neçə müqaviləni bir müqavilədə cəmləməklə yerli podratçıdan istifadə etməklə BP Azərbaycan SİB-nin TTİE şöbəsi BP xərclərinin əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa nail oldu və şirkətin yerli ehtiyatlardan istifadə məqsədlərinə nail olmaq yolunda daha bir mühüm uğuruna imza atdı.

edilməsi üçün yerli şirkətlərin imkanlarını genişləndirməkdən ibarətdir. Biz buna yerli bacarıqların yaradılması və gücləndirilməsi, məqsədyönlü inkişaf təşəbbüsləri vasitəsilə beynəlxalq şirkətlərin yerli ehtiyatlardan istifadəsinə imkan yaradılması və yerli ehtiyatlar üzrə qrupla sıx əməkdaşlıq şəraitində ölkənin müəssisələrinin davamlı iqtisadi nəticələr göstərməsinə kömək etməklə nail olmağa çalışırıq.

2009-cu ildə biz müstəqil ekspertlərin köməyi ilə yerli bazarın imkanlarını qiymətləndirdik və xüsusi biznes inkişafı planları işləyib hazırladıq. Bazar imkanlarının öyrənilməsi bizim sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramı (SİTP) ilə əməkdaşlıqla həyata keçirildi. Peşəkar mərkəz və peşəkar biznes dəstəyi və qeyri-peşəkar işçi qüvvəsi üçün milliləşdirmə planları işləyib hazırlandı və BP-nin əsas və strateji təchizatçılarına təqdim edildi.

Akses Bankın fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi

Bu layihə 2007-ci ilin sonlarında həyata keçirilməyə başlandı və 2009-cu ildə başa çatdırıldı. Layihənin məqsədi Gəncə, Mingəçevir və Qazax şəhərlərində mikro və kiçik müəssisələrə maliyyə xidmətlərinin genişləndirilməsi idi.

Təlimləndirmə tədbirləri planlaşdırılmış səviyyələri ötüb keçdi və çox uğurlu oldu. Ümumilikdə, 62 nəfər kredit müfəttişi təlim kursları keçmişdir. Layihənin həyata keçirildiyi müddətdə 10 644-dən artıq mikro və kiçik müəssisə ümumi dəyəri 63,2 milyon ABŞ dolları məbləğində kredit aldı. Risk portfelini müqavilədə razılaşdırılmış iki faizdən az oldu.

Sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramı

Həyata keçirilməsinə 2007-ci ildə başlanılmış sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramı (SİTP) neft və qaz sektorunda fəaliyyət göstərən yerli şirkətlərin beynəlxalq standartlara nail olmasına və beləliklə də bizim Azərbaycanda bağladığımız müqavilələrlə yerli ehtiyatlardan istifadə edilməsini artırmağa kömək etmək səylərimizin bir hissəsidir. Bu proqrama potensial yerli podratçıların müəyyən edilməsi, proqnozlaşdırmada yol verilmiş çatışmazlıqların müfəssəl analizi və müvafiq hallarda xüsusi inkişaf planının yaradılması və həyata keçirilməsi daxildir.

2009-cu ildə SİTP proqnozlaşdırmada yol verilmiş çatışmazlıqların 255 müfəssəl təhlilini aparmış və 60 ədəd təfərrüatlı fəaliyyət planı hazırlamışdır. 2009-cu

BP Azərbaycan şirkəti ilə işlər necə görülür

Mərhələlərin izahı:

1. BP-nin Azərbaycanda xidmətləri və malları hansı biznes sektorlarından tədarük etməsi, eləcə də BP-nin konkret tələbləri barədə məlumat almaq üçün hər hansı bir şirkət əvvəlcə bizim yerli ehtiyatlardan istifadə üzrə qrupa və ya sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramı (SİTP) ilə əlaqə saxlamalıdır.
2. Bundan sonra SİTP həmin şirkətdə boşluqların təhlilini aparır və ona BP-nin tender tələblərini ödəmək üçün nəyin yaxşılaşdırılmasına ehtiyac ola biləcəyi barədə məlumat verir.
3. SİTP-nin "həyata keçirilmiş inkişaf prosesi"ndə uğurla iştirak etdikdən sonra, şirkət BP-nin texniki təminat prosesinə daxil edilir və müvafiq sahələr üzrə BP mütəxəssisləri tərəfindən yoxlanılır.
4. Əgər şirkət BP-nin keyfiyyət auditindən uğurla keçərsə, onda o, ixtisaslı təchizatçılar siyahısına daxil edilir. Bu siyahıda tələb olunan xidmətləri/malları təchiz etməyə qabil və beynəlxalq standartları və BP tələblərini ödəyən şirkətlərin adları olur.
5. Əgər və nə zaman şirkət BP-nin tender prosesində iştirak etmək üçün dəvət edilərsə, şirkət rəhbərliyi öz təklifini BP-nin verdiyi təlimatlara uyğun olaraq BP-yə təqdim etməlidir. Bu təlimatlara əməl etməmək şirkətin növbəti mərhələdə-təkliflərin qiymətləndirilməsi (qiymətlərin təklif edilməsi) mərhələsində iştirak etmək hüququndan məhrum olunması deməkdir.

ildə 25 şirkət inkişaf prosesini uğurla bitirmişdir.

2007-ci ildən bəri SİTP mühüm nəticələr əldə etmişdir. 2009-cu ilin sonunda SİTP müştəriləri tərəfindən əldə edilmiş müqavilələrin ümumi dəyəri 42 milyon ABŞ dollarından artıq oldu. SİTP müştəriləri yeni kapital avadanlıqlara, sağlamlıq və təhlükəsizliyin yaxşılaşdırılmasına və gücləndirilmiş keyfiyyətin idarə edilməsi sistemlərinə təxminən 4 milyon ABŞ dollarından artıq sərmayə qoymuşdu. Yüz qırx altı yeni əməkdaş işə götürülmüşdü.

SİTP-nin inkişaf planının bir hissəsi kimi, bütün layihə lokallaşdırıldı və 2010-cu ildən başlayaraq qeydiyyatla alınmış yerli hüquqi şəxs olan "AzERMS" vasitəsilə həyata keçirilir. Bu keçidin bir hissəsi kimi, bu layihəni həyata keçirən tərəfdaş - ABŞ-da yerləşən "ACDI/VOCA" şirkəti layihədən çıxdı.

AYİB ilə mikromaliyyələşdirmə kredit proqramı

2006-cı ildə Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) və BP arasında imzalanmış çərçivə sazişinə uyğun olaraq, BP və onun tərəfdaşları Azərbaycanda və Gürcüstanda özəl sektorun inkişafına dəstək kimi maliyyə institutlarına kreditlər və texniki yardım verilməsi üçün 6 milyon ABŞ dolları ayırdı. Məqsəd hər iki ölkədə maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarını artırmaq və güclü mikromaliyyə sektorunun inkişaf etdirilməsinə kömək etməkdir.

2007-ci ildən 2009-cu ilin sonunadək bu proqram tərəfindən dəstək verilən maliyyə institutları Azərbaycanda mikro və kiçik müəssisələr üçün 292 962 kredit verilməsini təmin etdi. Bu kreditlərin ümumi dəyəri təxminən 420 milyon ABŞ dollarına bərabər idi.

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (BMK) ilə təchizatçı müəssisələri maliyyələşdirmə mexanizmi (TMMM)

TMMM 2006-cı ildə Azərbaycanda neft və qaz sənayesini təchiz edən yerli şirkətlərə kömək etmək üçün təsis edilmişdir. O, BP təchizat sisteminin idarə edilməsi şöbəsinin tərəfdaşları adından müqavilə bağlanmış yerli təchizatçı şirkətləri kreditlərlə təmin edir.

2009-cu ilin sonunda ümumi məbləği 2 075 000 ABŞ dolları həcmində olan kredit dörd şirkət arasında bölüşdürülmüşdü: "Debet" - 675 000 ABŞ dolları; "AzMetko" - 300 000 ABŞ dolları; "Rəpid Solyuənz" - 1 milyon ABŞ dolları və "Styudent Travel İnterneyəşnl"

Qabiliyyətlər öz bəhrəsini verir

"Azekolab" 2000-ci ildə özəl Azərbaycan şirkəti kimi təsis edilib. Bu şirkət ətraf mühitə dair laboratoriya sınaqları və Xəzər regionunda ekoloji tədqiqat xidmətlərini təmin edir. SİTP 2008-ci ilin mart ayında "Azekolab" ilə əməkdaşlığa başladı.

SİTP ilk növbədə "Azekolab"-ın İSO 17025 standartına (laboratoriyaların yoxlanılması və kalibrəşdirilməsi üçün istifadə olunan beynəlxalq standart) və BP-nin SƏTƏM tələblərinə uyğun olub-olmamasını müəyyən etmək üçün bu təşkilatda mövcud vəziyyətin tədqiqatını apardı. Nəticədə, "Azekolab"-ın BP ilə işləməsi üçün vacib olan beynəlxalq

(STİ) - 100 000 ABŞ dolları. 2007-08-ci illərdə üç şirkət kredit aldı. STİ ödənişi 2009-cu ildə edildi. Bütün hallarda kredit BP ilə müqavilə bağlanmış şirkətlərə verildi.

Biznesə imkan yaradan mühit layihəsi

BP və onun tərəfdaşları Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının (BMK) həyata keçirdiyi ümumi biznesə imkan yaradan mühit layihəsinin (BIYML) bacarıqların yaradılması komponentini maliyyələşdirir. Bu layihə Azərbaycan hökumətinə icazə və lisenziyaların alınması qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsində və biznesin qeydiyyata alınması sahəsində kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

2009-cu ildə layihə ölkənin bütün rayonlarında yerləşən 1 800-dən çox kiçik və orta müəssisəsində (KOM) tədqiqat apardı. Məqsəd Azərbaycanda mövcud biznes şəraitinin qiymətləndirilməsi və onun yaxşılaşdırılması üçün tövsiyələrin işlənilib hazırlanması idi. Yerli bacarıqların inkişaf etdirilməsinə kömək məqsədi ilə, layihə İqtisadi İnkişaf Nazirliyi və Vergilər Nazirliyi ilə birlikdə biznesin qeydə alınması ilə əlaqədar buna oxşar bir tədqiqat həyata keçirdi. Hər iki tədqiqatın nəticələri haqqında 2010-cu ildə məlumat veriləcəkdir.

Makro-iqtisadi idarəetmə və institutsional islahatlar üzrə məsləhət xidmətləri

Bu layihə haqqında bu hesabatın "Gəlirlərin şəffaflığı" bölməsində müfəssəl məlumat verilmişdir (səhifə 38).

standart səviyyələrinə cavab verməsi məqsədi ilə SİTP altı aylıq inkişaf planı hazırladı. Bundan sonra, SİTP "Azekolab" emaliyyatlarının diaqnostik yoxlamasını aparmaq üçün bir beynəlxalq konsultant tutdu. Bu, şirkətə beynəlxalq laboratoriya xidmətləri standartlarına çatmaq üçün zəruri olan dəyişikliklərin həyata keçirilməsini sürətləndirməyə imkan verdi.

Bu six əməkdaşlıq vasitəsilə "Azekolab" çox sürətlə inkişaf etdi və müxtəlif laboratoriya xidmətlərinin təmin edilməsi üçün bir çox müqavilələr bağladı. Şirkətin bazardakı rəqabətə davamlılıq mövqeyi hiss ediləcək dərəcədə yaxşılaşdı və bununla da onun müştərilərinin siyahısı bu gün 26 şirkətə - ilkin müştərilərin sayından, demək olar ki, iki dəfə artıq bir həddə çatdı. "Azekolab"-ın direktoru Bəhruz Süleymanov deyir: "SİTP ilə əməkdaşlığımız bizə çox effektiv bir idarəetmə sistemi yaratmağa imkan verdi. İndi bizim xidmətlərin keyfiyyəti beynəlxalq standartların tələblərini ödəyir. İllik dövriyyəyimiz iki dəfə artmışdır və biz öz müştərilərimizdən müsbət rəylər alırıq. Biz SİTP qrupunun bütün üzvlərinə və bu layihədə iştirak edən hər bir kəsə bizə verilən dəstəyə görə çox minnətdarıq."

İcmalarla işləyərək

2009-cu ildə bizim Azərbaycan-dakı obyektlərimizin yaxınlığında yerləşən icmalarla uzunmüddətli qarşılıqlı əlaqələrimiz daha da genişləndi və gücləndi.

Xülasə

BP və onun tərəfdaşlarının Azərbaycandakı icma proqramlarının iki məqsədi vardır - davamlı sosial-iqtisadi inkişafa dəstək vermək və əməliyyatlarımızın yaxınlığındakı qonşuların bacarıqlarını yaxşılaşdırmaq.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

2009-cu ildə Azərbaycanda 70-dən artıq icmada icma proqramı (İP) həyata keçirildi. Əsas diqqət icmalar üçün gəlir yaratma və daha geniş iqtisadi imkanların təmin olunmasına verildi. İl ərzində BP Azərbaycan və onun tərəfdaşları İP ilə bağlı layihələrə təxminən 3,4 milyon ABŞ dolları xərclədi.

Əsas layihələrə aşağıdakılar daxil idi:

Gənclərin məşğulluğu və iqtisadi imkanların genişləndirilməsi təşəbbüsü

Bu təşəbbüs Qaradağ rayonundakı Sahil, Ümid və Səngəçal qəsəbələrini əhatə edir. Proqramı "Ümid" humanitar sosial dəstək mərkəzi (HSDM) və Cunior Əçivment Azərbaycan (JAA) həyata keçirir və əsas diqqət gənclərin əməli iş verdişləri üzrə təlimə verilir. Ümumilikdə bu proqrama ayrılmış 439 090 ABŞ dolları məbləğinin 91 341 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərcləndi.

İl ərzində yazı və müsahibə aparmaq üzrə təlimdə 60 nəfər iştirak etdi. Altmış nəfərdən çox sahibkar kredit təşkilatları ilə çalışdırıldı və maliyyə qeydiyyatı və biznes planlarının hazırlanması kimi bizneslə bağlı məsələlərdə onlara köməklik göstərildi. Texniki verdişlərə yiyələnmiş iyirmi nəfər gəncə öz bizneslərinə başlamaq üçün kömək edildi.

BTC/CQBK boru kəmərləri boyunca yerləşən icmalarda içməli suyun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması

"Ümid" HSDM tərəfindən həyata keçirilən bu ikiillik proqram 2009-cu ilin mart ayında başa çatdı. 2007-2009-cu illərdə bu proqrama təxminən 525 000 ABŞ dolları məbləğində vəsait ayrıldı ki, bunun da 10 000 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərcləndi. Su təmizləyici aqreqlatların qurulmasından sonra 11 icma içməli sudan istifadə etmək imkanına malik oldu. Su təmizləyici aqreqlatların səmərəli və uzun müddətli istifadəsi və suyun satışını təşkil etmək üçün təsis edilmiş səkkiz məhdud məsuliyyətli cəmiyyətin (MMC) idarə edilməsinə dəstəyin təmin edilməsi məqsədi ilə təlimlər keçirildi və məsləhətlər verildi. İcmalarda təxminən

Müvəffəqiyyətə doğru yol açaraq

Yevlax rayonundakı Qarxun kəndində yerli problemləri müəyyən etmək və onları aradan qaldırmaq qarşısına məqsəd qoyan bir icma qrupu var. 2009-cu ildə həmin qrup son dəfə 1987-ci ildə yamaq salınmış əsas kənd yolunu təmir etməyə cəhd etmək qərarına gəldi. Bu yol rayon mərkəzi, bazarlar, xəstəxanalar və orta məktəblərlə yeganə əlaqə vasitəsi olduğundan, onun təmiri təxirəsalınmaz bir məsələ idi.

Yolun bərpası BP və onun tərəfdaşlarının sponsorluq etdiyi "icma mikrolayihələrinin idarə edilməsi" proqramının mövcud olmasına görə mümkün oldu. Bu təşəbbüs layihə

16 000 nəfər məlumatlılığın artırılması fəaliyyətlərində iştirak etdi. Əhali arasında 10 000-dən artıq təlimat kitabçaları paylandı.

Davamlı ətraf mühit və iqtisadi imkanlar proqramı (DƏMİİP)

Bu proqram 2009-cu ilin iyul ayında başa çatdırıldı. Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası (GABA) tərəfindən rəhbərlik edilən bu proqram Eyvazlılar, Məşədi Qaralar və Cinli Boluslu kəndlərində həyata keçirildi. Layihə müddətində bir yem emalı qurğusu inşa edildi, bir damcılı suvarma sistemi quraşdırıldı, gənclərə biznes kursları keçirildi və 68 nəfər fermer bilik və təcrübənin təsviqi xidmətinə cəlb olundu. Dörd nümunəvi tarla günü keçirildi və onlarda təxminən 100 nəfər fermer iştirak etdi. Bu proqramın büdcəsi 191 000 ABŞ dollarından ibarət idi və bu vəsaitin 25 313 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərcləndi.

İqtisadi imkanların genişləndirilməsi və icma bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi proqramı

Bu yeni layihə əvvəlki İP təşəbbüslərinə əsaslanır. "Ümid" HSDM tərəfindən idarə olunan bu layihə 2011-ci ilin aprel ayınadək davam edəcək-dir. Layihənin məqsədi davamlı biznes qurmaq istəyən gələcək sahibkarlar üçün vəziyyəti yaxşılaşdırmaq və BTC/CQBK boru kəmərləri marşrutu boyunca yerləşən üç rayonda işsiz gənclərə iş tapmaqda kömək etməkdən ibarətdir. 2009-cu ildə həyata keçirilən işlərə usta yanında şagirdliklə bağlı təşkil olunan 17 iclas daxil idi. Bu iclaslarda 15 kənd icmasından 88 nəfər iştirak etdi. Proqramın büdcəsi 326 155 ABŞ dolları məbləğindədir və bunun 146 806 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərclənib.

təkliflərini necə yazmaq barədə məsləhətlər verir və uğurlu layihələrə əvvəlcədən maliyyə dəstəyi göstərir.

Qarxun qrupu əvvəlcə təklifi tərtib etməyə başladı. Bundan sonra həmin təklif "Ümid" HSDM tərəfindən təqdir olundu. Qrupun rəhbəri Şəfaqət Talibova deyir: "Bu xəbəri eşidəndə elə sevindim və həyəcanlandım ki – axı bu işin öhdəsindən gəlmişdik. Kənddə bəzi adamlar mənim tərəfimi saxladı, başqaları isə inanmadı. İndi mən onların yanına qayıdacağam və qazandığımız uğurla öyünə bilərəm."

Bir ayın içində yol təmir olundu. İcma təxminən 1 500 ABŞ dolları həcmində nəğd pul, 5 000 ABŞ dollarından çox natura ilə (əsasən materialların daşınmasına) vəsait verdi və BP və onun tərəfdaşları təxminən 20 000 ABŞ dolları ayırdılar. O vaxtdan bəri 2 000 nəfərdən artıq adam bu işdən müxtəlif yollarla faydalanır. Məsələn, yerli məktəb uşaqların dərslərdə iştirakı 14% yaxşılaşmışdır, çünki təmir edilmiş yol gediş-gəlişi xeyli asanlaşdırıb.

İcma mikrolayihələrinin idarə edilməsi

Bu layihənin həyata keçirilməsinə 2009-cu ilin əvvəllərində başlanıb və o, 2010-cu ilin iyul ayınadək davam edəcəkdir. Layihə "Ümid" HSDM tərəfindən həyata keçirilir və büdcəsi 1 285 267 ABŞ dolları həcmindədir. Bu məbləğin 883 463 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərcləndi. Layihənin məqsədi Ağsudan Ağstafayadək 39 icmanı müsbət davamlı dəyişiklik və sosial-iqtisadi inkişafı stimullaşdırmaq üçün lazım olan bacarıq və resurslarla təchiz etməkdir. 2009-cu il ərzində rəhbərlik və qrup tərkibində işdən başlamış müqavilələrin hazırlanmasınadək hər şeyi əhatə edən 175 təlim kursu keçirildi və həmin kurslarda 1 897 nəfər iştirak etdi. Əldə edilmiş biliklər sayəsində 23 mikrolayihə 2009-cu ilin sonlarında başa çatdırıldı, o cümlədən 53,5 km yol bərpa edildi, 11,4 km uzunluğunda suvarma kanalı təmizləndi və 890 kvadrat metr dam örtüyü təmir edildi. Layihədən təxminən 33 000 nəfər faydalandı.

Qərb icmaları proqramı (QİP)

Uşaqları Müdafiə Təşkilatı (Save the Children) və ÜMİD HSDM ilə bilavasitə əməkdaşlıq və iki yerli QHT – Bilik və Gənc Maarifçilər təşkilatları ilə dolaylı əməkdaşlıq vasitəsilə QİP mövcud olduğu müddətdə 19 məzun/usta yanında şagirdlik layihələrinin maliyyələşdirilməsinə kömək etdi. Layihənin həyata keçirilməsinə 2007-ci ilin sonunda başlandı və o, 2009-cu ilin avqust ayında başa çatdı. Layihənin büdcəsi 1 918 570 ABŞ dolları idi.

Bu proqrama bir əlavə kimi, Uşaqları Müdafiə Təşkilatı 2009-cu ildə konsolidasiya edilmiş büdcə təşəbbüsü üzrə altı icma ilə işlədi. Məqsəd icma

Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyədə sosial xərclər (ABŞ dolları ilə), 2009

	Azərbaycan	Gürcüstan	Türkiyə	Cəmi
Ümumi xərclər (BP və tərəfdaşları)	3 398 652	4 430 470	4 820 553	12 649 676
Xalis xərclər (yalnız BP-yə aid olan)	1 251 887	1 392 797	1 450 987	4 095 671

layihələrinin birgə maliyyələşdirilməsinə hökumət təşkilatlarının və özəl biznesin diqqətini cəlb etmək və onları bu işə qatmaq idi. Üç kənd – Yevlax rayonundakı Nemətabad, Şəmkir rayonundakı Daşbulaq və Goranboy rayonundakı Eyvazlılar kəndi sosial məsələlərlə bağlı təkliflər hazırladı. Nəticədə, layihələrin hər üçü hökumət və yerli biznes tərəfindən dəstəkləndi və uğurla həyata keçirildi.

Qaradağlı icmasının kənd təsərrüfatı sektorunun inkişafı

GABA tərəfindən həyata keçirilən bu birillik layihənin həyata keçirilməsinə 2009-cu ilin noyabr ayında başlandı. Layihə kiçik torpaq sahələrinin sahibləri, fermerlər və kənd təsərrüfatı xidmətlərini təmin edənlər də daxil olmaqla kənd təsərrüfatı sektorunda çalışan icma üzvləri üçün davamlı gəlirlər yaratmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Təlim kursları torpağın əkin üçün yararlılığının, mal-qara və əkinlərə qulluğun yaxşılaşdırılması, eləcə də biznesin idarə edilməsi kimi mövzular üzrə keçirilir. Potensial faydalara daha yaxşı yem bitkiləri və tərəvəz toxumlarının əldə edilməsi daxildir. Bu proqramın büdcəsi 110 229 ABŞ dolları məbləğindədir və onun 43 772 ABŞ dolları 2009-cü ildə xərclənib.

Ağstafa Aqroxidmət Mərkəzinin (AXM) və qonşu icmaların işinin yaxşılaşdırılması

Yerli idarətməyə Yardım İctimai İttifaqının Ağstafa ərazisində Ağstafa AXM ilə tərəfdaşlığının idarə etdiyi bu layihənin BTC/CQBK boru kəmərləri marşrutu boyunca yerləşmiş 16 icmada əsaslı təşəbbüslər vasitəsilə məhsuldarlığın və gəlirlərin artırılması məqsədi ilə həyata keçirilməsinə başlandı. 2009-cu ildə təlabatların qiymətləndirilməsi aparıldı, bir neçə kurs proqramı işlənilib hazırlandı və lazım olan müxtəlif avadanlıqlar və materiallar alındı. Layihənin büdcəsi 129 273 ABŞ dolları təşkil edir və bu məbləğin 51 755 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərcləndi.

Xatınları icmasının inkişaf etdirilməsi

GABA tərəfindən həyata keçirilən bu təşəbbüs Xatınları icmasının öz iqtisadi inkişafını kənd təsərrüfatında məhsuldarlığı gücləndirmək vasitəsilə yaxşılaşdırmaq səylərinə dəstək verir. Bunlara yeni toxumların və dənli bitkilərin, yeni anbar qurğularının və yeni texnologiyaların təmin edilməsi daxildir.

Layihənin həyata keçirilməsinə başlanandan sonra 48 fermer seçilmiş və onlara arpa toxumu verilmişdir. Hər bir fermer 0,5 hektar yerə kifayət edəcək miqdarda arpa aldı. Yüz kiloqram arpa

toxumu hər bir fermərə 2009-cu ilin payız biçinində 4 800 kiloqram arpa verdi. Bundan başqa, hər bir fermərə toxumun müxtəlif xüsusiyyətləri və əkin texnologiyaları barədə məlumatlar olan kitabçalar verildi. Bu layihənin həyata keçirilmə müddəti 18 aydır və o, 2010-cu ilin dekabr ayında başa çatacaqdır. Layihənin büdcəsi 225 663 ABŞ dollarıdır və bu məbləğin 112 818 ABŞ dolları 2009-cu ildə xərcləndi.

Bakı dəhlizində mikromaliyyələşdirmə təşəbbüsü

Bakı dəhlizi – Xətai, Səbəyil və Qaradağ rayonları üzərində mərkəzləşmiş və həyata keçirilməsinə 2007-ci ildə başlanmış bu layihə bizim Azərbaycanı kənd təsərrüfatı tikinti mərhələsinin sona çatdırılması ilə əlaqədar yaranmış iqtisadi təsirin yumşaldılması üçün nəzərdə tutulmuşdur. Layihə "FİNCA" Azərbaycan təşkilatı tərəfindən idarə olunurdu və o, 2009-cu ilin son rübündə başa çatdı.

Bu layihəyə 1 milyon ABŞ dollarından bir qədər çox vəsait ayrılıb ki, bunun da təxminən 423 000 ABŞ dolları BP və onun tərəfdaşları və 600 000 ABŞ dolları FİNCA tərəfindən təchiz edilib. 2009-cu ilin sonunda artıq 1 255 fəal müştəri (onların 60%-ni qadınlar təşkil edirdi) var idi və verilmiş kreditin ümumi həcmi 1 047 032 ABŞ dolları təşkil edirdi. Belə hesab edilirdi ki, verilmiş kreditlərin çox az faizi (0,47%) ödənilməmək riskinə məruz qala bilər. 2008-ci ilin əvvəlindən başlayaraq 2 300

müştəriyə dəyəri 4 111 191 ABŞ dolları məbləğində kredit verildi.

Təşəbbüs əsasında bacarıqlar yaradılmasına FİNCA-nın yeni bir filialının açılması və filialın menecerlərinin və kiçik kredit müfəttişlərinin təlimi daxil idi.

Əməkdaşların icmalara dəstəyi

Biz öz əməkdaşlarımızı xeyriyyə işlərində iştirak etməyə təşviq edirik. BP Azərbaycan onlara əməkdaşların töhfələrinin ikiqat artırılması fondu (ƏTİAF) vasitəsilə dəstək verir. Bizim üçüncü tərəf inzibatçımız – ianə köməyi fondu (İKF) – global ƏTİAF-dan ikiqat artırılan ianələr almaq hüququ olan yerli təşkilatların siyahısını saxlayır və vaxtaşırı olaraq orada dəyişikliklər edir. 2009-cu ildə ƏTİAF vasitəsilə BP Azərbaycan əməkdaşları ƏTİAF-in bir hissəsi kimi, icmalara xeyriyyə məqsədi ilə 21 222 ABŞ dolları məbləğində hədiyyə verdi.

Buna oxşar digər bir təşəbbüs - əməkdaşların iştirak proqramı (ƏİP) işçilərimizi vaxtın dəyərinin şirkət tərəfindən müvafiq şəkildə artırılması vasitəsilə öz vaxtlarını və istedadlarını könüllü olaraq bu işə sərf etməyə təşviq edir. 2009-cu ildə 155 əməkdaş bu məqsədlə öz töhfələrini vermiş və 1 552 saat vaxt sərf edib. Bu vaxtın dəyəri BP maliyyə vəsaitləri ilə artırılmaqla 31 053 ABŞ dolları təşkil etmişdir. 2009-cu ildə ƏİP töhfələrinin təhsillə bağlı layihələrə yönəldilməsi ilə bağlı qəbul edilmiş qərardan Azərbaycandakı uşaqları, orta məktəblər və universitetləri faydalandı.

Xərcləri azaltmaqla məhsuldarlığı artdı

2009-cu ildə DƏMİİP proqramı ilə - BP və onun tərəfdaşlarının maliyyə dəstəyi ilə Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası (GABA) tərəfindən Eyvazlılar kəndində həyata keçirilən bacarıqların yaradılması layihəsindən faydalanan şəxslərdən biri də 2,8 hektar sahədə əkinçiliklə məşğul olan kiçik bir torpaq sahibi Akif Məmmədovdur.

Akifin 5 baş malı, 22 qoyunu və 48 toyuq-cücəsi var. DƏMİİP proqramının bir hissəsi kimi, o, yem məhsullarının istehsalı və heyvanların yemləndirilməsi üzrə təlim kursunda

iştirak etdi. Bu təlim kursundan əldə etdiyi bilik və bacarıqlardan istifadə edərək, o, məhsuldarlığı və heyvanların saxlanılmasını əsaslı şəkildə yaxşılaşdırmağa nail oldu. DƏMİİP layihəsindən əvvəl Akif 1,5 hektardan 2 ton arpa və 1 hektar ərazidən dörd ton qarğıdalı götürə bilirdi. Sonralar o, yalnız iki hektardan 2,3 ton arpa və 4,5 ton qarğıdalı götürdü ki, bu da bütövlükdə 13%-dən çox məhsul artımı deməkdir.

Faydalar təkə bunlarla bitmədi. Layihənin bir hissəsi kimi, kənddə yeni bir yem emalı qurğusu yaradıldı. Əvvəllər fermerlər öz qarğıdalısını və arpasını emal etmək üçün təxminən səkkiz kilometr aralıda yerləşən qonşu kəndə aparmalı olurdu ki, bu da qiymətli vaxtın itkisinə və əlavə xərclərə səbəb olurdu. Yeni emal qurğusu işə salınandan sonra cənab Məmmədovun yola sərf etdiyi vaxt və çəkdiyi əlavə xərclərə son qoyuldu və nəticədə heyvandarlığa çəkdiyi xərclər də azaldı.

Mədəni irsin qorunub saxlanması

Vaşınqıtında yerləşən Smitsonian İnstitutu və Azərbaycan Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu ilə əməkdaşlığımız 2009-cu ildə öz nəticələrini göstərməyə başladı.

Xülasə

2009-cu ilin aprel ayında Azərbaycanda "Boru kəmərləri ilə qədim tarix oyanır" adlı yeni bir arxeoloji sərgi açıldı. Sərginin əsas məqsədi BTC və CQBK boru kəmərləri barədə faktları nəzərə çatdırmaq və boru kəmərlərinin tikintisi zamanı aşkar edilmiş bezi nadir əşyaları nümayiş etdirmək idi. Sərgi eləcə də ora gələnləri Azərbaycan ərazisində yaşamış qədim insanların həyat tərzi ilə tanış etdi.

BP və onun tərəfdaşlarının dəstək verdiyi bu sərgi daimi sərgidir. Sərgi Xəzər Enerji Mərkəzində (XEM) Smitsonian İnstitutu ilə Azərbaycan Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun (AAEI) əməkdaşlığı ilə Smitsonian İnstitutunun dizayneri və kuratoru tərəfindən hazırlanmışdır. AAEI sərgidə nümayiş etdirmək üçün BTC/CQBK marşrutunda aşkar edilmiş on ədəd maddi mədəniyyət nümunəsi vermişdir. İctimaiyyətin bu sərgiyə münasibətini nəzərə almaqla belə qənaətə gəlmək olar ki, tarixi foto-xronika, multiplikasiya və interaktiv sensor ekranlı oyunu ilə bu sərgi XEM-ə gələnlər arasında böyük marağa səbəb olmuşdur.

Bundan başqa, il ərzində Smitsonian İnstitutunun bir qrup əməkdaşı BTC və CQBK marşrutunda aşkar edilmiş arxeoloji tapıntılara həsr edilmiş bir kitab və veb-səhifə üzərində işləyib.

BTC qazıntıları tunc dövrünün sirlərini açır

2004-cü ilin may ayında torpağın üst qatının götürülməsi zamanı BTC dəhlizinin Ağstafa rayonu ərazisindəki Həsənsu təpəsi işlərin gedişini müşahidə edən arxeoloq tərəfindən potensial arxeoloji sahə kimi müəyyən edildi. Həmin yer 2005-ci ilin yanvar ayında qazıldı. Aşkar edilən tapıntılar arasında eramızdan əvvəl 16-17-ci əsrlərə aid bir küp də var idi. Küpün üzərindəki ağ boya günəşi təcəssüm etdirir. Qədim insanlar günəşi bütün uğurların əsas mənbəyi hesab edir və ev və bəzək əşyalarının üzərində onun şəklini çəkirdilər. Küpün zəngin rəngi, naxışları və oturacağı od (his) izlərinin olmaması ondan xüsusi hallarda qonaqlara xidmət üçün istifadə olunduğunu göstərir. Küpün eni 26 sm və hündürlüyü 24 sm-dir.

2003-cü ildə Şəmkir rayonundakı Zəyəmçay nekropolunda aparılan qazıntı işləri zamanı eramızdan əvvəl 13-14-cü əsrlərə aid 130 qəbir və onların içərisində müxtəlif əşyalar tapıldı. Belə hesab edilir ki, onlar Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinə məxsusdur. Aşkar edilmiş tapıntılara dulusçuluq məmulatları, silahlar, əmək alətləri və bəzək əşyaları daxildir. Zəyəmçayda 2003-cü ildə qazılıb çıxarılmış çox maraqlı doğuran əşyalardan biri də tunc kulondur. Yenə də tunc dövrünə aid edilən bu bəzək əşyasının diametri 10,5 sm-dir. Onun ulduzlara inancla bağlı olduğu hesab edilir və o, günəşi təcəssüm etdirir.

Təhsil təşəbbüsləri

Azərbaycanda təhsil sahəsindəki fəaliyyətlərimiz enerji sənayesi barədə biliklərin artırılmasına, texniki sahələrdə öyrənmə imkanlarının genişləndirilməsinə və biznes təlimlərinin təkmilləşdirilməsinə yönəlmişdir.

2009-cu ilin əlamətdar hadisələri

2009-cu ildə biz Bakıda tələbə və aspirantların yay istehsalat təcrübəsinə sponsorluq etdik. Qafqaz Universiteti ilə anlaşma memorandumu (AM) imzalandı, BP-də yer elmləri və texniki sahələr üzrə silsilə mühazirələr oxundu və bizim Xəzər Enerji Mərkəzimiz qonaqların qəbul edilməsi işini davam etdirdi.

BP şirkətinin tələbələr üçün geologiya üzrə yay praktikasını

2009-cu ildə biz tələbələr və aspirantların sedimentologiya və struktur geologiya üzrə yay çöl-səhra təcrübəsinə sponsorluq etdik. Bakıda keçirilən bu kursun məqsədi Azərbaycanın akademik bilik və bacarıqlarının yaradılmasına, yer elmləri ilə məşğul olan mütəxəssislərin gələcək nəslinin bacarıq və vərdişlərinin inkişaf etdirilməsinə kömək etmək və Azərbaycanın karbohidrogen sənayesi imkanlarını gücləndirmək idi. Açıq müsabiqə yolu ilə Neft Akademiyasının və digər universitetlərin on üç tələbəsi 12-günlük praktik kursda iştirak etdi. Kurs Durham Universitetindən doktor Ken MakKafri, Azərbaycan Geologiya İnstitutundan doktor Elmira Əliyeva, Milli Elmlər Akademiyasının, ARDNŞ-nin və BP-nin nümayəndələri tərəfindən keçirildi.

Qafqaz Universitetinin kimya mühəndisliyi fakültəsi

İl ərzində biz Qafqaz Universiteti ilə tədris planını ora kimya mühəndisliyi, neft-qaz mühəndisliyi və maşınqayırma kimi əsas universitet fakültələrini daxil etməklə genişləndirməyə imkan yaratmaq üçün anlaşma memorandumu imzaladıq. Bu layihə 2009-2012-ci illər müddətində üç mərhələdə həyata keçiriləcəkdir. Anlaşma memorandumuna əsasən, BP bu üç yeni sahələr üçün tələb olunan laboratoriyalar və əlaqədar materialların maliyyələşdirilməsini təmin edəcəkdir.

BP-nin yerşünaslıq və mühəndislik sahəsində silsilə mühazirələri

2009-cu ilin noyabr ayında biz Azərbaycanda gənclərin yerşünaslıq və əlaqədar fənlərə marağını artırmaq məqsədi ilə "Yerşünaslıq və mühəndislik

üzrə silsilə məruzələr” layihəsinin həyata keçirilməsinə başladıq. Layihə geologiya, geofizika və mühəndislik sahələrində çalışan tələbələrə, müəllimlərə və elmi işçilərə imkan verəcək ki, bu sahələr üzrə alim və mütəxəssislərlə görüşüb onlarla fikir mübadiləsi və müzakirələr aparsınlar. Silsilə mühazirələrin bir hissəsi kimi, BP Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında birinci məşğələyə rəhbərlik etdi.

İngilis dili müəllimlərinin təlimləndirilməsi proqramı

Bütün 2009-cu il ərzində biz Azərbaycan Dillər Universitetində (ADU) ingilis dili müəllimlərinin təlimləndirmə kurslarına sponsorluq etdik. Böyük Britaniyadan dəvət edilmiş mütəxəssislər yerli ingilis dili müəllimləri ilə seminarlar keçirdilər. Bu seminarlarda təlim almış müəllimlər əldə etdikləri vərdiş və bilikləri öz növbələrində ADU-dakı digər ingilis dili müəllimləri ilə bölüşəcəklər.

Xəzər Enerji Mərkəzi (XEM)

2009-cu ildə Xəzər Enerji Mərkəzi neft və qaz sərəgisinə gələn qonaqları qəbul etməkdə davam etdi. Sərgidə nümayiş etdirilən eksponatlar kompüter əsaslı mütərəqqi, tədris vasitələrindən istifadə etməklə Xəzər neft və qaz sənayesi barədə və eləcə də BP-nin Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə həyata keçirdiyi layihələr haqqında gələn qonaqlara məlumat verir. XEM-in işinin çoxu gənc nəsil üzərində cəmlənmişdir. Bu il ərzində XEM 5 212 nəfər qonaq qəbul etdi ki, onların da 53%-i (2 769 nəfəri) böyüklər və 47%-i (2 443 nəfəri) uşaqlar olmuşdur.

Xəzər Mühəndislər Cəmiyyəti (XMC)

Biz XMC-yə dəstək verməkdə davam etdik. 2009-cu ildə cəmiyyətin üzvləri Azərbaycanda həyata keçirilən bir sıra tədbirlərdə, o cümlədən Beynəlxalq Uşaq Olimpiyadalarında, Beynəlxalq Ətraf Mühit Layihəsi Olimpiyadalarında və 2010-cu ildə keçiriləcək Beynəlxalq Mendeleev Kimya Olimpiyadalarına hazırlıq işlərində iştirak etdilər. XMC Xəzər regionunda mühəndis-texniki biliklərin inkişafına kömək edən qeyri-kommersiya təşkilatıdır.

İcma təhsili

Biz tərəfdaşlarımızla birgə Cunior Əçivment Azərbaycan (JAA) tərəfindən həyata keçirilən iki proqrama sərmayə qoymaqla davam etdik. Bu proqramların hər ikisi kənd yerlərində biznes və iqtisadi təhsilə çıxış imkanını genişləndirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Milli təqaüd alan azərbaycanlı tələbələr, 2009

Universitetin yerləşdiyi ölkə	Qazma və tamamlama	Mühəndis-texniki	Kollektor və quyular
Azərbaycan	16	2	0
Türkiyə	23	35	3
Digər ölkələr	0	1	3
Cəmi	39	38	6

Ruhlandırıcı təhsil

Universitetlərin bir çox elmi və texniki kurslarda əsas diqqət nəzəri biliklərə verildiyindən, tələbələrdə çox vaxt praktiki yanaşmalar üçün bir “aclıq” yaranır. Bu hər şeyi bilmək həvəsi gənclər üçün sənaye sahəsində çalışan peşəkarlarla və bənzəmək istədiyi adamlarla əlaqə yaratmağa və həmin adamlara “real” biznes dünyası barədə suallar verməyə imkan yaradır.

2009 silsilə mühazirələr proqramının bir hissəsi kimi, BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti Rəşid Cavanşir Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında bir mühazirə oxudu. Adı auditoriyalardan birinə daxil olan Rəşid müəllimi müxtəlif hissələrə çüçüldü. O, bu universiteti 1972-ci ildə bitirmiş, indi isə bura Azərbaycan Milli

2009-cu ildə JAA təşkilatı icmalar üçün iqtisadi və biznes təhsili layihəsinin ikinci mərhələsinin həyata keçirilməsinə başladı. Fəaliyyətlər beş bələdiyyənin biznes bacarıqlarının gücləndirilməsi və iqtisadiyyat və sahibkarlıq sahələrində təlimlər üzərində cəmləndi. Daha az hazırlıqlı şagirdlərin universitetlərin qəbul imtahanlarına hazırlaşmasına kömək etmək üçün layihəyə yeni bir komponent əlavə edildi. Pulsuz tədris edilən bu kurslardan 120 nəfərə qədər şagird faydalandı.

2009-cu ilin iyun ayında JAA təşkilatı BP və onun tərəfdaşları adından məktəblərdə iqtisadi və biznes təhsili proqramını başa çatdırdı. Bu proqramın həyata keçirilməsinə 2007-ci ildə başlanmışdı və o, Qaradağ, Səbəyil və Xətai icmaları da daxil olmaqla Bakı dahlizində yerləşən 15 icma üçün nəzərdə tutulmuşdu. Orta məktəb şagirdləri, onların müəllimləri, usta yanında şagirdlər və marağı olan digər icma üzvləri üçün təlim kursları keçirildi. İqtisadiyyat üzrə təxminən 3 500 kitab paylandı. Səkkiz məktəbdə 27 müəllim, 3 470 orta məktəb şagirdi və 170 nəfər usta yanında şagird bu kurslardan faydalandı.

Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor və BP Azərbaycan SİB-nin ilk azərbaycanlı prezidenti kimi gəlmişdi. Çoxsaylı, lakin hörmət əlaməti olaraq sakit dayanmış auditoriyaya müraciət edərək, o dedi: “Uzun müddətdir ki, mən tədrisdən aralanmışam. Ona görə də bağlışayın ki, bir qədər həyəcanlıyam. Öz doğma universitetimdə olmaq qəlbimdə xoş duyğular oyadır.”

Necə olsa belə, bu heç də adi bir mühazirə deyildi. BP Azərbaycan şirkəti Azərbaycanın yeni mühəndis, geoloq və geofizik nəsilinin yetişdirilməsini nəzərdə tutan yerşünaslıq və mühəndislik sahəsində silsilə mühazirələr layihəsinin həyata keçirdi. BP Azərbaycan şirkətinin geoloji-kəşfiyyat işləri üzrə meneceri Qreq Raylinin sözləri ilə desək: “Bu təşəbbüs vasitəsilə bizim geoloqlar, geofiziklər və dar profilli mühəndislər Azərbaycanda texniki bacarıqların inkişaf etdirilməsi üçün şirkətin digər səylərini tamamlamış olacaqlar. Bizim təcrübəmizdən mühəndislərin gələcək nəsiləri istifadə edəcək və ümid edirik ki, biz bugünkü tələbələri bu sahədə uğur qazanmağa sövq edə biləcəyik.”

Azərbaycanda neft və qaz ixtisasları üzrə təqaüd proqramı

BP və onun tərəfdaşlarının maliyyələşdirdiyi bu proqram azərbaycanlı tələbələrə ABŞ, Böyük Britaniya, Türkiyə, Rusiya və Azərbaycan universitetlərində mühəndislik və geoloji elmlər üzrə bakalavr və magistr təhsili almağa imkan yaradır. 2009-cu ildə 7 nəfər magistr və 86 nəfər bakalavr təhsili alan tələbəyə dəstək verildi. Bu proqram çərçivəsində iyirmi yeddi nəfər tələbə 2009-cu ildə universitet təhsilini başa vurdu. Biz tərəfdaşlarımızla birgə mühəndis-texniki sahələr üzrə təhsillərini davam etdirmək istəyən azərbaycanlı tələbələrə təqaüdlər verməkdə davam etdik. 2009-cu ildə Bakı universitetlərində təhsil üçün üç təqaüd və Türkiyədə və digər ölkələrdə bakalavr və magistr təhsili üçün 22 təqaüd verildi.

Media nümayəndələri üçün təlim kursu

Bu il də Azərbaycan Sosial Təhlil Kommissiyasından BP tərəfindən maliyyələşdirilən biznes jurnalistikası üzrə təlim proqramı barədə müsbət rəy alındı. Bu proqramın ikinci mərhələsinə 2009-cu ildə Tompson Fondu həyata keçirməyə başladı. Fond təlimatçı kimi fəaliyyət göstərmək üçün altı nəfər aparıcı azərbaycanlı jurnalist seçdi. Onların əldə etdikləri bilikləri tələbələrə və daha az təcrübəli həmkarları ilə bölüşdürməsi barədə yerli universitetlərdən birindən razılıq alındı.

Beşillik icra göstəriciləri^a

31 dekabr tarixində qurtaran il üçün

İstismar

Hasil edilmiş karbohidrogenlərin ümumi həcmi (min barel neft ekvivalenti/gündə)^b

Maliyyə^c

Əməliyyat məsrəfləri – sərf olunmuş ümumi məbləğ (min ABŞ dolları)

Əsaslı məsrəflər – sərf olunmuş ümumi məbləğ (min ABŞ dolları)

Əməyin təhlükəsizliyi^d

Ölüm halları – əməkdaşlar

Ölüm halları – podratçılar

Qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsi (QNİİG) – işçi qüvvəsi

Qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsinin tezliyi

(QNİİG(t)) – işçi qüvvəsi

Qeyd olunan xəsarətlər (QX) – işçi qüvvəsi

Qeyd olunan xəsarətlərin baş vermə tezliyi (QXBV(t)) - işçi qüvvəsi

İşlənmiş saatlar – əməkdaşlar (milyon saat)^eİşlənmiş saatlar – podratçılar (milyon saat)^f

Ətraf mühit

Birbaşa karbon dioksid (CO₂), ümumi^g (min ton)Dolayısı ilə karbon dioksid (CO₂), ümumi (min ton)Birbaşa metan (CH₄), ümumi (min ton)Birbaşa istixana qazların (IQ) emissiyaları^h, ümumi (min ton CO₂ ekvivalenti)Məşəldə yandırılma (kəşfiyyat və hasilat), ümumiⁱ (ton)Kükürd dioksid (SO_x)^j, ümumi, (ton)Azot oksidləri (NO_x), ümumi, (ton)

Qeyri-metan karbohidrogenlər (QMKH), ümumi (ton)

Karbohidrogen dağılmalarının sayı^k

Dağılmış karbohidrogenlərin həcmi (litr)

Yığılmamış karbohidrogenlərin həcmi (litr)

Suya atılmalar – tərkibində sintetik əsaslı qazma məhlulu

(SəQM) olan qazma şlamları (ton)

Əməkdaşlar

BP şirkətinin Azərbaycandakı daimi işçilərin sayı

Sosial xərclər

BP Azərbaycan SİB və tərəfdaşları tərəfindən –

ümumi məsrəf (milyon ABŞ dolları)

- a Başqa cür göstərilməyibse, bu cədvəl yalnız BP Azərbaycana aiddir.
b İndi hasilat gündə min barel neft ekvivalenti (mbne) əsasında hesablanır. Bura AÇG-dən hasil olunmuş neft, Şahdəniz qazı və kondensatı və ARDNŞ-yə verilmiş səmt qazı daxildir.
c BP Azərbaycan SİB və onun tərəfdaşları.
d BP Azərbaycan SİB üzrə yekun məlumatlar.
e Əməkdaşlar tərəfindən işlənmiş saatlar BP Azərbaycan SİB ilə əmək müqaviləsi bağlamış fərdlərin işlədikləri saat kimi müəyyən edilir; bu tərif BP qrupu tərəfindən verilən tərifə uyğundur.
f Podratçılar tərəfindən işlənmiş saatlar bizim nəzarətimiz altında olan podratçılardan işlədikləri saat kimi müəyyən edilir; bu tərif BP qrupu tərəfindən verilən tərifə uyğundur.
g "Ümumi" BP və onun tərəfdaşlarının fəaliyyətlərinə dair rəqəmlərdir. "Xalis" yalnız BP-nin fəaliyyətlərinə dair rəqəmlərdir.
h Birbaşa istixana qazların emissiyaları əməliyyatlardan hasil edilən fiziki emissiyalardır. Dolayısı ilə istixana qazların emissiyaları əməliyyat zamanı yaranmış buxar, elektrik enerjisi və istiliyin üçüncü tərəf mənbələrindən idxal olunmasının nəticəsidir.

	2005	2006	2007	2008	2009
Hasil edilmiş karbohidrogenlərin ümumi həcmi (min barel neft ekvivalenti/gündə) ^b	261,0	472,0	668,1	688,7	817,9
Əməliyyat məsrəfləri – sərf olunmuş ümumi məbləğ (min ABŞ dolları)	213 983	254 000	615 000	1 154 000	1 174 000
Əsaslı məsrəflər – sərf olunmuş ümumi məbləğ (min ABŞ dolları)	5 160 705	4 437 000	3 404 000	2 659 000	1 443 000
Ölüm halları – əməkdaşlar	0	0	0	0	0
Ölüm halları – podratçılar	2	1	0	0	1
Qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsi (QNİİG) – işçi qüvvəsi	3	5	5	3	0
Qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsinin tezliyi					
(QNİİG(t)) – işçi qüvvəsi	0,01	0,03	0,04	0,02	0
Qeyd olunan xəsarətlər (QX) – işçi qüvvəsi	73	39	41	49	24
Qeyd olunan xəsarətlərin baş vermə tezliyi (QXBV(t)) - işçi qüvvəsi	0,33	0,25	0,31	0,36	0,21
İşlənmiş saatlar – əməkdaşlar (milyon saat) ^e	3,85	5,73	11,53	6,09	5,87
İşlənmiş saatlar – podratçılar (milyon saat) ^f	40,24	25,45	14,76	21,12	17,26
Birbaşa karbon dioksid (CO ₂), ümumi ^g (min ton)	1 649,2	1 686,5	1 980,1	3 667,7	3 827,1
Dolayısı ilə karbon dioksid (CO ₂), ümumi (min ton)	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4
Birbaşa metan (CH ₄), ümumi (min ton)	6,7	5,7	9,4	20,8	15,6
Birbaşa istixana qazların (IQ) emissiyaları ^h , ümumi (min ton CO ₂ ekvivalenti)	1 789,5	1 806,5	2 176,2	4 113,9	4 155,4
Məşəldə yandırılma (kəşfiyyat və hasilat), ümumi ⁱ (ton)	448 279	332 641	280 774	841 856	574 922
Kükürd dioksid (SO _x) ^j , ümumi, (ton)	814	237	795	3 034	2 842
Azot oksidləri (NO _x), ümumi, (ton)	3 538	3 711	3 786	7 243	8 412
Qeyri-metan karbohidrogenlər (QMKH), ümumi (ton)	3 229	7 562	3 014	4 965	2 816^k
Karbohidrogen dağılmalarının sayı ^k	54	41	71	44	45
Dağılmış karbohidrogenlərin həcmi (litr)	24 410	8 396	4 534	6 198	4 741
Yığılmamış karbohidrogenlərin həcmi (litr)	1 024	1 100	1 192	699	1 113
Suya atılmalar – tərkibində sintetik əsaslı qazma məhlulu (SəQM) olan qazma şlamları (ton)	3 315	1 563	6 811	808	890
BP şirkətinin Azərbaycandakı daimi işçilərin sayı	1 741	2 048	2 199	2 201	2 328
BP Azərbaycan SİB və tərəfdaşları tərəfindən – ümumi məsrəf (milyon ABŞ dolları)	25,45	17,12	16,10	13,9	12,6^m

- i Əvvəlki Davamlı İnkişaf haqqında Hesabatlarda (2006 – 2008) qazın məşəldə yandırılmasına dair rəqəmlər ümumi olduğu halda xalis kimi verilib.
j 2007-ci ilin 3-cü rübündə SO_x və NO_x emissiyalarının hesablanması metodu dəyişdirilmişdir və indi onlar nəzərdə tutulan norm2007-ci ilin 3-cü rübündə SO_x və NO_x emissiyalarının hesablanması metodu dəyişdirilmişdir və indi onlar nəzərdə tutulan normativlərdən deyil, faktiki mədən məlumatlarından istifadəni əks etdirən yeni emissiya amilləri əsasında hesablanır.
k 2008-ci ilə müqayisədə 2009-cu ildə məşəldə yandırılmanın azalmasının əsas səbəbi Mərezi Azəri platformasında qeyri-metan karbohidrogenləri (QMKH) emissiyalarının azalmasıdır.
l Bu hesabatın məqsədləri üçün, karbohidrogen dağılmaları yalnız xam neft, hidravlik sistemlər üçün sürtgü yağları, dizel yanacağı və kondensat dağılmaları kimi müəyyən olunur.
m Bu nəğd pul olan rəqəmdir; əvvəlki illərdə olduğu kimi, BTC qrantı və BP-nin Gürcüstana verəcəyi məbləğ bura aid deyildir.

BP Azərbaycan MSŞT-nin 2004 – 2009^a-cu illər üzrə hesabat məlumatları

	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	Yanvar 1-Dekabr 31	

	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Deyər milyon ABS dolları	Həcm Qaz (təbii səmt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Həcm Qaz (təbii səmt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Həcm Qaz (təbii səmt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Həcm Qaz (təbii səmt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Həcm Qaz (təbii səmt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Həcm Qaz (təbii səmt) normal m ³
1. Xarici şirkətin fəaliyyət göstərdiyi ölkə hökumətinə ödənişləri/avırmaları												
1a) Xarici şirkətin hasilatında hökumətə düşən pay												
- natura ifadəsində (ARDNF)	2,29	4,89			6,498	10,360			51,283	20,561	65,743	
- neqdpulla ^b												
Mənfaət vergisi			472,032		799,735			797,721		264,887		
İmzalanma bonusu və digər bonuslar								0,845		0,000		
Digər ödənişlər, o cümlədən:												
a) Nəqliyyat tarifi (ARDNF)	3,95		4,45					0,025		1,372		
b) Akri hesabı ödəmələri (ARDNF)	0,45		0,45					0,900		0,000		
2. Xarici şirkətin hasilatında yerli dövlət şirkətinə düşən pay												
Digər ödəmələr, o cümlədən:												
a) Nəqliyyat tarifi (ARDNF)	0,07	948 576 000	0,81	1 778 570 000	2 191 730 873 711	2 295 332 277 863			1 967 495 330 355	t/o ^d	3 640 412 267 955	
b) səmt qazı ^c (ARDNF)												

^a 2003-cü ilə dair məlumatlarla 2007-ci il Davamlı inkişaf haqqında hesabatın 62-ci səhifəsində tanış olmaq olar.

^b Ödəniş SD qazı üçündür.

^c BP ABSŞ-in əməliyyatçısı kimi ARDNŞ-ye çatdırılan səmt qazının ümumi miqdarı barədə məlumat BP-nin hesabat forması daxilində verilir.

^d Sınal İxrac Boru Kəməri marşrutu (SİBK) üçün nəqliyyat tarifi ARDNŞ-ye hökumətin təmsilçisi kimi deyil, kommersiya subyekti kimi ödənilir. 2008-ci ildə SİBK-in operatorluğunu Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (ARDNF) öz üzərinə götürdü.

Müstəqil əminlik bəyanatı

Bu hesabat BP qrupunun auditorları olan "Ernst & Young" şirkəti tərəfindən yoxlanılmışdır. Yoxlama prosesinin əsas məqsədi hesabatın mətnində BP-nin davamlı inkişafı ilə bağlı fəaliyyətinə dair məlumatların, açıqlamaların və faktların dəlillərə əsaslandığını təsdiq etməkdən ibarətdir. Müstəqil üçüncü tərəfin hesabatın məzmununa zəmanət verməsi bu prosesin əsasında dayanır.

Müstəqil şirkətin BP rəhbərliyinə əminlik barədə təminat bəyanatı

BP Azərbaycan 2009-cu il üçün Davamlı İnkişaf haqqında Hesabat ('Hesabat') bu biznes bölümü daxilində məlumatların toplanması və təqdim edilməsinə görə məsuliyyət daşıyan BP Azərbaycan rəhbərliyi tərəfindən hazırlanmışdır. Bizim məsuliyyətimiz, aşağıda göstəriləni kimi, BP rəhbərliyinin təlimatlarına uyğun olaraq Hesabatda verilmiş məlumat, fakt və işıqlandırılmış məsələlərin əhatə dairəsi barədə məhdud əminlik öhdəliyini yerinə yetirməkdən ibarətdir.

Bu işlərin yerinə yetirilməsində biz yalnız BP p.l.c.-nin rəhbərliyi qarşısında onlarla razılaşdırılmış səlahiyyətlər çərçivəsində cavabdehik. Buna görə də, hər hansı digər bir məqsədə görə və ya hər hansı digər şəxs və ya təşkilat qarşısında heç bir məsuliyyət daşmırıq. Hər hansı üçüncü tərəfin Hesabata nə dərəcədə etibar etməsinin məsuliyyəti tamamilə onun öz üzərinə düşür.

Gəldiyimiz nəticələr gördüyümüz hansı işlərə əsaslanır?

Əminlik üzrə götürdüyümüz öhdəlik Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının Beynəlxalq Standartlarına (İSAE3000) uyğun olaraq planlaşdırılmış və həyata keçirilmişdir^a.

Hesabat aşağıdakı meyarlara görə qiymətləndirilmişdir:

- Hesabatın 2009-cu ildə media nümayəndələri tərəfindən BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyətləri ilə əlaqədar qaldırdığı davamlı inkişafa dair əsas məsələlər, BP Azərbaycanın mühüm davamlı inkişaf problemləri ilə bağlı özünün keçirdiyi yoxlama və seçilmiş daxili sənədləri əhatə edib-etməməsi.
- Hesabatda verilmiş davamlı inkişaf haqqında məlumatların BP-nin müvafiq rəhbərləri tərəfindən verilən izah və dəlillərə uyğun gəlib-gəlməməsi.
- Hesabatda verilmiş davamlı inkişaf haqqında məlumatların müvafiq strateji icra bölümü səviyyəsində qeydə alınmış məlumatlara uyğun gəlib-gəlməməsi.

Nəticələrə gəlmək üçün biz xülasəsi aşağıda sadalanan işləri həyata keçirmişik:

1. Ətraf mühitin monitorinqi üzrə hesabatlar, əməkdaşların rəy sorğusunun və maraqlı tərəflərlə görüşlərin, eləcə də etik davranış üzrə attestasiyanın nəticələri də daxil olmaqla, BP Azərbaycanın 2009-cu ildə davamlı inkişafı ilə bağlı fəaliyyətinə dair şirkətdenkənar kütləvi informasiya vasitələrinin hesabatlar və şirkətdaxili sənədlər dəstini nəzərdən keçirmişik.
2. Hesabatda əksini tapmalı əsas məsələlərin müəyyənləşdirilməsi üçün BP Azərbaycanın nəzərdə tutduğu prosesin Hesabat hazırlanan zaman tətbiq olunub-olunmadığını yoxlamışıq.
3. Hesabatda davamlı inkişaf üzrə verilmiş icra göstəriciləri və bəyanatlar haqqında məlumat və ya izahatları diqqətlə nəzərdən keçirmişik. Davamlı inkişaf üzrə hesabatda əksini tapmış göstəriciləri dəstəkləyən sənədləri yoxlayarkən ölkə və ya sahə səviyyəsində məlumatların toplanması, müqayisə edilməsi və onların necə əldə edilməsi proseslərini yoxlamamışıq.

Əminlik səviyyəsi

Dəlil toplama prosedurlarımız məhdud əminlik səviyyəsi əldə etmək və nəticələri əsaslandırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Həyata keçirilmiş dəlil toplama prosedurlarının səviyyəsi məqbul əminlik öhdəliyinin yerinə yetirilməsinə (məsələn, maliyyə auditi) verilən tələblərlə müqayisədə aşağıdır və buna görə də, nisbətən aşağı səviyyəli əminlik təmin edilmişdir.

Gəldiyimiz nəticələr

Hesabatla bağlı apardığımız yoxlama əsasında və işimiz üçün müəyyən edilmiş səlahiyyətlər dairəsində aşağıdakı nəticələrə gəlmişik. Bu nəticələr yuxarıdakı 'Gəldiyimiz nəticələr gördüyümüz hansı işlərə əsaslanır?' bölməsi ilə birlikdə oxunmalıdır.

1. Əsas məsələlər Hesabatda əhatə olunubmu?
BP Azərbaycana aid davamlı inkişaf əlaqədar mətbuatda qaldırılmış və ya BP Azərbaycanın vacib hesab etməməsinin nəticəsi kimi bu Hesabata daxil edilməmiş hər hansı əsas bir məsələ bizə məlum deyildir.
2. Hesabatda BP Azərbaycanın davamlı inkişaf üzrə icra göstəriciləri dəlil-sübut və ya izahatlarla təsdiqlənirmi?
Hesabatda BP Azərbaycan rəhbərliyi tərəfindən BP Azərbaycanın davamlı inkişaf üzrə həyata keçirdiyi fəaliyyətlərlə bağlı təqdim edilmiş təsdiq və məlumatlarda hər hansı bir qeyri-düzgün bəyanatın olması bizə məlum deyildir.

Bizim müstəqilliyimiz

BP p.l.c.-nin auditorları kimi 'Ernst & Young'dan İngiltərə və Uelsdə diplomlu mühasiblər institutunun (IUDMI) "Peşəkar etika haqqında təlimat"ında müəyyənləşdirilmiş müstəqillik tələblərinə riayət etmək tələb olunur. Ernst & Young şirkətinin IUDMI-nun tələbləri nəzərə alınan və müəyyən hallarda həmin tələblərdən daha ciddi olan müstəqil strategiyaları firmalar, tərəfdaşlar və peşəkar işçilərə tətbiq olunur. Bu strategiyalar sifarişçilərimizə münasibətdə müstəqilliyə xələl gətirən və ya gətirə biləcəyi ehtimal olunan hər hansı maliyyə maraqlarını qadağan edir. Hər il işçi və tərəfdaşlardan şirkətin siyasətlərinə riayət etdiklərini təsdiq etmək tələb olunur. Biz hər il müstəqilliyimizə və obyektivliyimizə xələl gətirə biləcək hər hansı hadisənin, qadağan edilmiş xidmətlər də daxil olmaqla, baş verib-vermədiyini BP-yə bildiririk. 2009-cu ildə heç bir belə hadisə və ya xidmət olmamışdır.

ERNST & YOUNG

Ernst & Young LLP
London
iyul 2010-cu il

^a Auditorlar İstisna olmaqla Əminlik Öhdəlikləri və ya Tarixi Maliyyə Məlumatları üzrə Yoxlamalar üçün Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının beynəlxalq standartı (İSAE3000).

Sözlük

ABƏŞ

Azərbaycan
Beynəlxalq
Əməliyyat Şirkəti

ABŞ

Amerika Birləşmiş
Ştatları

AÇĞ

Azəri-Çıraq-Günəşli

AMMA

Azərbaycan
Mikromaliyyətlər
Yələşdirmə
Assosiasiyası

AMMB

Azərbaycan
Mikromaliyyə Bankı

ARDNF

Azərbaycan
Respublikası Dövlət
Neft Fondu

ARDNŞ

Azərbaycan
Respublikası Dövlət
Neft Şirkəti

ASTK

Azərbaycan Sosial
Təhlil Komissiyası

BİE

Bütövlüyün idarə
edilməsi

BİO

Bütövlüyün idarə
olunması standartı

BİTP

Biznesin inkişafı və
təlim proqramı

BTC

Bakı-Tbilisi-Ceyhan

CQBK

Cənubi Qafqaz
boru kəməri

ÇSEA

Çirkab suların emal
aqrəqatları

DK

Davranış kodeksi

DQM

Dəniz qurğusu
meneceri

DƏM

Dənizdə
əməliyyatlar üzrə
mühəndis

DərSG

Dərinsulu Günəşli

E və M

Emal və marketing

Ə

Əməliyyatlar

Ə və Xİ

Əlaqələr və xarici
işlər

ƏE

Əmək ehtiyatları

ƏİES

Əməliyyatların idarə
edilməsi sistemi

ƏMP

Əməkdaşların
məşğulluq proqramı

ƏTƏ

Əməyin
təhlükəsizliyi və
əməliyyatlar

g

gündə

GABA

Gəncə Aqrobiznes
Assosiasiyası

HAS

Hökumətlərarası
saziş

HPBS

Hasılatın pay
bölgüsü sazişi

HSDM

Humanitar və sosial
dəstək mərkəzi

XEM

Xəzər Enerji Mərkəzi

XİMŞ

Xəzərdə işlənmələr
üzrə məsləhət
şurası

XTTM

Xəzər texniki təlim
mərkəzi

XYF

Xeyriyyə yardımı
fondu

İB

İcra böliümü

İE

İnsan ehtiyatları

İETİS

İnteqrasiya edilmiş
təhlükəsiz iş sistemi

İƏ

İntellektual
ərsinləmə

İƏT

İcma əsaslı təşkilat

İƏMŞ

İcmalarla əlaqələr
üzrə məsul şəxs

İHİİ

İşçi Heyət və İnkişaf
İnstitutu

İN

İşə nəzarət

İİN

İqtisadi İnkişaf
Nazirliyi

İNL

İlkin Neft Layihəsi

İP

İcma proqramı

İQ

İstixana qazları

İRT

İnformasiya və
rabitə texnologiyası

İT

İnformasiya
texnologiyası

İTS

İnformasiya
texnologiyaları və
sistemləri

ISO

Beynəlxalq
Standartlar Təşkilatı

K və H

Kəşfiyyat və hasilat

KEMP

Kompleks ekoloji
monitorinq proqramı

Kİİ

Kadrlar və İnkişaf
İnstitutu

KOM

Kiçik və orta
müəssisələr

KSVP

Kompressor
və suvurma
platforması

KTT

Kompleks təchizat
və ticarət

KTXM

Kənd təsərrüfatı
xidmətləri mərkəzi

Q və T

Qazma və
tamamlama

QA

Qərbi Azəri

QHT

Qeyri-hökumət
təşkilatı

QİBK

Qərb ixrac boru
kəməri

QİP

Qərb icmaları
proqramı

QNIİG

Qəza nəticəsin
itirilmiş iş günü

İƏT

İcma əsaslı təşkilat

IPA

Aralıq ərsinləmə
stansiyası
Azərbaycan

İRT

İnformasiya və
rabitə texnologiyası

KAEƏ

Korroziyanı aşkar
edən ərsin

QNIİG (t)

Qəza nəticəsinde
itirilen iş günü
(tezliyi)

QX

Qeyd olunan
xəsəret

QX (t)

Qeyd olunan
xəsəretlər (tezliyi)

QTQYT

Qazma, tamamlama
və quyuların yeraltı
təmiri

QŞ

Qazma şlamları

LS

Lay suları

Vahidlər

b

barel

km

kilometr

mb/g

min barel/gün

mbne/g

min barel neft
ekvivalenti/gündə

m

metr

mİn

milyon

mmskm/gün

gündə milyon
standart kub metr

MWh

saatda meqa vatt

tkf

trilyon kub fut

t

ton

t

tədbiq olunmur

,

düym

Hesabatın hazırlanma prosesi, rəy və təkliflər

Ayla Əzizova,
Şəffafliq və ictimai
hesabatlar üzrə
qrupun rəhbəri

Bu hesabatı nəşr etməkdə məqsədimiz 2009-cu il ərzində gördüyümüz işlər barədə şəffaf hesabat verməkdir. Əvvəlki hesabatlarla əlaqədar alınmış rəylər də bu hesabata daxil edilmişdir.

Xülasə

Bu, davamlı inkişaf haqqında BP Azərbaycan tərəfindən nəşr edilən sayca yeddinci hesabatdır. Hesabat 2009-cu il ərzində bizim Azərbaycanda həyata keçirdiyimiz fəaliyyətləri təsvir edir.

Məlumatların düzgünlüyünə kənar zəmanət BP qrupunun auditoru olan "Ernst & Young" şirkəti tərəfindən verilmişdir. Onların vəzifəsi bu hesabatda verilmiş rəqəmlərin və açıqlamaların düzgünlüyünü, onların sənədlərə əsaslandığını və bizim Azərbaycandakı fəaliyyətlərimizlə bağlı əsas məsələlərin hesabatda tarazlaşdırılmış təqdimatını təmin etməkdən ibarət olmuşdur.

Rəylər

2008-ci il BP Azərbaycan Davamlı inkişaf haqqında hesabat Azərbaycanda geniş müsbət rəy doğurdu. Tələbələr və kütləvi-informasiya vasitələrinin nümayəndələri də daxil olmaqla 200 nəfərdən artıq adam rəy sorğusu üçün təşkil edilmiş dörd yığıncaqda iştirak etdi. Bundan başqa, biz hökumət təmsilçilərindən və digər kənar tərəflərdən rəylər aldıq.

Tələbələr Qafqaz Universitetinin, Dövlət Neft Akademiyasının, İqtisadiyyat Universitetinin və Xəzər Universitetinin tələbələri rəy sorğusu yığıncaqlarında iştirak etdilər. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, bu iştirakçılar ən çox işə götürülmə və BP təqaüdlərinə aid məsələlərlə maraqlandılar. Neft gəlirləri, BP Azərbaycan şirkəti

tərəfindən Xəzərdə yeni texnologiyalardan istifadə və alternativ/bərpa olunan enerji ilə bağlı məsələlər də qaldırıldı.

Kütləvi-informasiya vasitələri Mediya nümayəndələrinin rəyləri də əsasən müsbət oldu və 2008-ci ilin hesabatı əvvəlki ildə olduğu kimi əhatəli və informativ hesab edildi. Hesabatın məzmununun yaxşılaşdırılması, xüsusilə beşillik icra göstəriciləri cədvəlinin hasilat haqqında məlumatlarında qazla bağlı rəqəmlərin göstərilməsi kimi bezi təkliflər edildi.

Hökumət Hökumətdən aldığımız rəylərə quyularda qalmış radioaktiv mənbələrlə bağlı SƏTƏM məlumatlarının açıqlanması təklifi daxil idi. Eyni zamanda, SİB-nin podratçıların seçilməsi prosesinin əsasında dayanan əsas prinsiplərin tefərrüatlarının hesabata daxil edilməsi barədə təkliflər də var idi.

Vətəndaş cəmiyyəti Vətəndaş cəmiyyətindən alınan rəylər 2008-ci ildəki kimi yenə də az oldu. Keçirilən sorğular göstərdi ki, bu, çox güman ki, BP və Azərbaycandakı tərəfdaşları haqqında QHT-lərdə olan məlumatların miqdarı ilə bağlıdır.

Maraqlı tərəflərin rəylərinə bizim cavabımız

2008-ci il hesabatı ilə əlaqədar aldığımız rəylərin nəticəsi kimi, biz hesabatın yayım dairəsini genişləndirmək üçün tədbirlər görməklə 2009-cu il hesabatı ilə bağlı planlarımızda dəyişiklik etdik.

Biz Azərbaycan hökumətinə ödədiyimiz vergilər, yerli müəssisələr vasitəsilə xərclənən vəsaitlər, Azərbaycanda gəlirlərin şəffaflığını yaxşılaşdırmaq təşəbbüsləri, işə götürmə təcrübəmiz və əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühitin qorunması ilə bağlı icra göstəricilərimiz üzrə məlumatları açıqlamaqda davam etdik.

Keçən il aldığımız rəylərə cavab olaraq, biz bu hesabatda BP Azərbaycan şirkəti ilə müqavilələrin necə bağlanması və BP Azərbaycan tərəfindən subpodratçıların seçilməsi prosesində istifadə olunan əsas prinsiplər haqqında əlavə məlumatları açıqlamışıq. Biz eləcə də əməliyyatlarımızın ətraf mühitə göstərə biləcəyi ehtimal olunan təsirlə bağlı SƏTƏMə dair əlavə məlumatlar vermişik.

2008-ci il hesabatında da göstərilirdiyi kimi, ayrı-ayrı işçilərimizə və ya podratçılarımıza ödənilən əmək haqlarının məbləği kimi məlumatların etik və məxfilik səbəblərinə görə açıqlanmaması BP qrupunun siyasətidir.

Eləcə də, biz kommersiya baxımından həssas məlumatları açmaq fikrində deyilik. BP qrupunun bütün dünyada gəlirləri və xərcləri üzrə ümumi məlumatı şirkətin 2009-cu il üçün illik hesabatında oxumaq olar.

Əgər bu hesabatla bağlı rəy və təklifləriniz olarsa, biz onları məmnuniyyətlə eşitmək istərdik. Lütfən bizimlə bu hesabatın axıncı səhifəsində verilmiş ünvan və telefonlar vasitəsi ilə əlaqə saxlayın.

BP-nin davamlı inkişaf barədə necə hesabat verməsi ilə əlaqədar daha ətraflı məlumatla:
www.bp.com/sustainability
internet səhifəsində tanış olmaq olar.

Bu mövzu üzrə ümumi məlumatla:
www.accountability.org.uk və ya
www.globalreporting.org
saytında tanış olmaq olar.

BP qrupunun gəlirləri və xərcləri üzrə ümumi hesabatla:
<http://www.bp.com/annualreview>
internet səhifəsində tanış olmaq olar.

Necə ...

Xəzər Enerji Mərkəzinə (XEM) necə getmək olar?

XEM-ə səfərlər əvvəlcədən təşkil olunur və dəvət olunmuş qonaqlar avtobus xidməti ilə təmin olunur. Məktəblilərin səfərləri onların valideynləri və ya müəllimləri tərəfindən müşayiət olunur. XEM Bakının mərkəzindən 55 km məsafədə, Salyan şossesinin yaxınlığındakı Səngəçal neft və qaz terminalında yerləşir. Səfərlər pulsuzdur və bazar ertəsindən şənbəyədək saat 10:00 və 16:00 arasında həyata keçirilir.

Telefonlar: (+994 12) 447 17 19;
(+994 12) 447 17 32;
Faks: (+994 12) 447 53 40
E-poçt: cec@bp.com
İnternet ünvanı: www.cec.az

İcma inkişafı proqramı qrantı üçün necə müraciət etmək olar?

İcma inkişafı proqramı ilə əlaqədar qrantlarla bağlı suallar üçün aşağıdakı e-poçta müraciət etməyiniz xahiş olunur: cnp@bp.com

Necə müqavilə bağlamaq olar?

Biznes elektron mərkəzi bizim işlənmə layihələrimiz haqqında məlumatları özündə saxlayan və tədarük işlərimizin Azərbaycanada necə aparılması üzrə təlimat verən veb portalıdır.

E-poçt: safarals@bp.com
İnternet ünvanı: www.ecbaku.com

İş üçün necə müraciət etmək olar?

Texniki mütəxəssislərin işə götürülməsi proqramı, məzun və internatura işə götürülməsi proqramı və BP-də digər boş iş yerləri haqqında öyrənmək üçün, lütfən www.bp.com/caspian/careers veb-səhifəsinə baş çəkin.

Qeyd: Məzun və internaların işə götürülməsi kampaniyası adətən fevral ayında başlanır və bu barədə yerli mediya da elan verilir.

Problemlə məsələləri necə qaldırmaq olar?

"OpenTalk" sutkada 24 saat fəaliyyət göstərən telefon nömrələri:
Azərbaycan (+ 994 12) 497 9888
Beynəlxalq xətt (+ 1 704) 540 2242
Faks: (+ 1 704) 556 0732
E-poçt: opentalk@myalertline.com
Məktub: OpenTalk, 13950 Ballantyne Corporate Place, PMB 3767
Charlotte, NC28277, USA
İntranet: <http://baku.bpweb.bp.com/dep/ethics/opentalk/compliance.asp>
"OpenTalk" haqqında əlavə suallar BP Azərbaycana ünvanlana bilər.

Şikayətlər/narahatlıq doğuran məsələlər / məlumatların verilməsi üçün xahiş

Siz aşağıdakı ünvanlarda öz şikayətlərinizi/sizi narahat edən məsələləri/məlumatlarla bağlı marağınızı bildirmək üçün bizimlə əlaqə saxlaya bilərsiniz:

Qaradağ, Abşeron, Hacıqabul, Ağsu, Kürdəmir
Tel: (+994 55) 225 02 51/225 02 45; Ucar, Ağdaş, Yevlax,
Goranboy Tel: (+994 55) 225 02 57/225 02 54; Samux, Şəmkir,
Tovuz, Ağstafa Tel: (+994 55) 225 01 75/225 02 60

Layihə informasiya mərkəzlərinin nömrələri:
Kürdəmir (+994 145) 6-64-08; Yevlax (+994 166) 6-58-84;
Tovuz (+994 231) 5-50-99

<http://www.bp.com/caspian/contactus>

Təhlükəsizliklə bağlı narahatlıq doğuran məsələlər və əlavə məlumat üçün 114 nömrəsinə zəng edə bilərsiniz.

Əlavə məlumatlar

Bizim ilə əlaqə saxlayın

Ayla Əzizova
Şəffaflıq və ictimai hesabatlar
üzrə qrup rəhbəri

Tamam Bayatlı
Əlaqələr üzrə menecer

BP Azərbaycan Strateji İcra Bölümü,
Hyatt Tower 3, 2-ci mərtəbə,
İzmir küçəsi 1033, Bakı, Azərbaycan.

Öz qeyd və təkliflərinizi təqdim etmək
və ya suallar vermək üçün BP
Azərbaycan şirkətinin əlaqələr və xarici
işlər şöbəsinə (+99412) 497 90 00
nömrəli telefona zəng vurun.

BP şirkətinin Xəzər/Qafqaz regionunda həyata keçirdiyi enerji layihələri haqqında daha ətraflı məlumatı internetdən almaq olar. Əsas saytlar aşağıdakılardır:

www.bp.com/caspian

Bu sayt müxtəlif Xəzər enerji layihələri haqqında əsas məlumat mənbəyidir. Buraya layihənin təfərrüatları, yeni məsələlər, Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyədə həyata keçirilmiş ətraf mühitə və sosial təsirin qiymətləndirilmələri və layihələri tənzimləyən hüquqi sənədlər (o cümlədən HPBS, TƏMÖHS və hökumətlərarası sənədlər (HAS-lər)), kredit təşkilatlarının hesabatları, ASTK tövsiyə məktubları və bizim onlara cavablarımız, Xəzərdə İşlənmələr üzrə Məşvərət Şurasının (XİMŞ) tövsiyə məktubları və bizim onlara cavablarımız, BP Azərbaycanın Davamlı inkişaf haqqında əvvəlki hesabatları və digər sənədlər daxildir. Sayt çoxdillli bir saytdır və müntəzəm şəkildə təzələnilir.

www.bp.com

Bu saytda BP qrupu, o cümlədən onun strategiya və dəyərlərinin təfərrüatları haqqında məlumatlar, onun Xəzər və Qafqaz regionunda işləri və əməliyyatları haqqında hesabatlar və qrupun Davamlı İnkişaf haqqında Hesabatları yerləşdirilir.

www.ecbaku.com

Biznes elektron mərkəzi bizim işlənmə layihələrimiz haqqında məlumatları özündə saxlayan və tədarük işlərimizin Azərbaycanda necə aparılması üzrə təlimat verən veb-portaldır.

